

Epitome.

Mbb. 55.

M 6655

27/584:772

EPITOME
BREVIS ET UTILIS
PRÆCIPVÆ DOCTRI-
næ, quæ in Locis Theologi-
cis Domini Philippi Me-
lanthonis de singulis Artis-
culis traditur.

Edita Vuitebergæ

In officina Typographica
Viti Creutzeri.

ANNO, 1561.

Carl Rosenkranz in Halle
1820.

in officina Typographica

Vin. Cramer

ANNO 1820

ORNATISSIMIS VIRIS, SA
 pientia, pietate, doctrina, & uirtute præ
 stantibus, dominis Consulibus & Se
 natoribus uetustæ & inclytæ urbis
 Islebiæ, Dominis suis reue
 renter colendis
 S. D.

VOD IN SYMBO
 lo profite mur, Credo
 esse Ecclesiam sanctam
 catholicam, id & cogi
 temus sæpe, & assensu
 firmo atq; indubitato ue
 rissimum esse statuamus
 & amplectamur, Ac ut eruditissimus Na
 zianzeni uersus monet,

ζητῶν ἢ ἑκὼς τοῦ ὅπου μὲν αἶνον ἀλύξω.
 quæ & ubi sit Ecclesia sancta catholica
 quæramus, Et nos in eam includamus, Et
 filium Dei dominum nostrum Iesum Chri
 stum, crucifixum pro nobis & resuscita
 tum oremus, ut in hac cura querendæ Ec
 clesie mentes nostras Spiritu suo sancto
 gubernet, ne uel aberremus, uel deficiamus,
 X ij mus,

mus in tantis confusionibus à coetu illo, qui
uere est sancta catholica Dei Ecclesia.
Nam extra hanc salutis et uitę eterne spem
nullam esse, non dubium est.

Sciamus autem uoce Euangelij colligi
æternam Ecclesiam & non aliter, Et esse
hanc ubicunq; uox Euangelij sonat incor-
rupta, & ubi sunt aliqui coetus eam docen-
tes & discentes. Ad hos ergo coetus nos
adiungamus, Et in his efficacem esse filium
Dei non dubitemus, sicut scriptum est,
Euangelium potentia Dei est ad salutem
omni credenti. Nec deterreamur à docen-
do & discendo, seu uanis promissionibus
Enthusiastarum, seu stolidis cõuicijs quo-
rumcumq; fanaticorum, qui à ministerio
uerbi mentes abducunt, Et expectare ac
sperare homines illuminationes, seu adfla-
tus diuinos sine ministerio, sine uoce & co-
gitatione doctrinæ iubent, Imo execre-
mur tales, ut *τευφορμωτες*, Et præstigias quis
bus inuoluunt mentes semel à uerbo ab-
ductas, prudenter caueamus.

Cumq; uelit Deus ut sonet in Ecclesia
doctrina per Prophetas & Apostolos scri-
pta

pta, amemus studia eius, & Deo gratias a-
gamus, quod se immensa bonitate patefecit,
Non aspernemur filium Dei, oratorem
ac legatum proferentem Euangelium ex
sinu æterni patris, Et simul petamus, ut ipse
sit efficax sua uoce, & confirmet quod in
nobis operatus est.

Pertinet autem ad curam recte & fœ-
liciter docendi & discendi hæc quoq; sapi-
entia, ut summã doctrinã integram quan-
ta potest fieri, breuitate ac perspicuitate a-
nimo complectamur ac circumferamus,
quæ de omnibus articulis doctrinæ coele-
stis in momenta singula nos commonefa-
ciat, ac præmuniat, ne quibusuis erroribus
fanaticorum aut præstigiatorum temere
assentiamur, Et ut Paulus inquit, Quouis
doctrinæ uento circumferamur in nequitia
hominum, & ueteratoria ad insidiosè fal-
lendum astutia.

Semper igitur eruditi in Ecclesia tales
doctrinæ summas collegerunt tanquam
methodos ordinem ostendentes membro-
rum in scriptis Prophetis & Apostolicis,
Et quidem Symbola hoc consilio primum

¶ iij

condita

condita sunt, ut summa doctrine in mentes
includi posset. Postea paulo longiores &
uberiores sume scriptae sunt, ut olim a Me-
thodio, Damasceno, Petro Lombardo &
alijs. Sed nemo omnium, qui uel olim, uel no-
stro tempore hac in re laborarunt, doctrin-
ae integræ corpus foeliciore & magis per-
spicua methodo collegit, quam uir Reue-
rendus & immortalis honore & laude di-
gnissimus, dominus Philippus Melanthon
foelicissimæ memoriæ, in libro cui titulum
fecit Locorum Theologicorum. Is do-
ctrinæ optimæ ac purissimæ thesaurus cum
ab eruditis et bonis omnino necessarius Ec-
clesijs & scholis iudicaretur, Et uideretur
tamen prolixior, quam qui teneræ ætati
proponi & enarrari integrè in scholis triui-
alibus posset, multi priuatim & publice
præcipua & potissima doctrinæ capita ex-
cerpserunt, & in quæstiones breues rede-
gerunt. Quorum studia cernens Author,
ipse etiam in libro cui titulum Examinis tri-
buit, præcipuos doctrinæ Christianæ locos
breuius & dilucidius exponere cepit, qui
liber, ut perpetuo in scholis maneat, toto
pectore

pectore optandū & a Deo petendum est.
Instituerat autem ante scriptum & editum
Examen Philippi similem syluulam, seu
Epitomen locorum Theologicorum uir
quidam eruditus & doctus in Lusatia, quā
cum iudicandam exhibuisset domino Phi-
lippo, dedit tunc temporis mandata Typo-
grapho ut æditionem eius syluulæ appara-
ret, seq̄ additurum promisit, quæ in loco
de Deo, & de tribus Personis paulo disertis-
us exponi uellet, Inchoauit ergo et absoluit
potissimam operis huius partem Typogra-
phus, Sed perpetuæ & infinitæ occupatio-
nes Philippi nō permiserunt, ut quod pro-
miserat uiro optimo Authori, & Typo-
grapho, perficere posset. Nunc & ipso &
Authore uita functo, ego iussus sum insti-
tutam hanc operam pertexere, Etsi autem
scio modum esse oportere talium compen-
diorum, & malim ipsa Philippi scripta legi
& euolui integra, quæ et neruosissima sunt,
et doctrina saluberrima abundāt. Tamē cū
& Philippum foelicissimæ memoriæ & eos
uiros, quorum authoritatem merito facio
maximi, uiderem probasse & probare li-

X iij

belli.

belli huius operam ac sylvulam, repugnare
ijs nolui, qui ut æditionem adiuuarem sæ
pe a me contenderunt. Quæ omnia etsi
tenuia & infantilia sunt, sicut & infantibus
uniuersa illa opera instituitur, tamen spero
bonos omnes legentes hæc cognituros ac
testaturos sua sponte, eiusmodi ea fuisse &
esse, quæ uirorum talium iudicio indigna
non fuerint, quæq; operam legentis fructu
non contemnendo compensare possint.

Vestro autem nomini uiri ornatissimi
inscribere Epitomen hanc uolui, ut & erga
uos omnes & singulos, Et erga patriam di
lectam obseruantiam meã hoc qualicumq;
grati animi argumento testarer, Nam
& me puerum in patria eodem propemo
dum questionum compendio, magno cum
fructu studiorum meorum à uiro clarissi
mo, Domino Magistro Andrea Kegelio
beatę memorię, ad lectiõem locorum Phi
lippi, & prima pietatis inicia, inuitatum &
assuefactũ esse memini. Cui cum uiderem
similimã esse hanc Epitomen, Et consensu
eruditissimo letatus sum, Et inicia studiorũ
meorum mecum recensens abducere ani
mum

mum à cogitatiōe uestri et patrię nō potui,
Quæ ut nascentem me fouit primū, & pos-
tea erudiit, Ita syluulam hanc testem apud
uos esse uolui, & obseruantię ac gratitudi-
nis meę erga patriam, & doctrinę, quā in-
fans istic didicerim, & quodammodo cū lac-
te materno imbiberim, Quamq̃ Deo iu-
uante ad extremū uitę meę spiritum sona-
bo ac retinebo incorruptā. Et ut in uestra
quoq̃ Ecclesia & schola seruetur, & mane-
at toto Deum pectore oro. A uobis etiam
reuerenter peto, ut inscriptiōem hanc benig-
ne eoq̃ animo accipiatis, quo à me alum-
no uestro facta est, Pro qua re omnia ego
officia et studia mea uobis & patrię defero.
Et oro filium Dei dominū nostrum Iesum
Christum, ut clementer uos seruet, guber-
net ac protegat, AMEN.

Data V Vitebergę die Laurentij
Anni Millesimi, Quingentesimi, Sexages-
simi primi, quo ante Annos 1489. tem-
plum Ierosolymorum a militibus Titi
Vespasiani incensum & exustum est.

Paulus Crellius,

Theologię Doctor.

X V

PRIMVS

PRIMVS LOCVS. DE DEO.

Quis est finis hominis ?

Ideo conditus est homo, & ideo redemptus est, ut Deum cognoscat, inuocet, celebret, eiq; obediatur et gratias agat.

Estne aliqua cognitio Dei in hac natura corruptione ?

Est aliqua. Nam mentes humane naturaliter nouerunt esse Deum, & precipere obedientiam iuxta discrimen honestorum & turpium impressum mentibus. & puniri diuinitus atrociter scelera atrocibus supplicijs in hac uita, multa & illustria testimonia ostendunt, sed tamen haec ipsa noticia Dei multipliciter impeditur, & horribili dubitatione cruciantur animi, cum uident pariter bonos & malos opprimi ingentibus calamitatibus.

Estne haec noticia naturalis de Deo, sufficiens ad salutem ?

Nequaquam. Nam etsi mens humana utcumq; agnoscit Deum punire fontes, tamen de reconciliatione nihil nouit, quinimo in magna & tristi caligine uagantur animi, quærentes an sit Deus? An sit prouidentia? Et quæ sit uoluntas Dei. Postea cum in
GRUNDE

gruunt poenæ, aut diffutant homines eas casu acci-
dere, aut mirantur, cur Deus hanc infirmam naturam
tantis miserijs oneret.

Quæ est ergo uera Dei noticia?

Quæ oritur ex reuelatione quæ diuinitus facta
est. Nam Deus inde usq; ab initio post conditum
genus humanum, & post conditam Ecclesiam duobus
sepe modis semper patefecit, Primum sua uoce, qua nõ
solum legem, sed & promissionem reconciliationis
promulgauit. Deinde addidit ingentia miracula, ad
quæ alligauit mentes hominum, ut statuerent hunc esse
Deum æternum, qui se hac uoce & huiusmodi testimo-
nijs patefecerat.

Recita aliquot testimonia diuinæ
patefactionis?

Maximè illustra hæc sunt, 1. Seruatio Noë &
filiorum eius in diluuiio. 2. Deletio Sodomorum. 3.
Eductio populi Israel ex Aegypto. 4. Et multe resus-
citationes mortuorum. 5. Deniq; ipsius Filij missio
& exhibitio, quæ & numero plurima, & splendore
admiranda opera continet.

Quis est usus horum testimoniorū?

Præcipuus finis est, ut monstrent discrimen inter
ueram & falsam inuocationem.

Ostendo.

Ostende discrimen ueræ & falsæ
inuocationis :

Precipue duabus inter se questionibus differunt,
Questione de Essentia Dei, & de uoluntate Dei.

Quod est erratum de essentia Dei
ueri :

Turci, Iudæi, Ethnici & similes, etsi dicunt se
inuocare unum Deum, conditorem cœli & terræ, ta-
men à uero Deo aberrant, quia negant hunc esse Deum,
qui misit Filium mediatorem, Non igitur rectè inuo-
cant, Est enim æterna & immota regula Ioan: 5. Qui
non honorat Filium, non honorat Patrem. Ac uult
Deus in Filio se conspici, iuxta illud, Qui uidet me,
uidet & Patrem meum, &c.

Quod est de uoluntate Dei erratū :

Est & hoc erratum graue & perniciosum, Iudæi
& Turci promissiones Dei de Christo ignorant, & ne-
gant hunc Filium esse mediatorem, ideo manent in per-
petua dubitatione, nec possunt statuere se recipi, aut
exaudiri, Quia non inuocant filium Dei, de quo sonat
uox æterni Patris : Hic est Filius meus dilectus, in quo
mibi complacitum est, HVNC AVDITE, Ideo fu-
giunt Deum, & ruunt uel in contemptum Dei, uel in
æternas desperationes & blasphemias.

Quæ est ergo sententia Ecclesiæ de
uera inuocatione Dei :

Ecclesia Dei affirmat hunc esse Deum rerum conditorem, qui se patefecit misso filio, & dato Euangelio, & editis testimonijs ingentibus, quæ recensentur in historia Prophetica & Euangelica. Ita primum de essentia Dei iudicat, non ex humanis imaginationibus, sed ex uerbo Dei certis testimonijs tradito. Deinde de uoluntate Dei scit filium Dei esse mediatorem constitutum mirabili & inenarrabili consilio Dei, & recipi homines gratis, accedentes ad Deum huius mediatoris fiducia.

Recita ergo definitiones Dei.

Plato huiusmodi ponit definitionem. **DEVS** est mens æterna, causa boni in natura.

Declara uerba huius definitionis.

Mens æterna significat essentiam spiritualem, intelligentem, aliam & distinctam à creaturis omnibus, immortalem & nullis obnoxiam passionibus aut mutationibus, quæ est causa boni in natura, id est, uerax, bona, iusta, omnipotens, conditrix omnium rerum bonarum, & totius ordinis in natura, & humanæ nature, ad certum ordinem, id est, ad certam obedientiam.

Quid in hac definitione desideratur?

Imperfecta est, quia nondum ita describit Deum, ut se patefecit ipse, ideo requirenda est illustrior & plenior descriptio.

Recita

Recita illustrem & perfectam Dei descriptionem ?

Deus est essentia spiritualis, intelligens, eterna,
uerax, bona, pura, iusta, misericors, liberrima, im-
mensa potentia & sapientia, alia & distincta à crea-
turis omnibus, iudex & uindex scelerum. Et est pa-
ter aeternus, qui Filium imaginem suam ab aeterno ge-
nuit, & Filius imago patris coeterna, & Spiritus
Sanctus procedens à patre & filio, sicut patefacta est
diuinitas certo uerbo & testimonijs diuinis, quod Pa-
ter aeternus cum Filio & Spiritu sancto condiderit &
seruet coelum & terram, & omnes creaturas. Et in
genere humano conditò ad imaginem suam & certam
obedientiam, elegerit sibi Ecclesiam, ut ab ea hæc una
& uera diuinitas, patefacta certis testimonijs, & per
uerbum traditum Prophetis & Apostolis, agnoscat, &
inuocetur & colatur, iuxta uerbum illud diuinitus
traditum, & damnentur omnes cultus, qui fingunt
alios Deos, & hæc uera diuinitas in uita aeterna cele-
bretur.

Quot sunt membra huius definitio-
nis ?

Præcipua sunt hæc tria. Primum, Quæ sit essen-
tia Dei. Secundo, Quod sint tres Personæ conditri-
ces omnium rerum. Tertio, Quod hic Deus sibi ele-
gerit Ecclesiam in genere humano, cui se per uerbum
diuinitus traditum patefecerit.

Explicat

Explica primum membrum definitionis:

De Dei essentia iudicandum est ex diuina patefactione. Primum autem Caput Genesis, Testatur Deum esse essentiam intelligentem. Ait enim, Dixit Deus, Constat autem dicere esse intelligentis essentiae, non brutae. Et esse bonam essentiam, puram, iustam, & liberissime uoluntatis, testatur creatio hominis, cui ad imaginem diuinam condito, impressit Deus noticias, quae praecipunt bona, iusta, ordinata, & addidit libertatem uoluntatis. Praeterea aeternitatem, et omnipotentiam Dei monstrat creatio, quae ex nihilo condidit omnia.

Explica alterum membrum:

Personae tres eodem Capite monstrantur. Pater dicens genuit uerbum, quod est imago aeterni Patris, Et de Spiritu sancto dicitur, Spiritus Domini ferebatur super aquis.

Hoc testimonium obscurius est, recita aliquod illustrius:

In nouo Testamento clarissime patefactae sunt tres Personae, ut in baptismo Christi Pater inquit: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est, hunc audite. Filius conspicitur palam stans in flumine. Spiritus sanctus uero manifesta specie insidet Filio.

In hanc

In hanc reuelationem intueamur, & hunc aeternum patrem, qui se ibi patefecit misso filio suo Iesu Christo, & ostenso Spiritu sancto, inuocemus una cum Filio & Spiritu sancto, conditorem rerum & opitulatorem.

Declara etiam hanc particulam, Tres personas conditrices esse omnium creaturarum?

Semper teneatur haec regula infixam menti, Creationem rerum, & conseruationem opera esse totius Trinitatis, aeterni Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Idq; passim in ueteri & nouo Testamento traditum est, ut in Iohanne de filio dicitur: Omnia per ipsum facta sunt. Et de Spiritu sancto in Genesi dicitur, Spiritus Domini incubabat aquis. Item in psalmo, Verbo Domini caeli facti sunt, & spiritu oris eius omnis exercitus eorum.

Explica tertium membrum?

In descriptione fit etiam mentio Ecclesiae, ut mentes nostrae sint alligatae ad hunc Deum, qui se patefecit in Ecclesia, sciant hunc uerè esse conditorem rerum, qui se dato hoc suo uerbo certis testimonijs ab initio mundi patefecit, ac misit Filium, & dedit Ecclesiae suum Euangelium.

Quid sentiendum est de uirtutibus quae Deo tribuuntur?

Nequaquam

Nequaquam statuendum est esse accidentia, ut in
homine aut Angelo, sapientia, iusticia, bonitas, sunt
accidentia & res mutabiles, Sed sicut potentia Dei nō
discernenda est ab essentia, nec aliud est, Sic non sunt
aliæ res ueritas, iusticia, bonitas Dei, Sed sunt
ipsa essentia, quæ est quiddam uiuum, per sese subsi-
stens, intelligens, æternum, omnipotens, uerax, bonum,
iustum, castum, liberrimum &c.

DE VNITATE DEI.

Recita unum atq; alterum testimoni-
um ostendens esse unum Deum.

Audi Israel Dominus Deus noster Dominus unus
est, Deut: 6.

Item, hæc dicit Dominus Rex Israel & redem-
ptor eius Dominus exercituum, Ego primus & ego no-
uissimus, & præter me non est Deus, Esa: 44.

Item, Scimus quod nihil est idolum in mundo, &
quod nullus est alius Deus nisi unus. Nā etsi sunt, qui
dicuntur dii, siue in coelo siue in terra, sicuti sunt dii
multi, & domini multi, nobis tamen unus est Deus pæ-
ter, ex quo omnia, & nos in illo, & unus Dominus
Iesus Christus, per quem omnia, & nos per eum. 1.
Corinth: 8.

Quid præcipuè spectandum est in
cuiusmodi testimonijs?

A

Pij obo

P / *obseruent adpellationem diuinitatis, Quia
populus Israel peculiarem adpellationem IEHOVA
tribuit Deo, ut discernat uerum Deum conditorem,
qui se in hoc populo patefecerat ab idolis & conuen-
ticijs numinibus Ethnicorum.*

DE TRIBVS PER- sonis.

Quid est Persona ?

*Est substantia indiuidua, uiua, intelligens, in-
communicabilis, & non sustentata in alio, Graeci ὑπὸς
ἑαυτοῦ uocant.*

Explica uerba huius definitionis ?

*Præcipuæ particulae quæ opus habent aliqua ex-
plicatione, hæ sunt. Quid uocetur substantia indiui-
dua, Et cur addantur particulae, incommunicabilis,
Et non sustentata in alio.*

Quid est substantia indiuidua intelligens ?

*Constat ueteres Ecclesiæ scriptores solitos hæc
duo uocabula discernere οὐσίαν & ὑπόστασιν, ac dis-
cere unam esse οὐσίαν, id est, essentiam æterni Patris,
Filiij, & Spiritus sancti, Sed tres ὑποστάσεις, id est,
tres uerè subsistentes, non commentitios, non caducos,
non confusos, Sed distinctos, seu intelligentes: Itaq;
substantia*

Substantia indiuidua ὑποστασις significat, id est, esse
sentiam uerè subsistentem, distinctam & singularem,
Nec tamen diuersam habentem naturam, sed ὁμοῦσι
ὡς cæteris.

Cur ponitur in definitione particula incommunicabilis?

Hæc particula etiam Personarum discrimina &
cuiusq; Personæ proprietatem monstrat, ac significat
Personam nihil communicare de proprietate sua perso-
nali cum alio, seu idioma characteristicam singu-
larum personarum, ut Græci locuti sunt, non esse inter
se confusa, aut communia.

Cur ponitur tertia particula: Non sustentata in alio?

Vt monstretur discrimen inter esse & subsistere
Personarum diuinarum & cæterarum rerum creatarum.
Et ut refutari possit sophisma contendentium,
in Christo duas Personas esse, Quia nature humanæ
conueniant omnia quæ in definitione Personæ recitan-
tur. Hic particula illa addenda est, & monstran-
dum uitium ratiocinationis à non sufficiente defini-
tione, λόγος assumens humanam naturam, est &
subsistit sine alterius gestatione & sustentatione, sed
massa humana assumpta à λόγῳ gestatur et sustentatur,
& non esset nisi sic gestaretur & sustentaretur.

Imò uniuersa humana natura non esset, nisi hoc decretum interuenisset, ut Filius humanam naturam assumeret & gestaret.

Estne prorsus eadem uox Persona & hypostasis?

Idem prorsus Latini dicunt Personam, quod Graeci ὑπόστασις uocant, loquentes de hoc articulo, Sed tamen quia ingeniorum petulantia saepe conturbat rectè dicta, rixæ etiam de uocabulo ὑπόστασις orta sunt, Cesserunt igitur Graeci & Latinos secuti coeperunt etiam hoc loco dicere τρία πρόσωπα.

Quot sunt Personæ diuinitatis?

Tres sunt Personæ diuinitatis immensæ, coeternæ, ὁμοῦσαι, Pater domini nostri Iesu Christi, Filius qui dicitur λόγος & imago æterni Patris, & Spiritus sanctus.

Quod est maximè illustre testimonium de discrimine Personarum?

In baptismo Christi tres Personæ illustri discrimine monstrantur, Pater sonat è caelo hanc uocem: Hic est Filius meus dilectus, Filius stans in flumine conspicitur, Spiritus sanctus specie uisibili demittitur & obumbrat Filium.

Recita Personarum discrimina?

Pater

Pater æternus est prima Persona diuinitatis, non nata, nec aliunde procedens, Sed quæ ab æterno genuit Filium imaginem suam, & à qua procedit Spiritus sanctus, & quæ cū filio & Spiritu sancto omnes alias res creauit & conseruat.

Filius æternus est secunda Persona diuinitatis, quæ est substantialis & integra imago æterni Patris, quam Pater sese inuens & considerans, ab æterno gignit, quæ nobis quidem sic manifestatur, quod sit Persona, per quam Pater dicit decretum & totum ordinem creationis & reparationis hominum, & mittitur, ut patefaciat Euangelium, & assumat humanam naturam, Et sit mediator, redemptor, iustificator & saluator.

Spiritus sanctus est tertia Persona diuinitatis, procedens à Patre & Filio, Et est substantialis amor & leticia coæterna inter Patrem & Filium, Et nobis sic manifestata est, quod mittitur in corda credentium, ut tales motus, leticiam et amorem acquiescentem in Deo in eis accendat, qualis est ipse, Sicut 2^a Timoth: 1^a expresse scriptum est, Non dedit nobis spiritum timiditatis, sed roboris, dilectionis Dei, et castificationis.

Quid differunt Nasci & Procedere?

Nasci est à potentia cognoscente, quia genitum est imago gignentis, Vt autem in homine potentia

A iij

cognoscens

cognoscens, format imagines & loquitur. Sic Filius est ex sinu eterni Patris imago cogitatione genita, Et est λόγος ostendens eum in reuelatione Euangelij. Procedere autem est à uoluntate habente motus, Quia Spiritus sanctus est motor seu agitator.

Ad quid prodest tam accuratè discernere Personas?

Quia Personarum confusio exitialis est, Sabelius, Iudæi, Mahomet & similes uociferantes, unum Deum esse inuocandum, quia patefactiones diuinitatis & Personarum discrimina non tenent, de essentia & uoluntate Dei horribiliter errant, nec recte inuocant, nec exaudiuntur, ut supra diximus, Quare statuendum est cum Ecclesia, tres esse distinctas diuinitatis Personas, & unam eternam essentiam diuinam, quæ tres Personæ respectu creaturarum sunt unus Deus, conditor & conseruator omnium creaturarum. Hæc doctrina de unitate Dei & de tribus Personis munitur contra multorum hereticorum præstigias & deliria, quorum alij pertinaciter Personarum discrimina prorsus tollunt, Et singularitatem quandam in diuinitate fingunt. Alij tantum adpellationibus seu nominibus differre Personas contendunt. Alij infinitam Deorum turbam somniant.

DE FILIO.

Quæ

Quas adpellationes scriptura tribuit
Filio?

Iohannis primo nominatur λόγος, Ad Collossenses primo imago Dei nominatur, Græcè εἰκων. In Epistola ad Hebræos Cap. 1. uocatur splendor gloriæ. Item effigies substantiæ paternæ.

Cur dicitur λόγος.

Non solum quia cogitatione nascitur, sed etiam quia est Persona proferens Euangelium ex sinu æterni Patris, & conseruans ministerium Euangelij, Et est efficax in his, qui credunt Euangelio, & uoce Euangelij dicens consolationem in cordibus eorum, & uiuificans eos, sicut inquit: Ego uitam æternam do eis, & ostendens Patrem, & effundens Spiritum sanctum in corda eorum, Etsi enim fit uiuificatio per omnes Personas, tamen hoc ordine fit: Filius qui colligit Ecclesiam immediate uoce Euangelij mouet corda, & monstrat Patrem, & dat Spiritum sanctum. Ideo dicit Athanasius: Quandocunq; dicitur in homine esse Spiritus sanctus, est ibi per VERBUM, Considerandum est igitur, Filium dici λόγος, & respectu Patris, & respectu nostri, quia est λόγος, per quem Pater se nobis patefecit, Ideo in Iohan: dicitur: Filius qui est in sinu Patris, ipse enarrauit nobis. Et dominus ipse respondet interrogantib. quis sit, Ἐγώ εἰμι ὁ λόγος ὃν ἠκούσατε λαλῶν ὑμῖν, id est, Ego sum Verbum, quod loquor uobis in

tio. Sum illa Persona, initio loquens uobiscum, pro-
ferens Euangelium ex sinu æterni Patris.

Declara quod dicis cogitatione
nasci Filium?

Mens humana cogitando mox pingit imaginem
rei cogitatæ, Sed nos non transfundimus nostram es-
sentiam in illam imaginem, Suntq; cogitationes illæ
subitæ & euanescentes actiones, At Pater æternus sese
intuens gignit cogitationem sui, quæ est ipsius imago
non euanescentis, sed subsistens, communicata ipsi es-
sentia.

Cur dicitur imago?

Quia cogitatio est imago rei cogitatæ.

Cur dicitur splendor gloriæ Patris?

Græcè significantius scriptum est ἀπαύγασμα,
id est, ab alia luce splendor editus, Sic Filius est splen-
dor à luce paterna editus, sicut in Symbolo legitur:
lumen de lumine. Additur etiam in Epistola ad He-
bræos hæc particula χαρακτης, id est, effigies sub-
stantiæ Patris, id est, imago non euanescentis, sed sub-
sistens communicata ipsi essentia.

Quis est usus harum adpellationum?

Vtiliter monent λόγον esse Personam & naturam
Filiū Dei. Proba

Proba λόγος personam esse & natura ra Filium Dei ?

Ponam duas rationes sumptas ex scriptura, quae
meo iudicio utiliter & docent & consolantur pios.

Prima, Quicquid est extra personam Patris, in quo
est natura diuina, id necesse est personam esse.

Scriptura clarè discernit λόγος à Patre, & uo-
cat Filium Dei unigenitum, non adoptiuum, sed na-
turalem, ergo necesse est λόγος personam & natura
Filium Dei esse.

Declara Minorem ?

Iohann: 1. Vidimus gloriã eius tanquam unigenitè
à Patre. Hic clarè discernit Euangelista filios adoptio-
nis à Filio Christo, quem uocat unigenitum à Pa-
tre. Et Paulus inquit ad Colloss: 2. In quo habitat
plenitudo diuinitatis corporaliter, id est, Qui Chris-
tus est Persona diuina, q. d. habitare in eo diuinitas
tem, non tantum ut in Dauide & alijs sanctis effectis
uè, quo ad dona particularia & separabilia, Sed ita,
ut personali unione humana natura diuinæ unita sit.
Nam Græci σῶμα dicunt, ut nos uulgo Personam.

Secunda Ratio.

Propria sunt omnipotentis & diuinæ nature,
exaudire & ubiq; introspicere corda, donare iusticiam
& uitam eternam &c.

A V

Vniuersa

Vniuersa Scriptura Prophetica & Apostolica
magno consensu tribuit Christo has seu proprietates
seu honores diuinos, Ergo, Necessse est in Christo di-
uinam naturam esse.

Declara Minorem.

Iohannis 3. Qui credit in Filium habet uitam
eternam, Esaiæ 11. In die illa radix Iesse stabit in si-
gnum populorum, Gentes ipsum deprecabuntur.

Psalmo 45. Et concupiscet Rex decorem tuum,
quoniam ipse est Deus tuus, & adorabunt eum.

Genesis 48. Deus Abraham, et Angelus qui eruit
me ex omnibus malis, benedicat pueris istis.

In his & similibus testimonijs dicitur de inuoca-
tione perpetua Christi, etiam cum non uersatur cum
hominibus uisibiliter, Necessse est ergo esse eum ante-
quam naturam humanam assumpsit, & uere Deum esse.

Quot sunt naturæ in Christo?

Due, Diuina & humana.

Confirma hoc aliquo insigni scri-
pturæ testimonio?

Iohannes descripturus naturas in Christo sic in-
quit, In principio erat Verbum, & Verbum erat a-
pud Deum, & Deus erat Verbum, hoc erat in princi-
pio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt, & sin-
ipso

ipso factum est nihil, quod factum est. Postea additur ibidem, Et Verbum Caro factum est, & habitauit in nobis, & uidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à Patre, plenum gratia & ueritate.

Quid Iohannes uocat λόγος seu Verbum?

Sic uocat Filium Dei dominum nostrum Iesum Christum, qui postea assumpsit humanam naturam, ut ibi inquit: Et Verbum Caro factum est.

Contra?

Verba sunt intelligenda in propria & usitata significatione.

λόγος usitate significat uel cogitationem, uel decretum in mente, uel uerbum euanescentem, Ergo, Et in Iohanne intelligendum est significari tale decretum uel cogitationem euanescentem in mente Patris, uel promissionem de mittendo excellenti doctore Christo.

Respondeo.

Vera est Maior propositio, Nisi aliud conuincant & cogant intelligere circumstantiæ cuiusq; loci, Aut alia testimonia non obscura, nec ambigua, Sed in Iohanne significari Personam ὑφιστάμενην & subsistentem, distinctam à Patre, circumstantiæ ostendunt sequentium dictorum. Et alia testimonia alibi expressa. Quia de λόγος mox dicitur: Et Verbum Caro factum

factum est, Et, In ipso uita erat, & uita erat lux ho-
minum, Loquitur ergo de uiuente & intelligente.
Item, Antequam Abraham nasceretur, Ego sum.
Item, Glorifica me Pater ea gloria quam habui apud
te ante conditionem mundi.

Nunc percurrere ordine singula mem-
bra dicti Iohannis?

Docendi gratia in sex proposi-
tiones digeremus.

Quæ est Prima?

In principio erat Verbum, id est, Filius æterni
Patris erat ante mundi conditionem, & ante Creatu-
ras, Coæternus Patri, sed à Patre dicente genitus.

Secunda.

Et λόγος erat apud Deum, Particula apud dis-
cernit Personas, λόγος, id est, Filius erat apud Pa-
trem æternum. Sunt igitur duæ Personæ, æternus Pa-
ter, & Filius Dei coæternus, genitus à Patre.

Tertia.

Et Deus erat Verbum. Grecus articulus testatur
λόγος collocandum esse loco subiecti, & Deum loco
prædicati, ut sit sententia, Et Verbum erat Deus, id
est, illa ipsa imago non est creata ex nihilo, sed de
substantia æterni Patris genita, & uerè Deus.

Quarta

Quarta.

Hoc erat in principio apud Deum. Hoc dictum admonet duas esse Personas, easq; coeternas, Ita ut intelligatur Pater aeternus, qui genuit, & Filius genitus, qui est imago aeterni Patris.

Quinta.

Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est, hoc est, Conduntur Creaturae & conseruantur per Filium, quia lucet in Filio imagine mentis Paternae, decretum de creatione & resparatione hominum, Et in his operibus immediate est efficax & conspicitur Filius. Estq; hic tenenda Regula pia & utilis, Creaturas omnes à tota diuinitate, ab aeterno Patre, Filio, & Spiritu sancto, pariter conditas esse. Constat ergo parem esse potentiam trium Personarum, Patris, Filij, & Spiritus sancti. Ceterum concionatur hoc dictum non solum de creatione rerum, sed etiam de mirandis operibus Filij Dei, omnibus temporibus in Ecclesia. Porro exclusiua particula utiliter monet, rerum destructionem, ut sunt peccatum & mors, non esse conditam à Filio.

Sexta.

Et Verbum Caro factum est, & habitauit in nobis. Hoc dictum omnium maxime illustre est probans λόγος, significare Personam. Praecipue autem obseruanda

mandata sunt hæc tria. Primum, Verbum assumpsisse naturam humanam, Ita, ut sit una Persona λόγος, Et massa assumpta, non persona alia diuinitatis, Pater aut Spiritus sanctus.

Secundo, Ne cogitetur transmutatio seu conuersio uerbi in naturam humanam, Sed potius Verbum assumpta humana natura in ea lucere. Suntq; confesenda dicta, quibus uerba Iohannis alibi declarantur, Vt Philip: 2. Qui cum esset in forma Dei, non rapinam duxit, esse æqualem Deo, Sed forma serui assumpta exinaniuit se &c.

Tertio, Intelligatur caro non tantum Corpus, sed totus homo, qui habet animã & corpus. Et appellatio carnis phrasi scripturæ simul significat imbecillitatẽ humanam & mortalitatem, quam induit Filius Dei, sed sine labe & peccato.

Quorsum opus est hæc de λόγος toties inculcare?

Maximè prodest ad hoc, ut discant pij refutare Samosatenum & Arrium, qui contra Filium Dei horribiles olim in Ecclesia furores sparserunt, & pertinaciter defenderunt.

Recita summam deliryi Samosateni?

Samosatenus, Photinus & recens Seruetus contendunt λόγος in dictis Euangelistæ non significare Personam, sed loqui Iohannem de cogitatione, seu de liberatione

liberatione, seu proposito in mente diuina, quod non sit Persona seu subsistens hypostasis, distincta à Patre, sed sit nihil aliud quam Pater ipse. Hunc errorem discant pij refutare firmis testimonijs scripturæ.

Quid sequitur ex hoc Samosatani delirio incommodi?

Incommodum quod ex delirio Samosatani oritur, hoc est, Negatur diuinitas Christi. Porro si Christus non est Deus, necesse est esse Creaturam, Si est Creatura non est Creator, Si non Creator non potest nos iuuare. Deinde si ita inuocamus Christum, dubitamus an possit nos iuuare, & tribuimus Creaturæ honorem diuinum, seu inuocationem, qui honos soli Deo competit.

Quomodo refutari Samosatenus potest?

Multis modis. Primū scripturæ testimonijs. Deinde etiam ueterum scriptorum dictis, quorum doctrinam Ecclesia, suo quoq; tempore purissimam iudicauit.

Ostende quomodo refutari possit Samosatani error scripturæ testimonijs?

Primum & omnium maximè firmum testimoniū ex textu Iohannis sumitur, ut ante dictum est. Verbum Caro factum est. Certum est enim Patrem non esse factum carnem, sed λόγος induisse carnem, igitur λόγος non est cogitatio, quæ sit ipse Pater, ut Samosatenus

tenus

tenuis nugatur, Nec est λόγος uox euanescent, Sed est
natura diuina, quæ est & manet unita carni, id est,
cum humana natura assumpta.

ALIVD.

Ad Hebræos 1. Locutus est nobis per Filium,
quem posuit heredem omnium, per quem & secula
fecit, qui est fulgor gloriæ, & imago substantiæ eius,
ferens omnia uerbo potentiæ suæ. Hic cum Epistola ad
Hebræos clarè dicat, per Filium omnia condita esse,
quo misso sit nobiscum locutus. Id uero de natura hu-
mana dici non possit, Necessè est in Christo esse & ma-
nere etiam alteram naturam conditricem.

ALIVD.

1. Iohan: 1. Quod erat ab initio, quod audiui-
mus, quod uidimus, quod manus nostræ contrectauerunt
Verbum uitæ, id annunciamus uobis. Hic quoq; tes-
tatur in Christo nato ex uirgine esse & manere uer-
bum illud, quod initio fuit, & quod uiuificum esse
asserat.

Recita nunc unum atq; alterum dictum
scriptorum Ecclesiæ, quibus refutari
Samosatenus possit?

Gregorius Neocesariensis, qui Samosatenum re-
fuit ac damnauit, hanc reliquit confessiõem: **Vnus**
Deus

Deus pater uerbi uiuentis, sapientie subsistentis & imaginis suae integer integre genitor Pater filij unigeniti, unus Dominus, Solus ex solo, imago Patris, uerbum efficax, Filius sempiternus ex sempiterno, unus Spiritus sanctus, ex Deo substantiam habens, qui per Filium apparuit sanctificans, per quem Deus super omnia & in omnibus cognoscitur.

ALIUD.

Tertullianus aduersus Praxeam sic scribit, Quaecumq; ergo substantia λόγου fuit, illam dico Personam, & illi nomen Filij uindico, & eum Filium agnosco, & à Patre secundum defendo.

Recita nunc Arrij delirium ut confutetur?

Arrius concedit λόγον esse Personam, sed detrahit ei diuinitatem, contendens λόγον Creaturam esse longè omnium praestantissimam ex nihilo conditam.

Quomodo refutas Arrium?

Iohannes firmissimè refutat Arrium, cum adfirmat expresse λόγον esse Deum, Et ne in uocabulo Dei sit ambiguitas, attribuit λόγῳ, quod per eam Personam omnia condita sint, Ergo, cum sit Persona conditrix & omnipotens, uerè Deus est natura, non tantum nuncupatione.

B

Suntne

Suntne plura testimonia quibus refu-
tari possint Arrius & Samosatenus?

Maxime, Suntq; iam recitata precipua, ideo
brevitatis causa omitto reliqua, quae peti possunt tam
ex ueteris quam noui Testamenti lectione.

Quae sunt usitatae obiectiones quae op-
poni solent his confutationibus?

Precipua est: Naturam diuinam non pati, non
mori, uidetur ergo impossibile Christum pati aut mori,
si sit natura Deus. Postea multae aliae ex alijs dictis
sumuntur, ut, Pater maior me est. Item, Ego honoro
Patrem.

Responde ad obiectiones ordine?

De prima respondeo, Cum in Christo duae sint
naturae, quaedam propria uni naturae non impediunt
quo minus adsit altera natura. Propria autem haec
sunt humanae naturae, lacerari membra, pati, mori.
Ideo recte dicitur Christum Deum passum & mortuum
esse. Ac Petrus declarans quomodo haec recte dicantur,
diserte inquit, Christum passum esse carne 1. Pet. 4.
Et Irenaeus erudite & pie inquit, Christum crucifixum
& mortuum esse, requiescente Verbo, ut crucifigi &
mori posset.

Quomodo confutandae sunt ceterae
obiectiones?

De his

De his tenendæ sunt Regule. Quædam dicta de
essentia loquuntur, Quædam de officijs, aut ordine
Personarum inter se, Quædam de Persona missa & hu-
miliata, quædam de regnante & glorificata, Vt, Aro-
riani citabant hoc dictum: Pater maior me est, quod
manifestè loquitur de discrimine mittentis & missi, nõ
de essentia. Sicut & Hilarius intelligit inquiring, Pa-
trem esse maiorem non natura, nec essentia, sed auto-
ritate, Facit ergo Christus discrimen officiorũ, Non
loquitur de essentia, Nunc missus subiectus sum cruci
& seruiuo meæ uocationi, Deinde uero Pater mihi glo-
riam restituet, quam ante mundi conditionem habui
apud ipsum. Ita cũ inquit Filius: Ego honoro Patrem,
loquitur de ordine Personarũ inter se, Quod uidelicet
non solum ut Persona missa, sed & in quantum Filius
eterno Patri se subijcit, & eum uero honore ac reue-
rentia ueneratur, magis quam ulla creatura, Nec ho-
nos seu ordo Personarum inter se tollit æqualitatem
essentiæ aut potentiæ. Ita dicta, Deus meus ut quid de-
reliquisti me, intelligantur de Persona patiente & hu-
miliata, Et discernantur à cæteris, quæ eiusdem Per-
sonæ gloriam commemorant.

Sed quid respondebis ad obiectionem
de fuga mortis in Christo?

Primò respondeo. Lacerationes in carne natura-
liter efficere dolores etiam sine peccato. Deinde supra

illum naturalem dolorem est in Christo sensus iræ Dei
aduersus peccatum generis humani, Et in hac lucta
est quædam trepidatio, sed Christus fert huiusmodi terrores
sine indignatione, agnoscit esse obediendum Patri.
At in cæteris hominibus cum fuga existit fremitus
aduersus iudicium Dei, Et in his qui non eluctantur
confugientes ad uictoriam Christi, accedunt horribiles
blasphemie.

Suntne propositiones similes, Hæc de
Christo intellecta, Deus est passus, Et
altera hæc, Diuinitas est passa?

Sunt dissimilimæ. Et modi loquendi considerandi
sunt, Verissima est propositio intellecta de Christo,
Deus est passus, uulneratus aut mortuus. Sed contra
falsissima est propositio, Diuinitas est passa, uulnerata
aut mortua.

Quæ est ratio diuersitatis?

Propositio in abstracto significat naturam per se
consideratam, ideo necesse est dici, Natura diuina non
patitur, non moritur, Quia propria diuinæ naturæ
sunt, esse immortalem, esse omnipotentem, et similia.
Sed propositio in concreto significat Personam, in
qua sunt duæ naturæ, λόγος et natura assumpta, Et
sunt unum ὑφ' ἑαυτῶν individuuum, uiuum, incom-
municabile, non sustentatum ab alio. Nam ut uite-
tur con-

etur confusio diuinitatis mittentis, Et huius Personæ
missæ, necesse est discerni propositiones, in quibus di-
uinitas secundum se considerata significatur, Et reli-
quæ in quibus de Persona missa dicitur in Concreto, ut
Deus est mortuus, Deus est uulneratus, Filius hominis
est in coelo.

Quomodo ergo ueræ sunt hæ pro-
positiones significantes Personam
in Concreto?

Communicatione Idiomatum, Cum enim sint in
Christo duæ naturæ, Quædam propria uni naturæ,
non impediunt, quo minus adsit & altera natura.

Quid est communicatio Idiomatum
& cur est in Ecclesia tradita?

Est phrasis seu forma prædicationis, in qua pro-
prietas uni naturæ conueniens, tribuitur Personæ in
Concreto, propterea quod duæ naturæ, λόγος, & na-
tura assumpta, sunt unum ὑφιστάμενον, Et significa-
tur, in Christo duas esse naturas, nō tantum ita, ut al-
tera sit sociæ & separabilis, sicut in Elia & alijs sano-
ctis, adest Deus societate, ut auxiliator, & separabilis
liter, sed sic, quod λόγος assumpserit humanam natu-
ram miranda unione inseparabili & Personali. Estq;
tradita in Ecclesia primum, ut ostendi posset, quomodo
duæ naturæ unite sint sine confusione aut mutatione,

B iij

cut que

aut quacunq; permixtione, Deinde ut discrimen esset
propositionū, quæ uel de naturis loquuntur secundum
se consideratis, uel de Persona subsistente, duabus na-
turis integris, inconfusis & impermixtis. Ac præbu-
erunt ei rei occasionem certamina Nestorij & Euty-
chis, Quorum prior facta naturarum distractione,
Alter facta earundem confusione ac permixtione, di-
cta scripturæ de naturis, & harum unione, horribili
audacia deprauabat, Et his sibi prestigijs aditū qua-
erebat, ad euertendam doctrinam de diuinitate Filiij
Dei domini nostri Iesu Christi, & de duabus in ipso na-
turis.

Nestorius magno conatu defendens hanc propo-
sitionem, Noli gloriari iudæe, non Deum, sed homi-
nem interfecisti, etsi uolebat uideri propugnare hoc
quod ante dictū est, Naturæ diuinæ proprium esse non
uulnerari, non mori, Tamen propriissime hoc uolebat,
hanc Personam Christum non esse Deum, sed λόγον
Christo adfuisse, ut Eliæ aut alijs sanctis adest. Ita di-
stractis naturis de quibus Iohannes inquit: Et Ver-
bum caro factum est, Et Personam Christi soluit, &
diuinitatem τὸ λόγῳ prorsus sustulit.

Eutyches e contra contendit de naturarum ad-
inuicem mutatione ac confusione, prorsus sublatis
harum proprietatibus, sicut interpretatus est uerba
Iohannis: Verbum caro factum est, Non, ut Paulus
& Epistola

Et Epistola ad Hebræos inquit, assumptione, sed
mutatione seu conuersione, seu permixtione uerbi cum
carne. Hic quoq; Personam Christi soluit, Et idem
quod Nestorius propositum habuit, ut uidelicet diuini-
tatem τὸ λόγῳ euerteret, Nam posita natura τὸ
λόγῳ passibili & mortali, mox uidit corruiura om-
nia, quæ de diuinitate eius dicerentur.

At Ecclesia ut insidias utrinq; structas euitaret,
& modos loquendi, & dicta dissimilia discerni uoluit,
ut naturis in Personam seu ὑφίστα μὲν ἓν unum indis-
solubile unitis, propria sua inconfusa & impermixta
tanquam naturarum signa, seu κριτήρια, certissima
tribuerentur. Et phrasin hanc idiomatum κοινωίαν
uocauit, ut intelligerentur propria naturarum in-
ter se consociata seu communia esse, ut natura simul
& unitæ sunt in tota eternitate sine dissolutione, aut
separatione. Ac perspicua refutatio Nestorij ex hac
doctrina sumitur, Quia manifesta dissimilitudo est
inter propositiones, Elia patiente Deus patitur, Et
hanc, Christo patiente Deus patitur, Quia in priore
significatur tantum relatio, seu contemptus ad Deum
pertinens, ut cum dico legato uiolato Rex uiolatur
& contemnitur, quia contumelia ad Regem pertinet,
Sed Christo patiente Deus patitur, intelligitur pati
Persona, quæ reuera Deus est, etsi tantum natura
humana cuius proprium est pati & mori, dolores
sentiatur ac perferat, Quia simul sunt & unitæ indis-

Solubiliter hæ duæ naturæ diuinæ & humana assumpta.

Est & Eutychieanæ confusionis perspicua refutatio, hoc canone de communicatione idiomatum obseruato, quia cum propria naturarum tantum in Concreto de Persona commemorentur, hac lege, ut cuiq; naturæ sua idiomata tribuantur & annumerentur, perspicuè significatur naturas unitas esse, sine mutatione, sine permixtione, aut confusione quacunq;. Ac ut aliquo modo indicari posset unio Personalis, uetustas usa est similitudine copulationis corporis & animæ in homine, ut apud Iustinum hæc uerba leguntur, τίνες μὲν τὸ ἐνωσις ὡς ψυχῆς πρὸς σῶμα νοησάντες, οὕτως ἐκδέδωκασιν, Ἐὰρ μὲν οὖν γὰρ τὸ παράδειγμα, εἰ καὶ μὴ κατὰ πάντα, κατὰ τὶ γένηται.

Vt igitur propterea, quia anima et corpus unū hominem constituunt, Non dicimus promiscuè, anima est corpus, & e contra, Et tamen rectè dicimus de integro homine, Homo ridet, numerat, Ita rectè dicitur Christus dormit, patitur, moritur, Etiam si non dicimus: Natura diuina dormit, patitur, aut moritur, Quia cum de Persona in priori forma dicatur, Et quidem in Concreto, significatur simul natura, cuius illa propria sunt, dormire, pati, mori, At in posteriore cum in abstracto una natura tantū secundum se considerata significatur, non possunt ei tribui, quæ ipsius non sunt propria.

Eodemnè

Eodemne modo dicuntur de Christo
adpellatiōes quæ significant naturarū
propria, & adpellatiōes officiorum ?

Nequaquam. Quia infinitum discrimen est inter
adpellationes, quæ significant proprietates naturarū,
& adpellationes officij, Et ipsa uocabula discrimen
perspicuè ostendunt, Quia aliud est idioma nature,
Aliud officium Personæ, in qua duæ nature propterea
unitæ sunt, ut officia illa sustinere posset.

Ita propria sunt humane nature, pati, uulnerari,
mori. Propria autem diuine nature sunt, esse omni-
potentem, esse immortalem. Sed nomina officij sunt,
mediator, redemptor, saluator, sacerdos, rex, pastor.
Dictum est autem supra naturarum propria tribui
Personæ in Concreto per communicationem idiomatū,
id est, ita, ut secundum illā tantum naturam uera sit
predicatio & propositio, cuius illa propria sunt, quorū
in propositione fit mentio. Sed nomina officij
toti Personæ competunt, & intelligitur in his non al-
tera tantum natura, sed utraq; suas habere actiones,
sibi competentes. Et unionem duarum naturarū pro-
pterea factam esse, quia neutra illarū naturarum sola
officijs illis gerendis ac sustinendis idonea fuerit, ut
hec nomina, Mediator, Redemptor, Saluator, & si-
milia, Personæ competunt non tantū humane nature.
Et quanquam actiones quedam sunt in natura humane

B V

na proo

na propria, ut dolores omnes & agones in passione.
Tamen & diuine nature τὸ λόγῳ actiones proprias
simul necesse est intelligere ac complecti, ut intercessio
filij ac missio eius inde usq; ab inicio Ecclesie, Filius
primò intercedit pro Ecclesia, & postea perpetuo adest
Ecclesie, patet facit promissiones, colligit et seruat Ec-
clesiam, & uult illam suam obedientiam propter quã
postea naturam humanam assumit, Ita tunc est Me-
diator, propiciator & saluator, propter illam futu-
ram obedientiam, quæ est Personæ postquam assumpsit
humanam naturam. Et tunc & postea dans iusticiã
& uitam eternam, deuicta & abolita morte, dat im-
mediate diuina potentia, etiamsi propter decretum de
assumenda humana natura recte dicitur, dare illa Se-
men mulieris, semen Abrahe, uel Messias promissus,
futurus homo & Deus.

Cum igitur per cõmunicationem idiomatũ secun-
dum alteram tantum naturam ueræ esse propositiones
intelliguntur, quæ de naturarum proprijs loquuntur,
sed has de Personæ officijs locutiões, secundũ utramq;
naturam ueras dicimus, Sciendum est dissimiles & di-
stinctos loquendi modos esse, & prudenter obseruanda
est uis particule, secundum, Quæ ut in priore forma
communicationis idiomatũ uerè & propriè tantum di-
stinctiua est, ostendens propria naturarũ non confusa
esse. Ita in hac altera preter hanc distinctionem, pro-
pemodum peculiare copule uim habet, quia significat
utramq;

utramq; naturam complectendam esse, cū de Personæ officijs dicitur, Quia neutra natura sola illis sustinendis idonea fuerit. & unio illa ideo facta sit, ut officia hæc recte tribui Personæ uni possent.

DE SPIRITV SANCTO.

Estne simplex usus uocabuli Spiritus in sacris literis?

Non, sed mira est uarietas in significatione huius uocis. Nomen Spiritus in genere significat agitationem aut naturam seu uim agitantem, sæpe significat uentos, sæpe uitam hominis, sæpe motus seu impetus hominum creatos, tum bonos, tum malos. In hoc sermone: Deus est Spiritus, significat essentiam spirituales, id est, uiuā, intelligentem, incorpoream, efficacem, estq; hic nomen commune Patris & Filij, Sed quando fit mentio Spiritus sancti, intelligatur tertia Persona diuinitatis, de qua hic loquimur.

Quid est Spiritus sanctus?

Est tertia Persona diuinitatis, quæ a Patre & Filio procedit ab æterno, & est flamma substantialis amoris & leticie inter Patrem & Filium, & nobis sic manifestata est, quod mittatur in corda, quæ uoce Euangelij regenerantur, ut noua luce agnoscant & inuocent Deum, & inchoetur in eis uita æterna, dum fide consolationem concipiunt.

Proba Spiritum sanctum Personam esse & natura Deum?

Tres sunt maximè insignes & firmæ propositiones
quarum prima sumitur ex adparatione uisibili, qua
sese reuelauit Spiritus sanctus. Altera ex baptismi in-
stitutione. Tertia ex scripturæ testimonijs. PRIMA.
Spiritus sanctus in baptismo Christi uisibili & peculi-
ari specie columbe conspicitur. Item in die Penteco-
stes adparet corporali specie uenti & linguarum flame-
mentarum.

Hac specie nec Pater nec Filius sese patefecit, sed
solus Spiritus sanctus, Ergo
Spiritus sanctus est Persona à Patre & Filio distincta
& uerè ὁψισαμένη. SECUNDA.

Inuocatio tribuit diuinos honores ei ad quem di-
rigitur.

Ad Spiritum sanctum pariter dirigitur inuocatio
ut ad Patrem & ad Filium, sicut docent uerba Bap-
tismi. Ergo

Spiritus sanctus & Deus est, & tertia diuinitatis
Persona, cui par honos cum Patre & Filio debetur.

TERTIA,

Cum uenerit Paracletus quem mittam uobis à
Patre, Spiritum ueritatis, qui à Patre procedit.

A se inquit mitti Spiritum sanctum, non est igi-
tur aut Pater agitans, aut tantum agitatio creata, à
Patre, ergo Persona peculiaris est distincta à Patre &
Filio. Ad Rom: 8. Ipse Spiritus dat testimonium
spiritui nostro, Hic Paulus discernit mouentem ac
consolans

consolantem Spiritum sanctum à consolatione, quæ
cor erigitur ac uiuificatur. Ergo cum sit Spiritus au-
tor horum donorum, Necesse est distinctum esse à Pa-
tre & Filio, & natura Deum esse.

Fuitnè Spiritus sanctus antequam
carnem induerat Filius Dei?

Spiritus sanctus indè usq; ab initio adfuit Ecclesiæ
sicut Petrus palàm testatur, Spiritum Christi habitasse
in Prophetis, ac prædixisse Christum passurum. Idem
multo illustrius docent uerba Esaia 59. Hoc est fœ-
dus meum cum eis dicit Dominus, Spiritus meus, qui
est in te, & uerba mea, quæ posui in ore tuo non re-
cedent ab ore tuo, nec ab ore seminis tui, dicit Domi-
nus, deinceps & in sempiternum. Adfirmat mansuram
esse Ecclesiam Dei, & ibi mansuram ubi sonat uox
Euangelij, & cum ea uoce efficacem esse Spiritum sanc-
tum, Et passim plura testimonia colligi possunt,
quæ idem docent, sed tamen discrimen in patefactione
teneatur. Nunquam sese illustrius patefecit tota di-
uinitas, quam in baptismo Christi. Sic etiam de Spiritu
sancto cogitandum est, etsi adfuit Ecclesiæ inde
usq; ab initio, tamen uisibiliter sese nunquam patefecit
Spiritus sanctus, tam illustri specie, ut in nouo Tes-
tamento.

DE CREATIONE.

Quid significat uerbum Creare?

Creare, propriè significat ex nihilo aliquid facere, sicut docet hæc sententia: Ipse dixit & facta sunt, Ipse mandavit & creata sunt, id est, Deo dicente seu iubente, cum res non essent, esse cœperunt.

Recita summam articuli de Creatione?

De hoc articulo sic est sentiendum, Quod Deus æternus Pater domini nostri Iesu Christi, una cum Filio cœterno, & Spiritu sancto, condiderit ex nihilo cœlum & terram, Angelos & homines, & omnia reliqua corpora. Ac simul etiam statuendum est perpetuo seruari ac sustentari à Deo conditas rerû substantias. Hæc rerum sustentatio seu conseruatio, usitata adpellatione uocatur, Actio Dei generalis.

Cur addis postremam particulam de conseruatione & sustentatione rerum?

Quia magnos tumultus excitant in humanis mentibus furores Epicurei & Stoici, Quorum hi fingunt Deum alligatum esse causis secundis, nec quicquam aliter posse facere, quam ut secundæ causæ cient, Illi contendunt omnia casu uolui & confundi. Contra has dubitationes primum firmissimè tenendum est, adesse Deum rebus à se creatis, & has seruare, Et ut agens liberrimum gubernare ac moderari. Deinde nequaquam cogitandum est, casu nos opprimi aduersis, aut fatalem ordinem causarû immutabilem esse, nec res

nec res secundas ad casus aut tantum ad causas Physicas, referendas esse, Sed Deum agnoscamus uere largiri bona, & moderari naturam suo consilio.

Quomodo probas hanc rerum creationem & conseruationem?

Perspicua & illustria testimonia multa sunt. Psal: 33. Verbo Domini cœli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Hic fit mentio Domini, uerbi, & Spiritus, Constat igitur Creationem & conseruationem rerum opus esse totius Trinitatis.

Acto: 17. In ipso sumus, uiuimus & mouemur, id est, Per ipsum datur, conseruatur & fouetur uita nostra.

Idem docet precatio dominica, Quæ à Deo petere iubet panem quotidianum, Confitemur ergo Deum largiri uictum, & terram non esse sœcundam, nisi Deo iuuante & sœcundante.

Potest ne alijs etiam modis probari hæc rerum conditio & sustentatio?

Valdè illustres probationes sunt hæc demonstrationes rationales. Prima sumpta ab ordine in natura rerum conditarum. Secunda à natura mentis humane. Tertia à discrimine honestorum & turpium. Quarta à principiorum noticijs nature insitis. Quinta à terroribus conscientie.

Sexta,

Sexta à societatis politicæ conseruatione prorsus miraculosa.

Septima à serie causarum efficientium.

Octaua à causis finalibus.

Nona à significationibus & prædictionibus euentuum.

Decima à noticia Legis.

Sed breuitatis causa non recitabo has omnes, Et duas tantum adscribam, quæ sunt omnium maximè illustres, quarum altera sumitur à natura mentis humane, Altera à discrimine honestorum & turpium, & alijs noticijs naturalibus.

Recita priorem:

Bruta res non est causa nature intelligentis, Mentis humane habent aliquam causam, & sunt nature intelligentes, Ergo Necessè est non brutam, sed naturam intelligentem causam esse mentis humane. Et per consequens necessè est, Deum esse conditorem hominum.

Recita posteriorem:

Impossibile est discrimen honestorum & turpium, Item cæteras ordinis & numerorum noticias, mentibus hominum impressas, casu aut à materia ortas esse, Ergo, Necessè est aliquam mentem architectatricem esse, quæ & condidit & seruat in mentibus has noticias.

De causa

DE CAUSA PEC-

cati.

Propositio.

Deus non est causa peccati, nec uult, nec efficit, nec adprobat peccatum, sed horribiliter detestatur peccatum, & irascitur peccantibus.

Aetiologia.

Quia suo uerbo, comminationibus & assiduis pœnis, id subinde declarat.

Conclusio.

Ergo peccatum non est res condita à Deo, sed horribilis destructio ordinis Diuini.

Argumentum 1.

Quaecumq; Deus detestatur & assiduis pœnis punit, probare non potest. Detestatur autem & assiduis pœnis punit peccatum. Ergo id probare neutiquam potest, Et per consequens si non probat nec uult peccatum, non est causa peccati. Argumentum ualet à natura contrariorum. Psal. 5. Non Deus uolens iniquitatem tu es.

Argumentum 2.

C Deus

Deus Pater misit filium suum unigenitum
& dilectum ad destruendum peccatum.

Ergo horribiliter irascitur peccato, nec uolens id, nec approbans.

Ad quid profunt hæc Argumenta.

Primum, ut sciamus Deum esse iustum, bonum & ueracem, detestantem scelera & amantem iusticie & bonitatis.

Deinceps, ut agnoscamus atrocitatem peccati, & deploremus horrendam destructionem, quæ post lapsum facta est. Plato quoq; honeste loquitur in secundo libro πολιτεω̄ν: Omni contentione pugnandum est, ne quis in ciuitate, quam bene regi uolumus, uel dicat uel audiat, seu senex seu iuuenis, seu in poëmate, seu alia narratione, Deum causam esse alicui malorum: Quod neq; sanctè ita dici potest, neq; utile est ciuitati, nec secum consentit in explicatione.

Efficiens itaq; causa peccati non est Deus, sed uoluntas Diaboli & uoluntas hominis, quæ sua libertate à Deo se auertit, ut rursus dicetur infra de peccato Originis.

Obiectio . I .

In oratione

In oratione Dominica precamur, Et ne nos inducas in tentationem. Ergo, Deus inducit in tentationem, & per consequens, si inducit in tentationem, autor est peccati.

Respondetur ad antecedens, Ebraica est phrasis, Quia Et ne nos inducas permissio- nem significat non uoluntatem efficacem.

Obiectio 2.

Deus sustentat corruptam hominis natu- ram, Ergo impellit eam ad peccandum. Resp:

Deus sustentat naturam ut suum opus. Li- bertatem autem uoluntatis non impedit, sed sinit hominem ea frui, Interea tamen non probat de- fectum ex abusu libertatis ortum.

Obiectio 3.

Peccatum est nihil seu res non positiua, Cur igitur irascitur Deus nihilo? Resp:

Nihil est duplex, Priuatiuum ac Negatiuum.

Priuatiuum est destructio in aliquo subiecto, quod adhuc extat, talis destructio in homine est peccatum, cui Deus horribiliter irascitur. Sed Negatiuum plane nihil est.

Obiectio 4.

C 2

1 Corinthis

1 Corinth: 12. Idem est Deus agens omnia in omnibus.

Ergo etiam malas actiones in hominibus excitat & facit. Resp:

Loquitur dictum Pauli non de uniuersali sustentatione, seu omnibus humanis motibus. Sed tantum de salutaribus Ecclesiae actionibus.

DE CONTINGENTIA.

Contingentia est quando per se aliter res se habere potest, nec fit necessario. Opponitur autem Necessitati, quae aliter se habere non potest. Quod uero sit Contingentia probatur certis argumentis.

I.

Deus condidit hominem ad intellectum ordinis & praecipit in Lege, ut ordini impresso Diuinitus rationi obediamus. Homo autem illum ordinem transgressus est.

Ergo habuit libertatem uoluntatis auertendi sese à mandato Dei, & haec ipsa libertas est fons Contingentiae.

II.

Homo potest prestare externam disciplinam & seruare leges à Magistratu praescriptas. Ergo habet

Ergo habet libertatem aliquam obtempe-
randi, alias enim nihil conducerent Leges.

Quotuplex est Neces- sitas?

Triples: Absoluta.
Physica. &
Necessitas Consequentiae.

Necessitas absoluta simpliciter est necessaria,
quoniam eius oppositum simpliciter impossibile est,
ut, Deus est, Deus est iustus.

Necessitas Physica est ipse ordo naturæ, qui
nullo modo, nisi Diuinitus interrumpitur, Sicut
Solis cursus dimicante Iosua repressus est.

Necessitas consequentiæ est, quæ quidem sua
natura se aliter habere potuisset, sed fit necessaria,
seu quia determinata est Diuinitus, seu propter
præcedentes causas. Conducit hæc doctrina de
Contingentia & Necessitate, ut certis testimonijs
et sententijs studiosi muniantur aduersus perniciosæ
deliria Stoicorum, qui sustulerunt Contingen-
tiam seu Libertatem, & dixerunt omnes actio-
nes bonas pariter & malas necessariò fieri, nec
Deum aliter quid agere posse, quam ut secundæ cau-
sæ mouent. Præcipuum argumentum Stoicorum est,

Secunda causa non agit sine prima, Secunda, ut
uoluntas Eux, est proprie causa peccati.

Ergo, etiam prima.

Solutio. Secunda causa non agit sine prima,
scilicet sustentante, non autem semper adiuuante.

DE LIBERO ARBITRIO, seu de uiribus hu- manis.

Liberum arbitrium est facultas uoluntatis
ad eligendum & expetendum ea, quæ monstrata
sunt, & ad reijciendum eadem.

Regula 1.

Si natura esset integra, Humana uoluntas
perfectè satisfaceret Legi, Verum in hac corru-
pta natura perfectam & perpetuam obedientiam
non potest prestare, sed tantum externam disci-
plinam, seu opera Legis utcunq; prestat. Quod
autem integram Legem seruare nequeat, causa est
ingens confusio, quæ sequuta peccatum originis,
uires nature humane labefactauit & destruxit.

Regula 2.

Porro etsi utcunq; externam disciplinam
prestat, tamen & in ea seruanda impeditur dua-
bus maxime

bus maximis causis, nempe sua infirmitate & Diaboli impulsu ac tyrannide. Hinc oriuntur tot scelera & flagitia etiam contra externam disciplinam. Sed actiones spirituales et pios motus cordis nequaquam sua natura efficit uoluntas humana, nisi Spiritu sancto regatur, qui accendit motus spirituales & nouam obedientiam in credentibus. Rom: 8. qui ducuntur Spiritu Dei, hi sunt filij Dei &c. Item, Si quis Spiritum Christi non habet, is non est Christi, 1. Corinth: 2. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei.

Causæ igitur efficientes in nobis pios motus sunt tres.

1. Verbum Dei auditum uel cogitatum.
2. Spiritus Sanctus accendens cor nostrum ad amorem uerbi & ueram obedientiam.
3. Voluntas assentiens nec repugnans uerbo Dei.

Quæ est utilitas huius doctrinæ.

1. Ut petamus auxilium Spiritus sancti in pijs motibus excitandis & retinendis.
2. Ut acuatur nostra diligentia in regenda externa uita.

DE PECCATO

Originis.

Peccatum.

C 4

Peccatum originis est defectus in natura seu, amissio lucis in mente & contumacia in corde repugnans mandatis & uerbo Dei. Hic defectus non fuit in homine cum à Deo crearetur, Nam homo conditus est in sanctitate & iusticia uera, ut ad Ephes: 4. cap. Diuus Paulus docet.

Causa efficiens est Diabolus & uoluntas Adæ & Eue assentiens diabolo, ut supra dictum est.

Causa formalis peccati uniuersaliter ab eruditis dicitur ipse terminus, id est, reatus. Sed quia terminus respicit fundamentum seu materiale, sciamus & ἁμαρτία, seu concupiscentiam, seu confusiones esse illud materiale. Est igitur formale peccati reatus. Ipsarum autem confusionum seu fundamenti formale est defectus aberrans à Lege Dei.

Effectus 1. Mors corporalis & ingentes calamitates.

2. Ira Dei & aeterna poena, nisi facta fuerit conuersio.

3. Rabies Diaboli, qui imbecilles naturas, ex uno flagitio in aliud impellit.

4. Multiplex ignorantia humana & contumacia appetitionum, quam uocant malam concupiscentiam.

Regula

Regula 1.

Peccatum Originis non est tantum imputatio qua ad mortem obligamur propter primum lapsum, sed est etiam in ipsa natura hominis propagatum malum, seu vitium in singulis nascens. Psal: 51. Ecce in iniquitatibus conceptus sum & in peccatis concepit me mater mea. Ierem: 17 Peruersum est humanum cor super omnia & inscrutabile.

Regula 2.

In Baptismo tollitur formale peccati, id est, reatus uel imputatio propter quam aeternae morti destinati sumus. In quo Baptismo etsi renouatio incipit, quam scriptura uocat nouum hominem, tamen adhuc manet reliquum materiale, id est, vitium seu mala concupiscentia.

Regula 3.

Etsi horrenda est confusio appetitionum, tamen non omnes affectus per se sunt uitiosi. Congruunt enim quidam cum Lege Dei, & ipsius uoce Legis praecipuntur. Ac de dilectione notum est praecipitum Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo & c. Item de misericordia, Estote misericordes, sicut & Pater uester qui est in caelis, misericors est & c.

C 5 Imò

Imo etiam ardentis affectus, ut sunt Misericordia, iusta ira, seu indignatio, in ipso Christo conspecti sunt.

Conducunt hæc regula primum ad refutandum errorem Monachorum, qui disputarunt peccatum Originis esse tantum imputationem, & in Baptismo ita tolli, ut postea in homine renato omnes appetitiones bonæ sint, & nulla ex parte uiciosa. Sed hoc falsum esse perspicue docent superiora testimonia. Testatur & experientia magnam esse seu confusionem, seu imbecillitatem in renatis quoque, cui tamen inuocatione & auxilio Spiritus sancti subinde repugnandum est. Deinceps reprehendunt simul Anabaptistarum deliria, qui Stoicam ἀπαθειαν probarunt, affirmantes omnes affectus uiciosos & tollendos esse. Sed nos sciamus affectus per se bonos summa cura & diligentia foueri & exuscitari oportere. Viciosos uero, quorum multi per ἀταξίαν in hanc imbecillam naturam irrepsērunt, debere extinguui.

Obiectio. I.

Nihil est peccatum nisi uoluntarium.

Morbis originis non est uoluntarius.

Ergo morbus Originis non est peccatum.

Resp.

Non sunt

Non sunt intempestive miscenda dicta Euan-
gelij et sententia Politicæ. Maior loquitur de iudi-
cio forensi, quod tantum uoluntaria delicta punit.
Minor autem de interna immundicie dicit, quæ
coram Deo est ingens malum.

Obiectio. 2,

Natura ipsa seu res naturales sunt bonæ.
Peccatum originis est res naturalis.
Ergo, Peccatum Originis est res bonæ

Solutio.

Respondeo ad Maiorem. Naturalia per se
quidem bona sunt, scilicet quatenus ea Deus con-
didit. Sed per accidens, hoc est, per lapsum
primorum Parentum, siue per ipsam ἀταξίαν de-
prauantur. Simpliciter quoque negatur Minor,
Peccatum enim Originis non est res naturalis.
sed destructio nature, quæ à Deo in suo statu in-
tegra & incorrupta condita est.

Hæ solutiones monstrant peccatum Origi-
nis non esse extenuandum, ut fecerunt Mona-
chi, cum sit ingens malum & horribilis morbus
hærens in natura, & attrahens ingentes misérias
& eternam iram Dei, nisi facta fuerit remis-
sio.

De peccato

DE PECCATO

actuali.

Quid uocas peccata Actualia?

Omnes cogitationes & actiones uitiosas, quæ ex peccato originis oriuntur, & cum Lege Dei pugnant &c.

Sunt autem duplicia, Mortalia & Venialia.

Peccatum Actuale Mortale est in labente post reconciliationem actio interior uel exterior, pugnans cum Lege Dei, facta contra conscientiam. Hoc peccatum adfert duplex malum, si non fit conuersio. Primum enim excutit donum Spiritus sancti. Secundo facit homines reos eternæ iræ Dei. Veniale peccatum est in sanctis delictum propter imbecillitatem commissum, quod non fit contra conscientiam. Sæpè enim etiam pœnitentes labuntur uel errore iudicij, uel corruptæ huius naturæ prauitate, etsi ijs lapsibus nequaquam delectantur.

Regula I.

In non renatis omnia peccata sunt mortalia. Quia cor auersum à Deo polluit omnes uirtutes & gignit multiplicia scelera. Omne enim quod non est ex fide peccatum est. Econtra etiamsi in pœnitentibus

pœnitentibus est multiplex confusio & deformitas, tamen quia persona est accepta propter fidem in Christum, hæc mala sunt peccata Venialia, Sic tamen ut prauis cupiditatibus repugnemus, & aduersus nostram imbecillitatem auxilium Spiritus Sancti petamus. Rom: 8. Si secundum carnem uixeritis moriemini, Sed si Spiritu actiones carnis mortificabitis uiuetis.

Regula 2.

Quamuis peccata Venialia remittuntur agentibus pœnitentiam, tamen non sunt extenuanda, Nisi enim gratis remittantur propter meritum Christi, merentur æternam iram Dei. Hinc sequitur errorem Monachorum debere reprehendi, qui finxerunt caligines et dubitationes de Deo, Item carnalem securitatem esse tantum præter Legem Dei, non autem contra Legem Dei, Hanc regulam Paulus uenustè declarat, inquit, Sensus seu actiones carnis sunt inimicicia aduersus Deum, id est, pugnant cum lege Dei.

Regula 3.

Peccatum Mortale alio nomine uocatur Peccatum regnans. Rom: 6. Item Peccatum φόνικον à Nazianzeno. porro uerbum, dominari, significat atrocitatem & efficaciam peccati, Si enim

Et, Si enim peccatum dominatur gignit effectus
multiplices, id est, cumulat scelera & calamitates,
ac tandem in eternum exitium reos impellit.

Regula 4.

Imaginationes de prædestinatione hoc loco
seponendæ sunt. Nam de uoluntate Dei ex solo
Verbo iudicari debet. Est autem hæc uoluntas
Dei immota, quod puniat perseuerantes in delictis et
recipiat agentes pœnitentiam. iuxta illud Ezech:
33. *Viuo ego, nolo mortem peccatoris &c.*
Igitur in ijs, qui habent propositum peccandi,
omnia peccata sunt Mortalia. At in illis, qui con-
uertuntur sunt peccata uenialia. Est & expli-
canda appellatio peccati irremissibilis, quod ab
alijs peccatum in Spiritum sanctum dicitur. Au-
gustinus idem finalem impœnitentiam
uocat. Cognoscitur autem à posteriori tantum,
quando uidelicet aliquis non redit ad Deum, sed
in ipsa impietate opprimitur, uelut Pharao,
Saul, Iudas, oppressi sunt.

DE LEGE.

Quid est Lex.

Lex Dei est Doctrina à Deo tradita, præc-
piens

piens quales nos esse, quæ facere & quæ omitti
re oporteat, & requirens perfectam obedientiam
am erga Deum, ac pronuncians irasci Deum &
punire æterna morte, non præstantes perfectam
obedientiam.

Constat hæc definitio Comminationibus &
promissionibus Diuinis.

Comminatio extat Exodi 27. Maledi-
ctus omnis, qui non permanet in ser-
monibus Legis huius.

Promissio sæpe repetitur à Christo, Si uis in-
uitam ingredi, serua mandata Dei, Item Hoc fac
& uiues.

Quot sunt species Legis.

Tres. Aliæ enim sunt Humane.
 Aliæ Philosophicæ.
 Aliæ Diuine.

Discrimen inter has species hoc est: Leges
Humane tantum de externa disciplina præcipi-
unt. Philosophicæ Leges aliquantò amplius
docent. Requirit enim non tantum externam
disciplinam, sed etiam interiorem quandam affe-
ctuum moderationem.

At Lex Dei ultra externam disciplinam
& affectuum moderationem, postulat etiam
interiorem

interiorem mundiciem, hoc est, Lex Dei flagitat
cor rectè de Deo sentiens, & uoluntatem firma
fiducia & obedientia amplectentem promissiones
& præcepta Dei.

Regula.

Sicut Iudæi non poterant uidere fulgentem
faciem Moysi descendentis de monte Sinai, ita
humana ratio per se integram Legem non cognos-
cit, Sed tantum externam disciplinam seu umbram
Legis admiratur. Recitatur hæc imago ut
fugiamus falsam opinionem eorum, qui magnitu-
dinem Legis & Peccati extenuant, dum commi-
niscuntur Legem tantum de externa disciplina
præcipere, & à nobis præstari posse. Duæ sunt
cause propter quas Lex Diuina in monte Sinai
promulgata est, cum inde usq; ab initio sonuerit in
Ecclesia. 1. Ut obscurata lapsu primorum pa-
rentum renouaretur. 2. Ut Deus suum iudici-
um aduersus peccata publico testimonio ostende-
ret.

Subdiuisio.

Quot habet partes Lex
Diuina?

Moralem.

Tres.

Forensem. &

Ceremonialem.

Regula.

diuiditur in duas tabulas. Prima, continet opera,
quæ ipsi Deo sunt præstanda. Secunda docet
opera erga homines & communem societatem.

Regula.

Etsi opera primæ tabulæ præstantiora sunt
reliquis operibus, tamen & reliquæ uirtutes fiunt
cultus Dei, cum fiunt in fide & ad hunc finem refe-
runtur, ut Deo præstetur obedientia & honos.

Huc referatur explicatio decem præcepto-
rum ex Catechismo Lutheri aut ex ipsis Locis.

DE VSV LEGIS.

Potest ne humana natura
post lapsum integrè præ-
stare Legem?

Non potest. Nam in hac naturâ lapsa sunt
dubitationes & auersio cordis à Deo pugnans
cum lege Dei Sicut Daniel: 9. cap: dicitur. Tibi
Domine iusticia, nobis autem confusio. Item,
Psal: 143. Ne intres in iudicium cum seruo
tuo, coram te enim non iustificabitur omnis
uiuens.

Ad

Ad quid igitur Lex condu-
cit, si neque sumus iusti Lege,
neque possumus præsta-
re Legem?

Etsi Legi satisfacere non possumus, tamen
sciamus Legem habere triplicem usum.

I.

Primus usus est Pædagogicus, seu Politi-
cus coercens disciplina audaces & iniustos.
De hoc officio legis loquitur Paulus 1. ad Ti-
mot: 1. Lex est iniustis posita. Item, Deuter:
19. Auferes malum & non miserearis eius,
ut ceteri timorem habeant. Ideo etiam præse-
cit Deus Magistratus ut Legis autoritatem &
discipline uincula seuerè defendant.

II.

Secundus usus Legis est Spiritualis, ut ui-
delicet Lex accuset & damnet peccata humani
generis in hac corrupta natura. Hanc ob cau-
sam in concionibus omnium Prophetarum uox
legis sonat. Est enim præcipuum Legis officium
accusare & damnare perterrefactas conscien-
tias, monstrata ira Dei aduersus peccata.
Huc pertinent dicta Pauli ad Rom. 4. cap:

D 2

Lex

Lex iram efficit. Item ad Rom. 7. Per Legem peccatum fit excellenter reum. Terremur autem uoce Legis, non ut pereamus, sed ut deprecemur culpam, agnitis peccatis, & confugiamus ad Mediatorem Christum.

III.

Tertius usus Legis est, ut sciamus quæ opera facienda sint. Est enim hominum natura procliuus ad fingendum novos cultus. Sciamus autem ea tantum opera esse præstanda, quæ Lex præcipit.

Epilogus.

Ex his constat fanaticam opinionem Antinomorum explodendam esse. Impudenter autem Antinomi docuerunt, Legem non docendam esse in Ecclesijs, sed tantum Magistratibus committendam esse.

DE BONIS OPERIBUS.

I.

Quæ opera facienda sunt?

Quæ nobis in Decalogo præcipiuntur. Est uero iterum hoc loco notandum, opera primæ tabulæ esse præstantiora operibus secundæ tabulæ. Non igitur adsentiamur aduersarijs, qui tantum externæ disciplinæ hypocrisin admirantur, & præstantissima opera primæ tabulæ prorsus negligunt,

gligunt, cum absq; fide nullum opus Deo placeat,
iuxta illud. Quod non est ex fide, peccatum est.

II.

Quomodo possunt fieri bona opera.

Humana diligētia utcumq; regere potest exter-
nam disciplinam, Sed interiorem obedientiam si-
ne agnitione Euangelij & S. s. auxilio, nullo modo
præstat. Nam in hac corrupta natura interiorem
obedientiam non ex iudicio rationis, sed ex Eu-
angelio tantum discimus. Audita uero Euangelij
uoce accedit Spiritus sanctus erigens promissioni-
bus corda & accendens nouam obedientiam in
nobis. Zachar: 2. Effundam super domum Da-
uid Spiritum gratiæ & precum. Porro cum ma-
gna sit astutia Diaboli grassantis in genere huma-
no, partim corruptelis doctrinarum, partim cæ-
dibus & alijs flagitijs, petamus à Spiritu sancto
auxilium contra insidias Satanae, & rogemus ut
nos in uera fide, inuocatione & pijs actionibus
præstandis confirmet.

III.

Quomodo placent bona opera?

Si agnoscimus nostram imbecillitatem, &
confuginus ad Filium Mediatorem. Tunc enim

D 3 propter

per Fidem¹ gratis recipimur, & donatur,
simul nobis Spiritus sanctus, qui in nobis efficit
motus placentes Deo. Deinceps si uere dole-
mus nos tot peccatis implicitos esse, siq; au-
xilio Spiritus sancti prauis cupiditatibus &
illecebris resistimus.

IIII.

Propter quas causas facienda sunt bona opera?

Prima causa est necessitas mandati & debiti,
sicut inquit Paulus Debitorum sumus Dei,
non carnis.

Secunda est necessitas Fidei, alioqui enim Spi-
ritus sanctus perturbatur & expellitur ad
Rom. 8. Si actiones carnis spiritu mor-
tificabitur uiuetis, si secundum carnem ui-
xeritis, moriemini.

Tertia causa est, Necessitas uitandi poenas
presentes & futuras.

Quarta causa est, Ut consequamur praemia.
Etsi enim opera nostra non merentur re-
conciliationem, quae donatur gratis pro-
pter Christum, tamen in reconciliatis pla-
cent, opera & merentur praemia corpora-
lia &

lia & spiritualia, iuxta consilium Dei. Est enim disciplina pedagogia in Christum. In illis enim qui contra conscientiam sceleribus sese polluunt Spiritus sanctus non est efficax.

DE DISCRIMINE consiliorum & præ ceptorum.

Monachi hoc discrimen fecerunt inter consilia & præcepta. Præcepta dixerunt esse notitias nobis naturaliter insitas & uoce Dei promulgatas, quæ omnes obligant. Consilia uero esse doctrinam Christi de Vindicta, de Paupertate, de Castitate perfecta & similibus rebus, quas falso extruxerunt ex quinto capite Matthæi & plerisque alijs concionibus Christi, Et addunt hæc consilia non uniuersaliter ad omnes spectare, sed specialiter tantum ad eos, qui perfecti sunt.

Sequitur uero hoc figmentum triplex error. Nam primo extenuant Monachi legem Dei ac ficticios cultus ipsi legi Diuinæ præferunt. Secundo gignunt multa absurda de perfectione. Aiunt enim hanc perfectionem esse integram obedientiam, quæ homines coram Deo iustos faciat, cum manifestum sit neminem in hac corrupta natura perfectè obedire posse legi Dei.

D 4 & idcirco

Et idcirco ad solius Mediatoris Christi merita con-
fugiendum esse. Tertio somniant Legem Dei tan-
tum de externa disciplina concionari.

Hos errores refutant grauiſſima dicta Chri-
ſti, quæ teſtantur doctrinam de Vindicta, Pau-
pertate, Caſtitate & ſimilibus non eſſe Conſilia &
externam tantum ſimulationem probitatis, ſed eſſe
præcepta, quæ ipſi Decalogo incluſa ſunt, ac om-
nes homines pariter obligant. Inquit enim Chri-
ſtus diſertis uerbis, Niſi ueſtra iuſticia plus abun-
dauerit quam Scribarum & Phariſcorum, non po-
teſtis ingredi in regnum cœlorum. Item, Diligite
inimicos ueſtros &c. Nam ſi dilexeritis eos, qui
diligunt uos, quod præmium habetis? Nonne &
publicani idem faciunt?

Hæc teſtimonia certè non ſunt conſilia aut
Stoicæ hyperbolæ, ſed ſeriò affirmant. Deum
requirere perfectam obedientiam, interiorem
& exteriorem, non ſimulatam tantum, qualis eſt
in Monachis, Ac uere irasſi naturali prauitati,
maxime ob hanc cauſam, ut agnita noſtra infir-
mitate, deploremus eam & quæramus miſericor-
diam confugiendo ad Filium Dei. Vt uero tota
res melius intelligatur, dicendum eſt primum de
uindicta, deinde aliquid etiam addendum eſt de
paupertate & caſtitate.

De uindicta

DE VINDICTA.

Duplex est uindicta, Publica & Priuata. Quandocunq; igitur prohibetur in Euangelio Vindicta non publica sed priuata intelligenda est. Hæc enim prohibetur propter duas causas.

Prima, quia sepe ex priuata cupiditate Vindictæ oriuntur pernitiōsa certamina in Ecclesiis & rebus publicis.

Secunda, quia Deus subiecit genus humanum certis iudicibus, quos uult punire scelera, ut conspiciatur ira Dei aduersus peccata utq; defendatur pax & disciplina, nec turbetur ordo à Deo institutus seu manu seu alio modo. Prohibuit etiam Christus tam secrete priuatam Vindictam, ut eximeret Apostolis falsam opinionem de mundano regno Christi. Non igitur inter se digladiantur doctores Ecclesiæ, nec nitantur humanis præsijs, nec extra septa uocationis suæ erumpant, sed sint mansueti uerbi præcones & pericula Deo commendent.

Quare, Euangelium non prohibet uindictam publicam, nec dat consilium de officio Magistratuū, sed approbat et conseruat hunc ordinem à Deo institutum, Teneatur igitur hæc regula de Vindicta publica: Magistratus puniat propter mandatum Dei & exerceat pœnas iuxta Leges.

Reus subeat pœnas, ut quoq; obtemperet Deo.
Vfus huius regulæ est munitio imperiorum &
pæcis.

Obiectio.

Vim vi repellere licet,

Ergo priuata Vindicta conceditur. Resp:

Hoc dictum, Vim vi repellere licet, non
approbat priuatam cupiditatem ulciscendi, sed
necessariam tantum defensionem, cum Magistra-
tus opitulari non potest.

Est igitur circumscriptum certis metis. Fun-
damentum autem huius dicti & necessariae de-
fensionis est naturalis socij adpetens sui con-
seruationem. Nec pugnat cum hoc dicto sen-
tentia Christi. Qui accipit gladium gladio per-
ibit. Nam accipere gladium est stringere gladi-
um non datum à Legibus, Ergo qui vim iniustam
infert, accipit gladium. Econtra uero qui iusta
defensione utitur, ut in casu necessitatis, non ac-
cipit gladium, sed stringit datum à Lege natu-
rali.

Porro sententia Christi habet duplicem
utilitatem, Primo ut teneamus discrimen inter
Magistratus & ministros Verbi, Magistratui
Deus gladium tradidit, ita, ut iuxta officium
legitimum, eo utatur. Ministris autem Verbi
dedit

dedit auctoritatem coercendi contumaces uerbo,
non gladio aut ui corporali. Secundo, Vt sci-
amus Ecclesiam Diuinitus defendi & liberari,

DE PAUPERTATE.

Quot sunt membra huius
loci de Pauper-
tate ?

Duo: Primum precipit de conseruatione
facultatum, alterum de Tolerantia in ferenda
Paupertate. Conseruatio facultatum seu distin-
ctio Dominiorum extra necessitatem confessionis
non est prohibita, Idq; probatur hoc argumen-
to. Euangelium non tollit ordinationem Diui-
uinam, Distinctio rerum est ordinatio Diuina,
Ergo, Euangelium non tollit distinctionem re-
rum, Minor confirmatur uoce Legis. **Non**
furtum facies. Deinde multa sunt exem-
pla piorum, qui opulenti fuerunt, & tenuerunt
proprias facultates, ut, Ioseph, Daniel,
Nabuchodonosor, Dauid, Cyrus, Cornelius,
Centurio &c. Sed in distinctione dominio-
rum haec obseruentur.

Primo, ut conseruemus & augeamus
facultates

facultates, bona conscientia & seruata equalitate
in contractibus. Secundo, ut liberalitatem ex=
erceamus in iuuandis egenis propter Deum. Li=
beralitas enim meretur magna premia, & exer=
cet fidem ac dilectionem, Sicut exemplum Viduæ
Sareptanæ docet. Sit tamen liberalitatis modus,
qui à Salomone breuiter & crudite describitur.
Bibe aquam è tuis fontibus, & tui fontis riuulos
bibe, Fontes tui foras deriuentur, & riuui effluent
in plateas, At tu Dominus esto horum solus, non=
alieni tecum, Benedicetur enim fontibus tuis. Con=
tinet hoc breue dictum grauißimam doctrinam.

1. Prohibet furtum, dicit enim, Bibe è fontibus tuis, & non ex alienis.
2. Approbat proprietatem.
3. Precipit liberalitatem.
4. Ostendit modum liberalitatis.
5. Concionatur de premijs & fide.

Hinc sequitur Platoniam communicati=
onem rerum execrandam esse. At discessio à fa=
cultatibus, quam Monachi precipiunt adfert men=
dicitatem & speciem furti, Secundo ostendit ap=
peticionem melioris culinæ seu luxus.

Obiectio.

Qui re=

Qui reliquerit Patrem & Matrem, aut a-
gros propter nomen meum, Centuplum acipiet &
sortietur hereditatem uitae aeternae.

Ergo deserendae sunt facultates. Resp:

Duplex est desertio facultatum. Aut enim
fit mandato Dei in confessione aut Vocatione.
Hac saepe repetitur in Euangelio. Saepe enim ne-
cesse est deserere facultates & offendere magno-
rum & laudatorum hominum uoluntates, Quod
cum difficile sit, Christus & Apostoli subinde pra-
cipiunt anteferre Euangelij confessionem omni-
bus rebus. Deinceps addunt etiam promissiones.
Testimonium utriusq; rei extat Deut: 33. Hac
est tua Lex, quae data est uiro sancto tuo, quem
probasti in massa, qui dicit Patri suo & Matri
suae, nescio uos, & fratribus suis ignoro illos, &
nesciunt filios suos, Hi custodiunt eloquium tuum
& pactum tuum seruant, & iudicia tua o Iacob
& Legem tuam o Israel, Ponent thymiana in fu-
rore tuo, & holocaustum super altare tuum, Bene-
dic Domine fortitudini eius, & opera manuum
eius suscipe, percute dorsa inimicorum eius, &
qui oderunt eum non consurgant.

Tria complectitur hoc testimonium.

1. Commendat certum genus doctrinae Leui-
ticae familiae, & uetat aliud suppositicium docere.

2. Prae-

2. Præcipit constantiam in confessione & iubet subire certamina, pericula, odia, & supplicia propter confessionem, quæ omnibus rebus anteferenda est.

3. Addit promissionem & consolationem.

Aut fit desertio facultatum sine Vocatione & extra casum necessitatis, & est supersticiosa ac impia, fingens uotum & mendicitatem esse cultum Dei. Ideo taxatur à Christo his uerbis: Frustra colunt me mandatis hominum.

Alterum membrum de ferenda paupertate proponit consolationem. Cum enim paupertas duriter omnibus temporibus exerceat Ecclesiam Prophetæ & Apostoli multa præcepta de constantia & ferenda paupertate tradiderunt. Deinceps adiecerunt quoq; consolationes, in quibus promittitur Deum opitulaturum esse egenis. Sunt autem in ferenda paupertate tria obseruanda.

1. Voluntas Dei in affligendo non ut perdat, sed ut exerceat in nobis fidem ac inuocationem.

2. Obedientia, iuxta illud Petri: Humiliamini sub potenti manu Dei.

3. Con-

3. Constantia ne frangamur ærumnis & paupertate, sed ut uigilantiores & alacriores simus in spe & expectatione futurae liberationis. Hanc constantiam præcipit Christus, cum ait, Beati pauperes Spiritu. Huc referantur exempla sanctorum, qui magno animo seruauerunt constantiam in paupertate & afflictionibus. Cuiusmodi erant Ieremias & plerique Prophetæ, Baptistæ, Christus, Apostoli & multi martyres summo loco nati, excussi ex facultatibus, ut Attalus &c.

DE CASTITATE.

Seuerissime punit Deus omnes commixtiones extra Coniugium. Cum enim ipse sit castus, requirit etiam ab hominibus castitatem, ut uersiculus monet: Casta Deus mens est casta uult mente uocari. Confirmatur propositio multis testimonijs & exemplis pœnarum.

Ebræ. ultimo: Fornicatores & adulteros iudicabit Deus.

1. Corinth: 6 Ne errate, Fornicatores, idolatrae, adulteri non possidebunt regnum Dei. fugite scortationem, 1. Tessal: 4. Hæc est uolunt

uoluntas Dei sanctificatio uestri, ut abstineatis à
scortatione, & sciat unusquisq; uestrum possidere
uas suum in sanctificatione & honore, non in as-
fectu libidinis sicut Gentes.

Exempla poenarum in ueteri testamento, sunt
Diluuium, Interitus Sodomae, Duodecim Prin-
cipes populi Israel. Fūditus extirpati propter libi-
dines Cananæi, Tribus Benjamin tota ferè deleta
propter stupratam Leuitæ uxorem. Pœna Dau-
dis, Cœcitas & idolatria Salomonis, Et Ieremias
sape inter causas excidij Hierosolimæ recenset
Adulteria.

Apud Ethnicos uero excidium Troia, Mu-
tatio Reipublicæ Romanæ, quæ bis facta est pro-
pter stupratam Lucretiam, & propter uiolatam
Virginiam, Item filij Pisistrati eiccti sunt propter
contumeliam factam Puellæ &c.

Commonefacti itaq; his poenis discamus amare &
tueri Castitatem.

Est autem Castitas uitare omnes commixtio-
nes à Deo prohibitas, aut in consuetudine coniu-
gali aut puritate uitæ cœlibis, in his qui sunt ido-
nei ad cœlibatum, ut in ætate immatura, aut in ijs-
qui singulari dono præditi sunt.

Regula.

Ætas immatura mediocri diligentia pure
potest

potest uiuere. Caueat itaq; insidias Diaboli pijs
precationibus & studijs. Caueat etiam praua so=
dalia, uoluptates & turpe otium. Nam hæ
causæ non raro multis uitijs immaturam quoq;
ætatem implicant. Ceteri qui sunt idonei ad cœ=
libatum fruantur hoc dono cum gratiarum acti=
one, & inseruiant Ecclesiæ ac Reipublicæ com=
modis. Aetas autem matura agnoscens se non esse
idoneam ad cœlibem uitam, contrahat matrimo=
nium iuxta mandatum Dei.

Causa efficiens Coniugij est ipse Deus, Qui
statim in Paradiso post conditum hominem san=
xit Coniugium, & post lapsum idem renouauit,
Gene: 2. Non est bonum hominem esse solum,
faciamus ei adiutorium. Item, Erunt duo in carnẽ
unam, id est, inseparabiliter iuncti.

Causa finalis Prima, Est conseruatio gene=
ris humani, in quo Deus uult coli & in=
uocari.

2. Ut uitetur scortatio.

3. Ut sit exercitium fidei inter coniuges.

4. Ut bona conscientia, & pura mente
Deum inuocare possimus, & ut nos admo=
neat de imagine sponsi Christi erga spon=
sam Ecclesiam.

E Obiectio

Obiectio I. Monachorum.

Paulus inquit, Melius facit non elocans,
Ergo Virginitatem antefert Coniugio. Resp:
Loquitur Paulus de idoneis personis. De
ceteris uero inquit, Vitanda scortationis gratia,
unusquisq; habeat uxorem. Item melius est nube-
re quam uri.

II.

Bonum est homini non tangere mulierem.
Ergo Coniugium est malum. Resp:
Non sunt immediate contraria. Est enim
medium inter bonum & malum morale, quod
uocatur ἀδιάφορον. Commendat Paulus hoc lo-
co etiam coelibem uitam in ijs, qui sunt dono Ca-
stitatis præditi. Non quod coelebs uita merea-
tur Remissionem peccatorum & uitam eter-
nam, quæ à solo Christo fide petenda & expe-
ctanda sunt. Sed iuxta fines utiles in hac uita. Ex-
peditius enim genus uitæ coelibis est ad pleraq;
ministeria, quam Coniugalis.

Nos econtra opponamus Monachis hoc fir-
mum et immotū argumentū, q̄ est ductū à genere.

Ordinatio Dei anteferenda est humanis
legibus.

Coniugium est ordinatio Dei.

Ergo coniugium anteferendum est humanis
legibus ab ijs, qui bona conscientia coelibes
uiuere nequeunt.

De

DE EVANGELIO.

Euangelium, usitate scriptoribus Græcis Plutarcho & Apiano significat simpliciter ipsum Sermonem leta nunciantem. Sic & Apostoli locuti sunt, et ante eos septuaginta interpretes. Nec illi consuetudini anteferatur significatio alia rara, de premio.

Quid est Euangelium?

Predicatio pœnitentiæ, & promissio, quam ratio non tenet naturaliter, sed reuelata diuinitus in qua Deus pollicetur, se propter Christum filium suum GRATIS remittere peccata, & nos pronunciat iustos, id est, acceptos, & uiuificat credentes filius Dei, & donat eis Spiritum sanctum, & uitam æternam.

Complectitur hæc definitio tria beneficia Euangelij.

1. Est remissio peccatorum & acceptatio gratuita.

2. Donatio Spiritus sancti.

3. Hæreditas uitæ æternæ.

Estq; hæc ipsa definitio contexta ex uerbis Christi, Luca ult: Vbi iubet docere pœnitentiam & remissionem peccatorum in nomine suo.

Duo sunt discrimina Legis & Euangelij. Vnū, legis promissio est conditionalis, requirit enim

conditionem impletae legis. Euangelij uero promissio. est gratuita. Alterū, Legis doctrina est aliquo modo nota rationi, Ideo citius assentiuntur homines promissioni legali, quam promissioni gratuita. At Euangelij doctrina est nobis diuinitus reuelata à filio Dei & rationi plane ignota, Iohan: 1. Filius qui est in sinu Patris ipse enarrauit nobis. Ideo & Paulus hanc ipsam Euangelij doctrinam absconditum mysterium uocat.

Recita aliquot Regulas hoc loco obseruandas ?

I.

Vna & eadem uox Euangelij fuit ab initio. Huius regulae usus est, ut Monachorum errori resistamus, qui finxerunt alio modo Patriarchas, alio modo Iudeos saluatos esse, alio modo nos saluari. Docuerunt enim Patriarchas consequutos esse salutem lege naturae, Iudeos lege promulgata, nos autem saluari nouis quibusdam legibus, quas Christus in Euangelio tradidit, ut supra quoq; de discrimine consiliorum & praceptorum nonnihil dictum est. Contra haec somnia firmiter statuamus, eandem uocem Euangelij sonuisse in Ecclesia, inde usq; ab initio, Sicut enim nos credimus in exhibitū Messiam, Ita Patriarchae & Prophetae crediderunt in promissum semen, quod est Christus filius Dei. Vbi

Vbi igitur Deus primo pro-
misit Semen ?

Statim post lapsum in Paradiso, edita pro-
missione. Ponam inimicitias inter te & inter Se-
men mulieris, ipsum conteret caput tuum, & tu in-
sidiaberis calcaneo eius. Renouatur eadem pro-
missio ad Abraham. Gen: 12. In semine tuo
benedicentur omnes gentes. Item repetitur in
multis Prophetarum concionibus & Psalmis.

II. Regula.

Euangelij promissio, non secus ac prædicatio
pœnitentiæ, uniuersalis est. Conducit hæc re-
gula ut confirmemus animos aduersus periculosas
imaginationes de prædestinatione.

Cur igitur non omnes con-
sequuntur promissa Euan-
gelij, cum sint uniuers-
alia ?

Causa, quod aliqui non recipiuntur in gra-
tiam, non est danda Deo, sed incredulitati
& malitiæ uoluntatis auersantis beneficium
Christi.

DE IUSTIFICATI-
one.

E . 3. Quare

Quare in Ecclesia necesse est doctrinam de iustificatione saepe inculcari mentibus?

Vt euellatur ex animis perniciosa & arrogans opinio hypocritarum, qui sinxerunt legi satisfieri externa disciplina, & idcirco homines iustos esse non fide, sed suis operibus.

Recita causas huius opinionis?

1. Est iudicium rationis fastidians simplicem doctrinam Euangelij.

2. Extenuatio peccati & legis.

3. Confusio iusticiae Philosophicae cum doctrina Euangelij.

Sequuntur autem multa incommoda hae opiniones hypocritarum.

Primum enim obscuratur beneficium Christi.

Secundo tollitur uera consolatio et inuocatio.

Tertio augetur dubitatio.

Quarto confunditur discrimen legis & Euangelij.

Quae igitur est summa doctrinae Catholicae Ecclesiae de iustificatione?

Statim

Statim post receptum Adam, institutum
est ministerium predicationis poenitentiae & pro-
missionis de uenturo semine, quae promissio pa-
tribus & Prophetis paulatim clarius patefacta
est.

Primum itaq; sonet in Ecclesijs doctrina le-
gis & disciplina arguens peccata & iniiciens
terrorem mentibus propter multiplicem legis ui-
olationem internam & externam.

Deinceps non satis est perterrefieri mentes
audita uoce Legis: Sed agnita nostra infirmitate
& horribili confusione, necesse est quoq; ut in-
tueamur filium Dei pro nobis passum, & fide
eius meritum apprehendamus.

Obiectio.

Maxima uirtus iustificat.

Dilectio est maxima uirtus.

Ergo Dilectio iustificat.

Resp:

Consequentia ualet de Dilectione integra,
quae in lege erga Deum & homines praecipitur.
Quia autem post lapsum dilectio insufficiens est,
nemo propter languidam Dilectionem & iustici-
am saluari potest, Sed confugiendum est ad be-
neficium Christi, de quo nos haec doctrina de iu-
stificatione commonefacit.

Quid est ergo Iustificatio?

E 4

Iusti-

Iustificatio est idem, quod gratuita acceptatio. Nam iustificari Ebraica phrasi significat absoluere seu iustum pronunciare, Et sumus iustificati fide, Idem est, ac si dicas pronunciamur iusti fide propter Filium.

Significat itaq; iustificari operibus esse iustam implentione legis. Sed iustificari fide est pronunciarum iustum non operibus, Sed GRATIS propter Mediatorem Christum, seu propter fidem in Christum.

DE VOCABVLO

Fidei.

Vocabulum Fidei interdum pro fidelitate legitur, ut apud Sophoclem & Polybium, Interdum pro argumentis seu probationibus, ut apud Rhetores & Aristotelem. Sed in doctrina Evangelij & Apostolorum, uocabulum FIDEI non tantum intelligitur pro noticia historie, Verum etiam pro fiducia misericordie Christi, Ergo haec propositio semper correlatiue intelligenda est hoc modo: Iustificamur Fide, id est, Fiducia misericordie propter Christum. Nam fidei fundamentum est noticia Evangelij in intellectu, & firma fiducia in uoluntate. Terminus uero ut illa fiducia directa sit ad apprehendendam misericordiam propter Christum.

Quot

Quot modis probas uocabulum
Fidei non tantum pro noticia seu
professione Symboli, sed multo
magis pro fiducia in scriptura
sumi.

Primum à proprietate ebraica & greca lin-
guæ. Psal: 78. Quia non crediderunt Deo, &
non confisi sunt in saluatore suo. Hic manifeste le-
gimus, Credere idem esse quod Confidere sic apud
Phocyl:

λαῶν μὴ πίστευε, πολὺ τρωῶ ἔσιρ' ὄμιλῳ.
Ita & apud Platonem opponitur incertæ opini-
oni. Ergo ex natura contrariorum necesse est fi-
dem significare firmam assensionem seu fiduci-
am.

Secundo ab experientia conscientie luctan-
tis cum desperatione. Nam in ueris consternati-
onibus sentimus nostrorum operum indignitatem.
Et idcirco per Euangelij uocem ad meritum Chri-
sti deducimur, in quo fide acquiescimus.

Tertio, ab experientia in inuocatione. Nam
ibi quoq; obstrepit nobis nostra indignitas, &
rursum opus est animum erigere Fide ac conso-
latione, quod propter pontificem Christum, qui
pro nobis interpellat, exaudiamur.

Quarto ex multis testimonijs noui Testa-
menti

menti. Lucae 7. Fides tua te saluam fecit. ad
Rom: 5. Iustificati fide pacem habemus, Item
testimonijs Augustini, Bernardi, Basiliij, quae in
locis recitantur.

Obiectio.

Cum Fide coniungenda est Dilectio.

Ergo non sola Fides, sed una simul Dilectio
iustificat, iuxta illud, Si omnem fidem ha-
beam, dilectionem non habeam, nihil sum. Res-
Nego consequentiam, Quia est fallacia
Ex non causa, ut causa. Dilectio cum Fide
coniungenda est tanquam effectus fidei seu re-
conciliationis, non autem tanquam causa recon-
ciliationis.

Dic rationem ?

Quia in ueris pauoribus mens trepida
nullam uirtutem propriam respicit, sed fide in-
tuetur Christum Mediatorem, Postea uero re-
cepta inchoat nouam obedientiam, et accedit
donatio Spiritus sancti confirmans illam obedi-
entiam.

DE VOCABVLO Gratiae.

Primum reprehenditur error Monach-
orum. Sicut Philosophi dixerunt magnum ui-
rum

rum absq; afflatu & impetu Diuino non existerent, Ita Monachi contendunt Gratiam significare nouas uirtutes à Spiritu sancto excitatas. Igitur obscurauerunt Christi beneficium & totam doctrinam de Fide & imputatione gratuita.

Deinceps explicatur consensus ueræ Ecclesie de gratia.

Quid ergo significat Gratia?

Remissionem seu acceptationem gratuitam. Iohan 1. Lex per Moysen data est, Gratia & Veritas per Iesum Christum facta est

Donum uero Gratiæ significat donationem Spiritus sancti & uite æternæ.

Dic integram definitionem Gratiæ?

Gratia est remissio peccatorum, seu misericordia propter Christum promissa, seu acceptatio gratuita, quam necessario comitatur donatio Spiritus sancti.

Quot modis confirmas hanc definitionem?

Tribus. Primo à proprietate Ebraicæ lingue. Nam Ebraei gratiam non dicunt uenustatem & decorem sicut Latini, Sed misericordiam.

cordiam, fauorem seu beneficium. Interdum quoque
in eadem lingua Gratia donum significat.

Secundo ab argumento Pauli, quod extat
ad Rom: Operanti merces non imputatur pro-
pter gratiam, Abrahamæ imputata est iusticia se-
cundum gratiam, Ergo non operanti. Hic per-
spicue docet Paulus Abrahamæ opera, quantumuis
excellencia, excludi a gratuita iustificatione.

Tertio, ab experientia, Nulla promissio
pendens ex promissione legis est certa, Promis-
sionem Gratiæ oportet esse certam, Ergo pro-
missio Gratiæ non pendet ex conditione legis. Hoc
argumentum in contritis sentitur, Ab otiosis uero
& securis mentibus non intelligitur.

Supra dictum est uocabulum
GRATIS sepiissime repeti in
Paulinis Epistolis, Dic mihi iam
rationes propter quas tam sæpe
repetatur?

I.

Vt debitum honorem Christo tribuamus,
alioqui enim extenuatur magnitudo peccati &
iræ Dei aduersus peccata. Ac econtra augetur se-
curitas & contemptus beneficij filij Dei.

Vt

II.

Vt conscientie firmam consolationem habeant, quæ causa si prætermittitur, existunt in nobis dubitationes, Item odium Dei & desperatio, Lex enim Deum iustum non misericordem esse, nobis monstrat. Ideo cum conscientia, ex agnitione legis tandem nos accusat, fugimus Deum tanquam nimis seuerum iudicem.

III.

Vt uera inuocatio præstari possit. Sequitur & huius causæ neglectionem dubitatio in præcatione, imo etiam præcationis intermissio, quæ nihil est tristius, ut infra de inuocatione dicetur.

IIII.

Vt conspiciatur discrimen legis & Euangelij, quo sublato sequuntur magnæ tenebræ & confusiones,

Collatio nostræ & aduersariorum doctrinæ.

Nostræ Ecclesiæ primum docent prædicandam esse poenitentiam & inculcandam legem. Secundo monstrandum esse digito agnum Dei tolerantem peccata mundi. Tertio serio monent homines de præstanda noua obedientia, quæ necessaria
rio

rio regenerationem sequitur. Taxant igitur scelerata, tribuunt Christo suam gloriam, tollunt dubitationes & precipiunt bona opera.

At doctrina Aduersariorum complectitur tria absurda.

Primo extenuat interiorem prauitatem ac confirmat securitatem.

Secundo, affirmat hominem nouis qualitatibus, mereri remissionem, ac detrahit Christo suam gloriam.

Tertio iubet dubitare & auget desperationem. Extenuatio igitur peccati in securis laxat frena disciplinae. Dubitatio in contritis & dolentibus inducit desperationem.

Obiectio 1. Monachorum quæ ducta est a Physica similitudine.

Sicut materia per se est rudis & formam accipit a tractatione, Ita fides per se est mortua & uiuida redditur accedente dilectione seu cæteris uirtutibus.

Ergo fides absq; dilectione non iustificat.

Responsio.

Nego

Nego antecedens, quia male accommodatur similitudo. Fides enim non est otiosa per se, sed statim fit efficax & est ardens motus quo clamamus Abba Pater, accensus à Spiritu S. Ita opera quæ sequuntur sunt effectus fidei, non causa efficiens.

Secunda obiectio de Synecdoche.

Non ex singulis uerbis, sed ex perpetuitate quadam et constantia æstimāda sunt scripta. Tota uero scriptura non soli fidei sed etiam cæteris uirtutibus iustificationem tribuit. Ergo non recte urgentur uerba Pauli in hac propositione, Iustificamur Fide. Resp:

Nego minorem. Quia scriptura ubiq; sibi constat, ac etiamsi legales sententiæ leguntur de pœnitentia, tamen Euangelij ἐπιεικεία interpretatur illas sententias & claris testimonijs Prophetarum, Christi & Apostolorum docet, nos Per solius Mediatoris beneficium recipi, Imo etiam longe certius est seruare τὸ εὐαγγέλιον in his disputationibus luce meridiana clarioribus, quam excogitare peregrinas interpretationes.

De

DE DISCRIMINE

ueteris & noui Testa-

menti.

Supra dictum est eandem fuisse doctrinam Legis & Euangelij inde usq; ab initio, Cur igitur distinguitur uetus Testamentum à nouo, cum utriusq; doctrina omnibus temporibus celebrata sit?

Vetus Testamentum propriè est typus seu inuolucram noui Testamenti. Expressit enim figuris id ipsum quod in nouo Testamento uere nobis exhibetur. Finis ueteris Testamenti fuit ut esset certa Politia distincta à ceteris gentibus, in qua Christus nasceretur.

Nota.

Iudei triplicem errorem circumtulerunt de fine ueteris Testamenti.

1. Putabant Messiam fore Principem politicum, non uictimam pro peccatis.
2. Existimabant legem tantum de externa disciplina præcipere, non de interiori obedientia.
3. Fingebant lapsus seu peccata remitti mactatione pecudum. Igitur cumulabant

non

noua sacrificia & nouas ceremonias contra
Verbum.

Econtra Prophete & omnes pij intelligen-
tes scripturam, acriter taxabant hos errores.

1. Docebant Messiam non fore Regem po-
liticum, sed uictimam pro peccato.

2. Similiter de lege docebant, externam o-
bedientiam & disciplinam non satisfacere
legi.

3. Item de ceremonijs quod essent tantum
signa uenturae uictimae, non autem pre-
cium pro peccatis.

Vnde uetus Testamentum
habet nomen?

Dicitur uetus Testamentum propter tem-
pus & subiectum. Primum enim legis promulga-
tio antecedit instaurationem naturae.

Deinceps idem Testamentum uersatur circa
subiectum, quod est uetus natura, quae adhuc pre-
mitur iudicio legis.

Vnde uero nouum Testa-
mentum nomen habet?

I.

A nouitate uitae & conscientiae. Quando
enim post terrores conscientiae, qui ex agnitione
peccati oriuntur, homo apprehendit Euangelij

F

promis-

promissionem, nouitas quadam oritur in mente
humana resistens spe & fiducia dubitationi &
acquiescens ipsi promissioni.

II.

A Tempore, Prius enim oportet existere
Contricionem. Deinceps necesse est ut agnita ira
Dei aduersus peccatum, apprehendamus promissio-
nem. Quapropter etsi nouum Testamentum
inchoatum est in omni predicatione promissionis,
inde usq; ab initio, tamen in nobis efficax est post
pœnitentiam seu agnitionem peccati, quæ ex lege
oritur.

III.

A subiecto. Non enim uersatur circa car-
nem seu ueterem naturam, quæ legi subiecta est,
Sed circa nouum hominem seu regeneratum.
Regenerati autem dicuntur reconciliati seu rece-
pti in gratiam.

Ex his perspicue cognoscitur ratio appella-
tionis utriusq; Testamenti. Verum est utroq;
tempore proponi doctrinam pœnitentiæ & re-
conciliationis, Sed reuelatio Euangelij est clari-
or post predicationem Christi & Apostolorum.

Occupat

OCCVPATIO.

Cur noui Testamenti gloria tan-
topere celebratur, cum nequa-
quam tam conuenientem ordi-
nem habeat, sicut uetus Testa-
mentum.

Pulcherrimus ordo ueteris Testamenti fuit
testimonium de promissione futuri regni, Ideo
nouum Testamentum praefertur ueteri, cum uetus
tantummodo fuerit significatio noui, Sicut inquit
Paul. Si periturae politicae ministerium fuit glori-
osum, quanto magis hoc ministerium salutis aeter-
nae erit gloriosum.

Dic aliquot testimonia Prophe-
tarum quod uetus Testamentum
significauerit futurum Regnum
noui Testamenti?

Daniel: 9. Septuaginta hebdomades praesi-
nitae sunt populo tuo. Et expiabitur iniquitas &
ueniet iusticia perpetua, & ungetur Sanctus san-
ctorum, ac occidetur Christus. Zach: 9 Tu quoq;
in sanguine Testamenti tui educes uinctos tuos de
acu, id est, educes ex morte aeterna captiuos pro-
pter peccatum sanguine Christi promissi Media-
toris & uictimae. Describit & idem Zacharias
effectus huius regni, nempe conscientiam acquies-
centem promissioni, & ueram inuocationem quae
est precipuus cultus Ecclesiae. F 2 Sed

Sed iam rursus obseruandum est in hac uita tantum fieri inchoationem noui regni, quod tandem in altera uita complebitur.

Vsus huius obseruationis pijs magnam consolationem præbet, ne uidelicet desperent in confusionibus & ruinis imperiorum, quibus Ecclesia grauiter concutitur, Sed ut firma fide intueantur in integram liberationem seu impletionem.

Dixisti antea uetus Testamentum expressisse figuris idipsum, quod in nouo Testamento uere nobis exhibetur, Dic igitur nunc explicationem aliquarum figurarum.

Ordo Sacerdotum significat conseruationem ministerij. Sacrificia pingunt uenturam uictimam Christum. Est & illustris admodum significatio in Arca fœderis Exodi 25.

1. Appellatio Arce fœderis significat illum tantum esse populum Dei qui amplectitur doctrinam à Deo traditam.

2: Exprimitur per id quod in Arcam collocatæ sunt tabulæ Decalogi, quas Moyses testificationem Domini uocat, Ecclesiam diuinitus seruari propter doctrinæ propagationem.

3. Addita

3. Addita simul est promissio de propi-
tatore Christo, qui depingitur per propi-
tatorium, quod tegit arcam. Nam et Chri-
stus tegit Ecclesiam.

4. Duo Cherubin iungentes alas admonent
nos de consensu Apostolicæ & Propheticæ
scripturæ.

Postremo notantur per Vectes & Baculos
pij doctores & scolastici, quorum humeris
incumbit onus docendi & propagandi Eu-
angelium.

DE ECCLESIA.

Ecclesia uisibilis Est cœtus uisibilis ample-
ctentium Euangelium Christi, & recte utentium
Sacramentis, in quo filius Dei per ministeriũ Eu-
angelij est efficax, & multos ad uitam æternam
regenerat, in quo cœtu multi sunt non sancti
qui tamen de uera doctrina consentiunt.

Quot sunt obseruanda in
hac definitione?

Tria. 1. Non esse in alio cœtu electos ex
toto humano genere, nisi in hoc uisibi-
li cœtu, qui per doctrinam Euangelij
uocatus est.

F 3

2. Quod

2. Quod in Ecclesia oporteat esse notitiam promissionis & uerum usum Sacramentorum, per quæ Spiritus sanctus est efficax, & mouet mentes credentium.

3. quod non sit fingenda Idea Platonica, uidelicet, Ecclesiam talem esse coetum, in qua non desideretur aliquid in moribus & disciplina. Inherent enim sanctis quoq; in hac uita reliquie peccati, quæ tamen propter filium Dei remittuntur. Quapropter omnes qui consentiunt de doctrina, sunt externa Ecclesiæ membra, licet non omnes sint sancti. Qui uero doctrinæ aperte resistunt, aut sunt iuste excommunicati, non sunt Ecclesiæ membra.

Regula I.

Ecclesia neq; ad ordinariam successionem, neq; ad certum aliquem locum, sed ad ipsam incorruptam doctrinam Euangelij est alligata. Fundamentum enim Ecclesiæ est Verbum iuxta dictum Pauli, Non potest poni aliud fundamentum præter id quod positum est scilicet Iesus Christus, id est, doctrina incorrupta de Iesu Christo.

At politici uiri ex iudicio humanæ rationis & forma ciuilibus status de Ecclesia aliter iudicant. Nituntur autem hoc fundamento, sepe incidunt dissensiones de scripto, Ergo de scriptura

ptura iudicandum est iuxta auctoritatem interpre-
tantium. Item existimant ordinariam successionem
in Ecclesia ad tuendam auctoritatem & pacem
meliolem esse. Ideo sic argumentantur.

Politica ordinatio ad certas leges & suc-
cessionem est alligata,

Ecclesia uera est similis Politicæ ordinationi,

Ergo & Ecclesia ad certam successionem
& leges est alligata. Resp:

Respondeo ad minorem. Etsi in Ecclesia
gradus sunt docentium & discipulorum, tamen ne-
mo debet nisi propria auctoritate iudicandi de scri-
ptura, sicut Magistratus nititur sua auctoritate in
interpretandis legibus. Sed nitendum est in Eccle-
sia solo uerbo Dei. alioqui enim si iudicium esset
penes maiorem partem contradicentem uerbo
obruetur ueritas. Quod ne fiat tantum ex scri-
ptura iudicandum est, Imo etiam minor in uniuersum
negari potest. Ecclesia enim non est similis
politice gubernationi, sed differt à ciuili statu
tribus modis.

I.

ORDINE, Quia in imperijs est ordo
successionis in certo aliquo loco, At in Ec-
clesia unum semper est caput Ecclesie, Chri-

E 4

stus

stus scilicet, nec est alligata Ecclesia ad certum
aliquem locum.

II.

GLORIA, Nam gubernatorum Gloria est
auctoritas parta ex praestantia consiliorum & suc-
cessuum. At Ecclesia non habet illam praesen-
tem gloriam, cum saepe sit subiecta cruci. Est igitur
alia gloria Ecclesiae, nempe uera agnitio Dei
& uictoria contra Diabolum.

III.

PRAESIDIIS, In politijs praesidia sunt o-
pes & exercitus. Talibus praesidijs Ecclesia caret
ac sperat defensionem & conseruationem diuini-
tus.

Regula II.

Porro quamuis Ecclesia non alligata est ad
certam successionem personarum, tamen auctori-
tas praesidentium in Ecclesijs non est contemnen-
da, si iuxta uerbum pure iudicant. Haec regula
habet duplicem commoditatem.

1. Ne stabiliatur tyrannis praetextu aucto-
ritatis absq; uerbo.

2. Ne laxetur frenum audacibus inge-
nijs corruptelam uerbo affingentibus.

Hoc loco notandus est error Donatistarum,

qui

qui contenderunt ministerium non esse efficax, si
Ministri mores sint uitiosi. Hic error primum
refutatur testimonijs Christi, qui 3. cap. Matth:
Ecclesiam sagena confert, in qua boni & mali
piscis sunt: Dicit idem dominus & saluator noster
In Ecclesia mansura esse zizania usq; ad resurre-
ctionem. Item, si penderet uis Euangelij &
Sacramentorum ex dignitate ministri, fieret in-
certa fides. Neq; enim hypocrisis iudicio huma-
no agnosci potest, neq; quisquam sine aliquo ui-
cio uiuit.

Quid igitur sentiendum est de Ministerij dignitate?

Quod ea dignitas ex solius Christi beneficio
& Veritate uerbi pendeat, non ex persona mi-
nistri. Huc refertur dictum Christi, Super Cathedram
Mosi sedent scribae & Pharisei, omnia ergo
quaecunq; iusserint uos seruare, seruate & facite.
Secundum opera uero eorum nolite facere. Di-
cunt enim & non faciunt. Pulchrè etiam Na-
zianzenus loquitur, inquit, Eadem est figu-
ra sigilli siue aurco siue ferreo annulo insculpta
fit: Ita idem est Ministerium siue boni siue mali
presint.

Obiectio.

F 5

Ergo

Ergo si uiciosi mores non impediunt Ministerium, prorsus dissimulanda sunt crimina ministrorum?

Duplicia sunt crimina Publica & Priuata. Publica igitur quæ alijs aperte scandalo & nocumento sunt excommunicatione & gladio Magistratus punienda sunt

At priuata infirmitas in moribus condonanda est ministris, si modo non corrumpunt ueram doctrinam, Quando uero euertunt Veritatem, fugiendi sunt. Iuxta dictum Si quis aliud Euangelium docet Anathema sit.

Sed obserua aliter iudicandum esse de personis, quæ peccant ignorantia, aliter de illis, quæ palam sunt blasphema. Ignorantes enim sæpe admonitæ emendantur, Perseuerantes autem in blasphemia omnino sunt fugiendæ.

DE SIGNIS MONSTRANTIBUS Ecclesiam.

Tria sunt signa monstrantia Ecclesiam.

1. Euan

1. Euangelium incorruptum.
2. Legitimus usus Sacramentorum.
3. Admiranda presentia Spiritus sancti in gubernatione Ecclesiae ac piorum, quae tamen uno tempore illustrior est alio.

At praua imitatio humanarum politiarum affingit Ecclesiae alia signa, uidelicet.

1. Ordinariam successionem Episcoporum.
2. Obedientiam in traditionibus humanis.
3. Potestatem interpretandi scripturae et ferendarum legum. Porro de ordinaria successione et obedientia in traditionibus humanis supra dictum est.

Quid autem de potestate interpretandae scripturae dicis. ?

In Ecclesia non est potestas interpretationis alligata certo ordini seu titulo, Sed donum interpretationis accensum in cordibus piorum à Spi. san: et confirmatum assidua lectione et studio cognoscendi scripturam.

Proba hoc certa ratione ?

Humana mens de uera doctrina per se absq; uerbo nihil potest statuere, cum Euangelij cognitio superet iudicium rationis. Igitur solo uerbo acquiescendum est, et ijs interpretationibus, quae scripturae sunt consentaneae. Vocamus autem scripturam consensum doctrinae

Prophe

Prophetica & Apostolica. Nam per Prophetas Spiritus Sanctus locutus est, & Apostoli, immediate à filio Dei missi sunt quoque pleni Spiritu Sancto.

Quid est donum interpretationis?

Donum interpretationis est Lumen, quod accendit Spiritus sanctus in horum mentibus, qui assentiuntur Evangelio, & qui se in doctrina religionis exercent, ut Christus inquit Iohan: 14. Spiritus sanctus docebit uos omnia, & rediget uobis in memoriam omnia quae dixi uobis. Hoc testimonio Christus alligat Apostolos & omnes doctores ad suam doctrinam.

Obserua.

Cum uero donum interpretandi in alijs magis in alijs minus illustre sit, cumque etiam recte sentientes errare & labi possint, & interdum aliquid caliginis habeant, tota ratio interpretandi scripturam iuxta normam Verbi dijudicanda est.

**DE SACRAMENTIS
in genere.**

Quid usitate uocatur Sacramentum?

Sacra-

Sacramenta in Ecclesia uocantur Ceremonie diuinitus instituta, ut sint testimonium promissionis, quae est Euangelij propria, uidelicet, promissae reconciliationis seu gratiae. Harum ceremoniarum finis principalis est, ut sint signa Diuinae uoluntatis erga nos, seu ut sint testimonia addita promissioni.

Dic rationem?

Quia Deus omnibus aetatibus non tantum promissionem edidit, sed etiam singulari bonitate adiecit externa signa congruentia cum ipsa forma promissionis, ut in prima aetate seu in primis duobus millenarijs accensionem uictimarum coelitus. In secunda Circumcisionem & mactationem agni Pascalis. In tertia Baptismum & Cenam Domini.

Regula.

Sacramenta sunt addita promissioni, Ergo sicut promissionem necesse est fide apprehendi. Ita in usu Sacramentorum oportet accedere fidem intuentem promissionem,

Cognito principali fine, qui nos de certitudine gratuite promissionis confirmat, postea accedunt alij fines, sed minus principales. 1. Confessio doctrinae. 2. Gratiarum actio 3. Celebratio publici conuentus. Nam

Nam Deus non uult Ecclesiam latere in latebris
sed uult esse publicas congregationes, per quas
Euangelij doctrina propagari, & alij ad confes-
sionem excitari possint.

Postremo admonemur quoq; in usu Sacra-
mentorum de multis officijs, de mutua beneuolen-
tia, caritate & mansuetudine.

DE NUMEROSA- cramentorum.

Quot sunt Sacramenta in Ec-
clesia ?

Baptismus.

Tria.

Absolutio. &

Sacramentum coene Domini.

Quare igitur Romana Ec-
clesia numerat septem
Sacramenta ?

Quia finxit omnes ritus preceptos à Deo,
quibus aliqua, licet legalis promissio addita est,
Sacramenta, esse sed improprie. Nam hoc modo
omnia præcepta Decalogi essent Sacramenta, quia
his omnibus amplissima promissiones additæ sunt.
Ac de Oratione, Tolerantia, Eleemosinis, Item
de condonatione iniuriarum, de coniugio &c: ex-
tant notæ promissiones, ut Petite & accipietis.
Item Preciosa mors Sanctorum in conspectu
Domini

Domini, Item, Qui seminat in largitate in benedictione metet, Item Remittite & remittetur vobis &c.

Quid ergo proprie uocamus Sacramenta?

Ceremonias diuinitus institutas in predicatione Christi, quæ proprie ad nouum Testamentum seu promissionem gratuitam pertinent.

Ratio.

Alia est enim promissio Legalis, alia Evangelij. Nam Legalis conditionalis est, perti-
nens ad omnia precepta Decalogi. Evangelij uero promissio est gratuita. Ad hanc proprie spectant
Sacramenta, ut sint signa huius gratuite promissionis. Iuxta hanc rationem recte numerantur
tria Sacramenta, uidelicet, Baptismus, Absolutio,
& cœna Domini, Potest eodem modo & ordi-
natio numerari inter Sacramenta. Est enim or-
dinatio proprie præceptum Evangelij habens
promissionem omnium maximam, quod Deus
per Ministerium sit efficax, Imo uult etiam
Deus hoc externum ministerium perpetuo con-
seruari in Ecclesia. 2. ad Corinthios 5. De-
us posuit in nobis uerbum reconciliationis: pro
Christo igitur legatione fungimur, tanquam Deo
adhortante, per nos.

Item

Item, 2. ad Corint: 3. Fecit nos ministros noui Testamenti, non literæ sed Spiritus, Admonemur igitur hoc ritu, Primum de dignitate & conseruatione ministerij, quod uidelicet per ministerium nos à peccato liberet. Secundo admonemur quoq; de consolatione & ingenti beneficio Dei, qui inter tot procellas & confusiones imperiorum ministerium conseruat. Porro notandum etiam est, impositionem manuum esse signum benedictionis & personæ destinatæ ad cultum Dei, id est, ad docendum Verbum Dei, & ad administrationem Sacramentorum. Deprauatio autem ordinationis Papisticæ, qua sinxerunt ordinationem ideo fieri, ut detur potestas sacrificandi pro uiuis & mortuis, prorsus explodatur. Si uero differentia specificæ Sacramentorum considerantur, quarum duæ sunt, Vna, quod singulis applicant beneficium Christi, Altera, quod habent externam & uisibilem materiam, sequitur duo tantum esse Sacramenta, Baptismum & coenam Domini.

DE BAPTISMO.

Baptismus est integra actio, uidelicet,mersio & uerborum pronuntiatio: Ego baptiso te in nomine Patris & filij & Spiritus Sancti, quæ testatur promissionē gratiæ uere ad hunc pertinere qui baptisatur. Decla

Declara uerba Baptis- mi ?

1. Hæc uerba continent summam Euangelij.
Et sunt benedictio, quæ nos Deo consecrat,
Siue per quam super nos inuocatur nomen
Dei.
2. Discernunt Ecclesiam uera inuocatione à
cæteris omnibus gentibus. Igitur à nobis fi-
dem & ueram agnitionem ac inuocatio-
nem Dei postulant.

Recita testimonium Petri de Baptismo ?

Baptisma non est sordium corporis deposi-
tio, sed stipulatio bonæ conscientie erga Deum per
resurrectionem Christi. Hoc testimonium tria
complectitur.

Primo, Mutuam obligationem inter mise-
ricordiam Dei gratuitam, & inter consci-
entiam uera fide amplectentem illam mise-
ricordiam.

Secundo, Docet quid sit bona conscientia er-
ga Deum, nempe recte agnoscens & inuo-
cans Deum.

Tertio, Docet Baptismum esse efficacem
propter regnantem Christum.

G

Recita

Recita quoque significationem Baptismi ?

Prima & precipua significatio Baptismi est,
quod abluamur à peccatis & mergamur in
aquam uelut in sanguinem Christi. Deinde acce=
dit alia significatio, uidelicet, Baptismum non
secus ac iter per Mare rubrum significare ima=
ginem afflictionum & liberationis. Usus Ba=
ptismi, est ut in omni uita confirmemur de mi=
sericordia Dei & gratuita acceptance.

Habuit ne Baptismus Iohan= nis & Apostolorum e= undem effectum ?

Habuit: Iohannes enim non minus prædi=
cavit passurum Christum, quam Apostoli passum
& resuscitatum. Deinceps idem Iohannes utramq;
partem, non secus ac ipsi Apostoli, in Baptismo
complexus est: Pœnitentiam nempe & remissio=
nem peccatorum.

Cur igitur Iohannes facit dis= crimen inter suum et Chris= ti Baptismum ?

Iohannes non discernit externum ministeri=
um, sed personas ministrorum & ipsius Christi
discernit. Ministri enim docent tantum & ap=
plicans

plicant ministerium. Christus uero non est tantum
Doctor, sed est simul efficax per ministerium et dat
nouam & eternam uitam & iusticiam.

DE BAPTISMO IN fantium.

Nulla unquam fuit secta, quæ plus errorum
habuit quam Anabaptistarum. Est enim consuta
ex multarum ueterum sectarum furoribus.

1. Negant Baptismum infantium.
2. Tollunt Magistratus & Iudicia.
3. Negant Christianis concessum esse tenere
proprium.
4. Negant esse peccatum Originis.
5. Labefactant Coniugia.
6. Contendunt se propter propria opera
iustos esse.
7. Fingunt Monarchiam piorum ante resurre=
ctionem, quæ caritura sit omni peccato, &
ut illam Monarchiam constituerent sediciosè
arma ceperunt. Oriuntur autem hi errores
ex ignorantia discriminis iusticiæ spiritualis
& ciuilibus, de quo in loco de ciuilibus Magi=
stratibus dicetur.

Proba certis argumentis Ba=
ptismum infantium ?

Primum comprobatur Baptismus Infan=
tiuum

tium ab autoritate, Origenis, Cypriani & Augustini, quorum testimonia continentur in locis, Deinceps firmis argumentis.

I.

Regnum Dei ad omnium aetatum homines pertinet,

In Baptismo offertur Regnum Dei,

Ergo, Baptismus ad omnes pertinet, etiam ad infantes.

Maiores probatur ex historia paruulorum, ubi inquit Christus, Talium est regnum caelorum. Nec refert quod Anabaptistae cauillantur & eludunt hoc testimonium, quod non de paruulis proprie dicatur, sed de imitatione, ut uidelicet adulti imitentur innocentes infantium mores, cum Textus expresse affirmet in his uerbis contineri promissionem ipsis infantibus factam.

Minor est etiam firma ex institutione Baptismi.

II.

Extra Ecclesiam nulla est salus,

Infantibus est promissa salus,

Ergo, Infantes per Baptismum inserendi sunt Ecclesiae, ut beneficia Christi per ministerium eis applicentur.

III.

In

In sola Ecclesia remittitur peccatum per
ministerium uerbi & Sacramentorum.

Infantes habent peccatum,

Ergo, Infantes inseri oportet Ecclesie in qua
pronunciantur liberi à peccato. Quod uero in-
fantes peccatum habeant, confirmatur uersiculo
Psalmi: Ecce in iniquitatibus conceptus sum &c.

IIII.

Ad quos pertinet promissio, ad eosdem per-
tinet & signum,

Sed certum est promissionem pertinere ad
Infantes,

Ergo & signum, quod est Baptismus.

V.

Mandatum de Baptismo Christi est uniuersale,

Pertinet igitur ad infantes quoq;.

OBIECTIO ANA

Baptistarum.

I.

Ceremonie seu Sacramenta requirunt in-
tellectum & fidem,

In infantibus nondum est intellectus & fides,

Ergo non est necesse infantes Baptisari.

Respondeo ad minorem, Etsi nondum est
intellectus in infantibus, tamen Spi: san: in ijs est
efficax pro ipsorum modo.

G 3 Quid

Quid uero de Reiteratione Baptismi sentis ?

Quod sit insignis Blasphemia, quæ nequaquam ferenda est in Ecclesijs.

Proba hoc Argumento ?

Improbatio ueræ inuocationis est peccatum,
Rebaptizari est improbatio ueræ inuocationis factæ in priori Baptismo.
Ergo est peccatum.

DE COENA DOMINI.

In consideratione doctrinæ de cœna Domini obseruanda sunt quatuor.

I.

Ipsa institutio, quæ expressa est in uerbis consecrationis. Hæc autem institutio de tribus grauissimis rebus nos commonescit, quarum Prima est ut firmiter statuamus in Sacramento Christum nobis substantialiter exhiberi, Inquit enim Hoc est corpus meum. & hic est Sanguis meus, quæ uerba simpliciter intelligenda & nullo modo ad aliam significationem detorquenda sunt.

Secunda ut sciamus Deum per usum Sacramenti requirere conseruationem publicorum congressu

gressuum inter eos, qui recte docent & discunt
Euangelium, ac Deum uere inuocant: Ideo Paulus
ait, Conuenientibus uobis.

Tertia, ut de conseruatione Ecclesiae usq;
ad gloriosum aduentum Christi admoneamur.
Iubet enim idem Paulus annuñciare mortem Do-
mini, & hanc coenam distribui, donec ipse Do-
minus ueniat.

II.

Secundo obseruandae sunt finales causa
Sacramenti, Prima & precipua est, ut singuli in
usu Sacramenti accendant Fidem et sibi ipsis appli-
cent promissionem.

Secunda est Gratiarum actio quod Deus se
patefecerit, & instituerit Sacramenta, quae nos de
eius bonitate & gratia confirmant.

Tertia ut nostro exemplo inuitemus alios
ad conseruandas publicas congregationes & Mi-
nisterium Diuinitus institutum.

Quarta, Ut haec communio sit Confessio
doctrinae & uinculum mutuae dilectionis. Porro
Fides in Sacramento accenditur & alitur duobus
modis.

Primum cogitatione iusticiae Dei in puni-
endis peccatis.

G 4

Secundo

Secundo consideratione amoris filij Dei,
& ueræ humilitatis.

III.

Tertio considerandum est, qui sint admit=
tendi, uidelicet, agentes pœnitentiam & confugi=
entes ad misericordiam Christi. Econtra arcendi
sunt ab usu Sacramenti, qui se manifestis crimi=
nibus polluunt. Securis enim non prodest mandu=
catio. Nam cumulant peccata peccatis, ac irri=
dent beneficium Dei & Christum contumelia af=
ficiunt. Ob quam causam diuus Paulus æternam
mortem minatur indigne manducantibus. Est
etiam exploranda doctrina & Fides auditorum.
Interea tamen usus Sacramenti propter priora
delicta non est fugiendus, Sicut historia filij pro=
digi nos admonet.

IIII.

Postremo consideranda est horrenda pro=
phanatio Cœnæ Domini, quæ multis modis fa=
cta est, tum ipsis spectaculis, in quibus circumtu=
lerunt panem consecratum, tum impijs sacrificijs
& oblationibus pro uiuis & mortuis. Sed contra
hos abusus teneatur Regula: Ritus extra usum
ad quem instituti sunt, non esse Sacramenta.

DE SACRIFICIIS.

Valde

Valde prodest in Ecclesia obseruare discrimen caeremoniarum, Ergo utile & necessarium est discernere Sacramenta & Sacrificia.

Sacramenta sunt caeremoniae seu opera, quibus Deus nobis aliquid exhibet.

Sacrificia uero sunt opera, quae nos ipsi Deo reddimus propter hunc finem, ut à nobis honore afficiatur. Sicut autem duae species Sacrificij, Nam aliud est propiciatorium, aliud εὐχαριστικόν.

Propiciatorium est opus, quod meretur alijs remissionem culpae & poenae aeternae, seu est opus reconcilians Deum, & placans iram Dei pro alijs.

Regula.

Vnicum est ἰλαστικόν seu propiciatorium Sacrificium, nempe mors filij Dei, qui factus est λύτρον seu precium pro peccatis, idq; probatur multis testimonijs, Hebr: 10. Sanctificati sumus per oblationem corporis Christi semel. Iohan: 17 pro eis Sanctifico me ipsum. Esaia 53. Qui dedit animam suam pro delictis uidebit semen longæuum. Rom: 8. Damnauit peccatum per hostiam pro peccato, id est, per mortem, qua expauit peccatum.

Cur igitur in ueteri Testamento

tot genera fuerunt Sacrificij pro-
pitiatorij, pro peccato, pro de-
licto &c.

Sacrificia ueteris Testamenti fuerunt tan-
tum typi seu signa unici ipsius Christi Sacrificij,
Nec merebantur remissionem alijs, nisi in exter-
na conuersatione, Ideo inquit Paulus, Impossi-
bile est sanguine taurorum & hircorum tolli
peccata. Hoc loco refutatur etiam Idolatria,
quam Sacrificuli in Missa priuata exercent. Cum
enim unicum sit tantum $\lambda\upsilon\tau\rho\sigma$, nempe Filius Dei,
qui semel se obtulit Deo patri pro peccatis no-
stris pendens in cruce, manifestum est, impie
sentire Papistas, qui dicunt, se mereri alijs &c.

Sacrificium Eucharisticum, Est opus
præceptum à Deo, quo nos Deo aliquid exhibe-
mus propter hunc finem, ut à nobis honore affi-
ciatur. Sic diuus Petrus præcipit offerre hostias
spirituales, id est, bona opera quæ fiunt uera fide
& bono motu cordis. Et Psal: 49. Immola Deo
Sacrificium laudis. Item, Psal: 50. Sacrificium
Deo spiritus contribulatus &c.

Ad quid profunt hæc testi-
monia?

Vt sciamus Deum non requirere mactatio-
nes

nes pecudum seu sacrificia, quæ fiunt tantum ex
terna hypocrisi, seu ex opere operato absq; fide

Proba id Argumentis ?

Duo opposita non sunt proprie unius &
eiusdem rei simul.

Hostiæ spirituales, quæ sunt proprie noui
Testamenti, opponuntur hostijs pecudum.
Ergo, Hostiæ pecudum non sunt proprie
noui Testamenti.

Aliud Argumentum ?

Cultus spirituales sunt iusticia & fructus
Fidei,

Ergo non sunt tantum externa opera absq;
Fide.

Obiectio .

Cuiuslibet Sacrificij natura est ut pro alijs
applicetur,

Oblatio in Missa est Sacrificium,

Ergo recte applicatur pro alijs. Resp:

Negatur maior, Quia ab instantia probari
potest, nequaquam omnia Sacrificia pro alijs ap-
plicari, ut Obedientia in afflictionibus est Sacri-
ficiu, sed non potest applicari pro alijs, Iuxta
Illud: Unusquisq; mercedem accipiet iuxta suum
laborem. Sic & de oratione iudicandum est, quæ

nihil

nihil offert, sed tantum aliquid a Deo impetrat.
Suntq; omnia nostra opera cultus, qui debentur
à nobis ipsis.

**Cur igitur Deus sæpe propter
paucorum probitatem mul-
tis sceleratis parcit.**

Verum est bona opera, quæ in Decalogo
præcepta sunt, sæpe alijs mereri quoq; mitigati-
onem in hac uita, Ita tamen ut ad iustificationem
coram Deo nihil ualeant. Sacrificium autem Mis-
sæ non est opus præceptum à Deo, Igitur pror-
sus est inutile & commentitium.

**Supra discrimen factum est inter
Sacramenta & Sacrificia, cur igitur
Sacramentum cœnæ Domini
inter Sacrificia à quibusdam re-
fertur?**

Vnius rei possunt esse plures fines, sed sub-
ordinati. Principalis finis Sacramenti est, ut sin-
guli confirmant fidem & eius usu beneficium
Christi applicent.

Minus principalis, ut sit opus confessi-
onis & gratiarum actionis. Et hoc modo est
Eucharisticon Sacrificium.

Postremo & hoc notandum est non taxari
à nobis

à nobis significationem Sacrificiorum, quæ in ue-
teri Testamento præcipitur, sed persuasionem
pharisaicam de opere operato.

DE POENITENTIA.

Propositio.

Deus iustus iudex & uerax, uult agnosci
iram suam aduersus peccatum, Igitur statim post
lapsum facta est in Paradiso prima concio pœ-
nitentiæ. Declarauit uero iram suam Deus, inde
usq; ab initio tribus euidentijs signis.

Primo testimonijs scripturæ.

Secundo singulis calamitatibus omnium tem-
porum priuatis & publicis.

Tertio morte Filij sui. Necessaria est itaq;
doctrina de pœnitentiâ, in qua ira Dei nobis
reuelatur.

Quid est Pœnitentiâ ?

Pœnitentiâ est Contritio & Fides, qua cre-
dimus nobis remitti peccata propter Christum,
quam fidem sequitur noua obedientia erga Deum.
Hæc definitio est sumpta a partibus. Sunt enim
tres partes Pœnitentiæ, Contritio, Fides, &
noua Obedientiâ.

Quid est Contritio ?

Contritio est pavor conscientie agnoscentis iram

tis iram Dei aduersus nostra peccata, & dolentis propter peccatum. Hanc Contricionem precipiunt hæc dicta. Agite pœnitentiam. Item ioel 2. Scindite corda uestra, & non uestimenta uestra.

Regula.

In uera Contricione non tantum externa delicta, sed etiam interior immundities deploranda est. Causa uero instrumentalis, qua in Ecclesia mentes terrentur, est Vox arguens peccata iuxta legem, & Vox arguens ignorantes Filium Dei, & non credentes filio Dei. Verum non est satis perterreri conscientias, sed oportet simul accedere consolationem Euangelij, quæ uera fide turbatam conscientiam erigit, & nos ad misericordiam Dei deducit.

Quid est Fides?

Fides non est tantum historiae uel legis noticia, sed fiducia qua credit unusquisq; sibi uere remitti peccata à Deo propter Christum. GRATIAS. Huius definitionis fundamentum est Articulus Fidei. Credo remissionem peccatorum, &c.

Regula.

Pœnitentia tum demum firma & integra est, quando ad Contricionem accedit Fides. Facit enim Fides discrimen inter Petri & Iudæ
Contri-

Contricionem ac inter Timorem seruilem ac fili-
lialem. Nam Contritio sine Fide est horribilis
pauor & dolor absq; dilectione, fugiens Deum
tanquam acerbum & durum Iudicem. At Contri-
cio cum fide est pauor & dolor animi non fu-
gientis Deum, sed qui agnoscit iustam iram Dei
aduersus peccata, & qui simul apprehendit mi-
sericordiam Dei. Postremo fidem necessario se-
quitur noua Obedientia. seu fructus digni poeni-
tentia. Fides enim absq; operibus mortua est. Ita
tamen ut ipsa opera sint effectus fidei non causa
præcedens.

Nota

Hoc loco duo uenenati & pestilentes er-
rores obseruandi sunt.

Primus est renatos non posse labi, & quam-
uis labuntur contra conscientiam, tamen iustos
esse.

Confirmat hic error securitatem & licen-
ciam peccandi. Refutatur uero primo testimo-
nijs scripturæ, Matth: 12. Cum immundus
spiritus egressus fuerit ab homine &c. Item 1.
ad Corinth. 10. Qui uidetur stare, uideat
ne cadat. Deinceps exemplis Saulis,
Dauidis, Salomonis, Petri, &c.

Tenēda est itaq; hæc Regula: Renatos labi posse.
& lap-

Et lapsos contra conscientiam non placere Deo nisi rursus conuertantur.

Secundus error est Nouatianorum & Catharorum, qui negarunt lapsos post Baptismum iterum consequi remissionem peccatorum. Hic error extinguit fidem & accersit dubitationem ac desperationem. Refutatur autem similiter testimonijs & exemplis, Ezech: 33. Viuo ego nolo mortem peccatoris &c: Matth: 19. Si peccauit in te frater tuus, corripe eum, si audierit te, lucratus es fratrem, Nec pertinet hoc dictum ad priuatam tantum reconciliationem, sed refertur ad ministerium publicum, Lucraberis fratrem, id est, conuertes & restitues eum Ecclesie.

Obiectio I.

Ad Hebr: 6. legitur, Impossibile est eos, qui semel illuminati sunt, reuocari ad poenitentiam,

Ergo recte sentiunt Cathari. Resp.

In hoc dicto non το γυρον, sed sententia spectanda est, Multa enim diuersa dicta Christi, Prophetarum et Apostolorum mitigant haec uerba & praebent locum concinnae interpretationi. Loquitur autem Epistola ad Ebraeos non de quouis delicto, sed de peccato in Spiritum sanctum

Etum

Etum siue de *Impoenitentia finali*, & de *extrema blasphemia*, quæ à posteriori tantum cognoscitur.

Obiectio II.

Eadem epistola inquit, cap 30. *Voluntarie peccantibus post acceptam noticiam Veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, sed terribilis expectatio iudicij.*

Non negat hic locus lapsis ueniam, sed taxat supersticionem Phariseorum, qui subinde noua Sacrificia cumulabant, affirmantes ea mereri remissionem peccatorum, cum reuera illa Sacrificia tantum fuerint typi unius uenturae Victimæ Christi.

DE CONFESSIONE.

Initio huius loci obseruemus uarios usus uocabuli Confessionis. Significat enim Confessio primo enumerationem publicorum delictorum, in qua significacione & iam usurpatur.

Secundo arcanam agnitionem culpæ, Psal: 52. *Dixi confitebor transgressiones meas Domino.*

Tertio, Reconciliationem priuatam.

Quottuplex est confessio ?

Duplex. Publica, &
 Priuata,

H

Publi

Publica in Ecclesia recepta & necessaria est, Necessario enim in manifesto crimine requiritur censura & enumeratio criminis.

Confessio uero Priuata seu auricularis, in qua confitentes singula delicta recitare cogebantur, non tantum non necessaria, uerum etiam impia est.

Ratio I.

Quia est Idolatrica.

2. Quia sternit uiam ad superstitiosam Satisfactionem.

3. Quia adducit mentes in desperationem. Remissio enim non pendet ex conditione enumerationis, sed ex gratuita condonatione.

Proba ab exemplo Auriculari confessionem non esse necessariam?

Neq; Christus neq; Apostoli praeceperunt confessionem singulorum delictorum,

Ergo illa confessio non est necessaria.

Probatur item ab impossibili. Est enim impossibilis enumeratio omnium delictorum iuxta illud: Delicta quis intelligit?

Obserua.

Nihilominus tamen Confessio priuata in Ecclesia

clesia retinenda est, sed absq; superstitione enumerationis.

Ratio I.

Vt petatur Absolutio.

2. Vt Pastor interroget suos auditores de doctrina.

3. Vt rudes instituantur de Doctrina, antequam ad Sacramenta admittuntur.

4. Propter conseruandam disciplinam.

5. Quia hæc confessio testimonium est, lapsos, qui uere agunt poenitentiam, recipi à Deo in Ecclesia.

6. Item propter posteritatem. Sunt enim ritus publici durabiliores.

Probatur & ab autoritate ac testimonio Christi, absolutionem retineri oportere in Ecclesijs, Nam Christus clare dicit: Quicquid solueritis in terra, erit solutum in cælo.

Regula.

Etsi cogere pastor non debet, ut quisquam dicat arcana facta, tamen pro ætate & uitæ genere, prodest quædam de moribus interrogare, & utiliter admonere.

Quot sunt cogitanda accedentibus ad Confessionem?

- Tria.** 1. Vt unusquisq; agnoscat suos lapsus, & cogitet se grauius Deum offendisse et uere doleat.
2. Vt petas tibi applicari remissionem per uocem Euangelij.
3. Vt certo statuas, lapsos esse recipiendos.

Nota.

Optima forma confitendi est, quæ sit iuxta ordinem Decalogi.

Ratio. I.

illa enim forma primum nos commonefacit, qui lapsus sint peccata. Nam nullibi liquidius cognoscuntur delicta, quam ex Decalogo arguente peccata.

II.

Discernit gradus delictorum, Non enim omnia peccata paria sunt, ut Stoici finxerunt, sed alia alijs atrociora sunt.

III.

Monstrat discrimen inter Forense & Euangelij iudicium. Extat autem ea forma in locis.

Obiectio Aduersariorum, qui enumerationem omnium peccatorum necessariam esse contendunt.

I.

Non

Non potest fieri Absolutio sine cognitione delictorum,

In confessione petenda est Absolutio,

Ergo in confessione necessaria cognitio est singulorum delictorum. Resp:

Alia est Absolutio ministerij, alia ciuiliu iudiciorum. Nam Ministerium applicat Remissionem peccatorum omnibus agentibus poenitentiam absq; cognitione singulorum delictorum. At in ciuilibus iudicijs necesse est fieri cognitionem.

II.

Consensus perpetuus Ecclesie uidetur esse dogma à Spiritu sancto traditum,

Semper autem fuit mos enumerationis in Ecclesia,

Necesse est igitur eum morem retineri.

Respondeo ad Minorem. Vetus Ecclesia recitauit tantum manifesta delicta non priuata, quae nec intelligere nec meminisse possumus.

III.

Excommunicatio est necessaria,

Sed in excommunicatione fit enumeratio peccati,

Ergo enumeratio singulorum delictorum est necessaria.

Eadem est responsio, In excommunicatione.

enumerantur externa delicta. Excommunicantur enim homines propter manifesta scelera. At superstitiosa Confessio flagitat omnium delictorum enumerationem, quæ est impossibilis, Ergo non est necessaria.

III.

Contra nostram confessionem.

Homines nequeant remittere peccata, Ergo, Absolutio quæ fit à Ministris Ecclesiæ est res inutilis. Resp:

Ministri propria potestate non remittunt peccata, sed annunciant tantum remissionem singulis ex uerbo & mandato Dei.

DE SATISFACTIO- ne.

Satisfactio est duplex Ciuilis, & Canonica.

Satisfactio Ciuilis precipitur lege Dei, ut restituere alteri Coniugem, reddere debitam pecuniam.

Canonica uero seu Monachorum Satisfactio est plane ficticia & Idolatrica. Vocamus autem Satisfactionem Monachorum seu Canonicam opera & Ceremonias absq; uerbo & mandato Dei impositas, ut uel redimant poenas purgatorij uel poenas temporales.

Exempli gratia.

Si quis

Si quis delictum aliquod commiserit in hac
uita, dicunt Monachi, Deum propter suam mise-
ricordiam id delictum remittere. Sed quia Deus
simul iustus sit & uindex malorum, addunt Mo-
nachi non omnino remitti peccatum, sed poenam
aeternam tantum commutari in poenam tempo-
ralem purgatorij. Hanc poenam finxerunt re-
dimi satisfactionibus, quales sunt uigiliae, Item
macerationes corporum, Ieiunia, Eleemosinae, cul-
tus statuarum seu Idolorum.

Duæ sunt rationes propter quas super-
sticiosa Satisfactio explodenda est, Vna, quia ob-
scurat Legem & presert legi diuinæ commentici-
os cultus. de quibus Christus inquit: Frustra co-
lunt me mandatis hominum.

Altera, quia obscurat Euangelium. Fingit
enim nostra compensatione aboleri mortem aeter-
nam, cum solius Christi beneficio abolita sit. Hinc
manifeste conspicitur, fabulas Monachorum de
Satisfactionibus Purgatorij aniles & fictitias esse.
Econtra in Ecclesia retinenda est pura doctrina
de satisfactione ciuili, quæ est necessaria iuxta illud:
Peccatum non remittitur nisi ablatum restituatur.
Similiter seruanda sunt præcepta, de ueris exer-
citijs seu mortificatione carnis, quæ longe superat
puerilia exercitia Monachorum, ut sunt ieiunia et
aliæ macerationes corporis.

Quatuor. Tolerantia in afflictionibus,
Temperantie prout in genere omnibus ætatibus
conuenit, Sedulitate in subeundis negotijs uocati-
onis & precatione.

De Tolerantia extat manifestum testimo-
nium 2. Corinth: 4. Semper mortificationem
Domini Iesu in corpore circumferentes ut & uita
Iesu in corpore nostro manifestetur. Hanc Tole-
rantiam & Dauid petit Psal: 5 1. Redde mihi læ-
ticiã salutaris tui & Spiritu spontaneo sustenta me.

Temperantiam uero præcipit Christus Lucæ
2 1. Cauete ne corda uestra grauentur crapula.
Legitur & apud Paulum manifestum testimo-
nium de Sedulitate: Hoc requiritur in ministro
ut fidelis sit. Item milita bonam militiam habens
Fidem & bonam Conscientiam. De precatione
infra dicitur.

Finis harum Virtutum est, ut studium di-
scendi & retinendi Verbum sit in nobis ardentius.
Non enim est efficax Spiritus sanctus in ijs qui in-
dulgent prauis cupiditatibus. Deinceps accedit ali-
us finis, ut uidelicet hæc pia exercitia arceant
futura peccata. Luxu enim & otio humanæ men-
tes torpent, & facile incidunt in pœnas. Hinc
sequitur nos non labefactare disciplinam subla-
tis superstitionibus, sed congruentia uerbo Dei
præci

præcipere & suadere longe utiliora, quam Monachi suaserunt.

Vtile est etiam de his exercitijs recitare tres Regulas.

Prima, firmiter est statuendum culpam & mortem æternam tolli solius beneficio Christi, non ullis exercitijs aut uirtutibus humanis.

Secunda statuendum & hoc est, Etsi Christus morte sua culpam & æternam condemnationem sustulit, quod tamen temporalibus pœnis Ecclesia subiecta sit propter certas causas, de quibus dicetur in loco de calamitatibus & cruce.

Tertia, Etsi nostra exercitia nihil conducunt ad remissionem seu salutem, tamen propter superiores causas uoluntaria diligētia cohercendi carnem retinenda est.

Obiectio I.

Sicut misericordiæ Dei est remittere peccata, Ita iusticiæ est punire, Necesse est igitur fieri commutationem pœnarum, Sicut non remisit Adæ & Dauidi sine pœna. Resp:

Concedo antecedens, Nam iusticia Dei grauissime punit peccata, sed alio modo, quam Monachi opinantur. Non igitur sequitur pœnas ficticias esse probandas. Porro iræ Dei manife-

stum exemplum aduersus peccata extat, Primum
in morte filij Dei, Deinceps in contricione seu
conuersione piorum. Existit enim acrior dolor
in uera contricione quam est mors ipsa. Tertio
conspicitur etiam ira Dei in multis poenis que no-
bis irrogantur propter certa delicta.

Obiectio II.

Si nos ipsi iudicaremus, non iudicaremur à
Domino, ne igitur Deus castiget, recte facit Ec-
clesia imponens poenas. Resp:

Est fallacia à dicto secundum quid ad di-
ctum simpliciter. Concionatur enim Paulus non
de Hypocritica castigatione ac ceremonijs, sed de
tota Poenitentia seu Conuersione ad Deum de qua
et nos præcipimus.

Obiectio III.

Mortificatio carnis in Scriptura saepe præ-
cipitur,

Satisfactio, est mortificatio carnis,

Ergo et Satisfactio in scriptura præci-
pitur, Resp:

Maior loquitur de mortificatione debita et
præcepta, uidelicet de ueris doloribus in Contri-
cione, et de uera Tolerantia in afflictionibus. Mi-
nor uero falso titulo mortificationis ornat satisfa-
ctiones

ationes indebitas, quæ sunt accersitæ lacerationes & cruciatus corporis, quos Lex Dei seuerè prohibet, inquit, Non occidas.

DE PRAEDESTINATIONE

Quid usitate uocarunt Prædestinationem?

Prædestinationem nominauerunt electionem aliquorum ad æternam salutem. Sed de causis Stoice locuti sunt, finxerunt necessitatem Stoicam, quasi Deus cogeret aliquos benefacere & alios male, & non uelit nos intueri reuelatas promissiones, & fide ad eum confugere, Sed querere alia arcana consilia Dei. Hæc imaginatio reiicienda est. Quia facit Deum προσωπολήπτορα, qui non æquali modo omnibus sit propitius, bonus seu misericors. Deinceps inducit animos in dubitationem, qui Fidem profus extinguit. Eruenda igitur est ex animis humanis hæc imaginatio de prædestinatione.

Quid igitur de prædestinatione sentiendum est?

1. Quod de uoluntate Dei non ex iudicio rationis & dignitate nostrarum uirtutum iudicandum sit, sed tantum ex Euangelij doctrina.

2. Quod

2. Quod in uerbo Dei omnibus uere poenitentibus offeratur misericordia & gratuita acceptatio, sine ulla propriarum uirtutum dignitate.

3. Quod extra hanc doctrinam Euangelij, quæ est agnitio Christi & eius beneficiorum, nulla sit electio, teneantur itaq; hæ Regule.

Regula. I.

Euangelij uox uniuersalis est non secus ac prædicatio poenitentiae. Iohannis 3. Omnis qui credit in ipsum non peribit, Matth: 11. Venite ad me omnes qui laboratis &c. Item Rom: 11. Conclusit Deus omnes sub peccatum ut omnium misereatur,

Regula. II.

Euangelij uox non tantum uniuersalis, sed etiam gratuita est. Hinc igitur satis constat, causam reiectionis non esse transferendam in Deum, qui uult omnes homines saluos fieri, sed in peccatum & malam uoluntatem hominum aspernantium Verbum. Porro cause electionis hæ sunt, Principalis est Misericordia in uoluntate Dei, qui propter filium recipit & saluat credentes. Deinceps accedit alia causa nempe uoluntas humana assentiens uerbo & apprehendens misericordiam Dei, quæ in Euangelio omnibus

nibus offertur. Ergo sicut in iustificatione, ita in electione Ecclesia à posteriori iudicat eos esse electos qui Fide apprehendunt misericordiam propter Christum promissam, & qui eam ad extremum non abijciunt.

**Dic testimonia nostram
uoluntatem oportere
assentiri Verbo**

Phil: 2. Deus, qui efficit ut uelitis, efficiet etiam ut perficiatis, id est, Deus trahit mentes ut uelint & promittit se affuturum nobis, Interea autem oportet & nos assentiri Verbo & pugnare cum diffidentia & uiciosis affectibus, sicut ait Chrysostomus, Trahit Deus, sed uolentem trahit. & Basilius, Tantum uelis & Deus preoccurrit, Item Augustinus, Præeunte gratia comitante uoluntate. Item ad Rom: 8. Quos elegit hos & uocauit. Hoc dictum triplicem consolationem proponit.

1. Solos illos electos esse, qui sunt per uerbum uocati, seu qui audiunt & profitentur uerbum.
2. Electionem & uocationem esse coniungendam, & quod Deus per Euangelium sit efficax.
3. Deum

Deum adesse huic coetui uisibili, quem uocauit. Sic etiam in 9. cap: uult Paulus electionem non pendere ex lege et ordinaria successione, quemadmodum Iudaei olim imaginabantur, sed ex promissionibus diuinis & uoluntate assentiente promissionibus, Ideo inquit, Misereor cuius misereor, id est, homines non sunt electi propter legem aut proprias uirtutes, sed propter filium Dei electa & condita est Ecclesia, Propter hunc enim solum, Deus nostri miseretur.

Epilogus.

Conscientia igitur perterrefacta uoce legis, quaerit nullibi causam acceptationis, quam in Euangelio, & firmiter assentiatur doctrinae Euangelij, ac uera Fide sibi ipsi applicet promissionem factam in Euangelio, & speret futuram liberationem. Nec dubitet de uoluntate Dei, etsi in hac uita magna sit confusio, quam infinita pericula tum in publica tum in priuata uita sequuntur

DE REGNO CHRISTI.

Quid est Regnum Christi?

Regnum

Regnum Christi est regnum spirituale, in quo Christus sedens ad dexteram Patris regnat in aeternum cum aeterno patre et presens est Ecclesiae uiuificans et sustentans eam, ac mittit in corda credentium Spiritum sanctum, et dat dona hominibus, id est, seruat ministerium, et colligit sibi perpetuam Ecclesiam, in qua per Spiritum sanctum efficax est, regenerans mentes hominum, et liberans credentes ab aeterna morte, a peccato et tyrannide Diaboli, suosque etiam in hac uita mirabiliter defendens iuxta suam uoluntatem.

Hac definitio Primo illustrat magnitudinem huius Regni.

Est enim efficacius et Augustius caeteris regnis, et quia aeternum est, et quia destruit insensissimos hostes, Peccatum et tyrannidem Diaboli, ac pijs infinitam leticiam praestat.

II.

Refutat etiam Iudaicum errorem, quem et Anabaptistae renouarunt, qui somniant Ecclesiam ante nouissimum diem fore mundanam politiam, in qua subactis hostibus pij regnaturi et suauotium sine omni impedimento acturi sunt.

III.

Tollit ex animis securitatem, in quam mentes humanae incidunt sperantes noua imperia mundana, et reducit consolationes spiri-

Spirituales, ne pij in tanta confusione imperiorum
& tristissimis ærumnis huius uitæ desperent, cum
in regno Christi non ciuilia ornamenta, sed æter-
na liberatio expectanda sit.

Proba testimonijs Scripturæ
Regnum Christi spiri-
tuale esse.

Iohan: 17. Hæc est uita æterna, ut te ag-
noscant uerum Deum & quem misisti Iesum esse
Christum, id est, Mediatorem. Vocat hoc loco
uitam æternam, (id est, Regnum Christi) non
uim externam aut corporalem politiam, sed ue-
ram agnitionem Dei, Ergo regnum Christi non
est corporale, sed Spirituale.

Ad Rom: 8. Qui est ad dexteram Dei &
interpellat pro nobis, Ergo Christi officium non
est gubernare Rempublicam ciuilem, sed in æter-
num cum Patre æterno regnare & Spiritu san-
cto suo colligere & conseruare Ecclesiam.

Probatum idem à consequenti. Christus in
extremo iudicio destruet regnum Antichristi,

Ergo Christi regnum non est mundanum,
sed Spirituale, quod post resurrectionem piorum,
deuicta morte, & destructis operibus Diaboli,
omnibus electis communicabitur.

Item

Item à persecutione Ecclesiae,
Semper in hac uita usq; ad extremum iudi-
cium aliqui tyranni Ecclesiam persequentur,
Ergo, integra liberatio non est futura ante
nouissimum diem, sed post aduentum Ch-
risti.

Item à contrario sensu seu per Antithesin.
Nulla politia corporalis in hac uita est æ-
terna,

Regnum Christi est æternum,
Ergo regnum Christi non est Politicum, sed
Spirituale.

**Ad quid conducunt hæc tes-
timonia seu Argumenta ?**

Primum ne pij in hac misera & inquieta uita
somniaent florentem Rempubicam, in qua tran-
quillo & suauis otio, sine aliqua acerbitate, fruituri
sint, sed ut præparent sese ad tolerandum miseri-
as huius ærumnosæ uitæ, & uera patientia ac fide
expectent spirituale Christi regnum, in quo tan-
dem ab omnibus ærumnis liberabuntur, Ideo in-
quit Paulus ad Rom: 8. Cohæredes Christi su-
mus, siquidem simul patimur, simul etiam glori-
ficabimur. Item, Quos elegit hos uult confor-
mes fieri imaginis filij sui.

Secundo, Vt sciamus ministros uerbi non ha-
bere

I bere

bere mandatum cohercendi ui corporali, sed tan-
tum docendi Euangelium & administrandi Sacra-
menta, ac uerbo excommunicandi manifestis scele-
ribus pollutos.

Obiectio Iudeorum & Ana- baptistarum ?

Quicquid politice describitur spectat ad hanc
uitam Ciuilem seu corporalem.

Regnum Christi describitur sepe à Prophe-
tis politicè,

Ergo, Regnum Christi est ciuile seu corpo-
rale. Resp:

Nego consequentiam, quia est ambiguitas.
Describunt enim Propheta Regnum Christi cor-
poraliter, non propriè, sed allegoricè, Nam cum
humana ratio nihil pulchrius aut admirabilius iu-
dicet quam regnorum Maiestatem & prestanti-
am Magistratum, sumpserunt hinc Propheta si-
militudines seu Metaphoras ad illustrandum eter-
num Regnum Christi.

DE RESVRRECTI- one Mortuorum.

Confirmat hic locus articulum Fidei de
Resurrectione mortuorum quam sequutura est
uita aeterna,

Quos

Quot modis probas Resurre-
ctionem Mortuorum
& uitam eternam?

Duobus: Primum testimonijs scripturæ &
quibusdam Argumentis. Deinceps exemplis re-
suscitatorum.

Esaie 26 Viuent mortui tui, interfecti mei
resurgent & c.

Quatuor complectitur hoc testimonium.

1. Resurrectionem Mortuorum, inquit enim
Mortui uiuent.
2. Futuram laticiam Sanctorum, Dicit enim
Mortui tui. (id est, Sancti, qui propter no-
men tuum interfecti sunt) expergiscuntur et
letabuntur ac erunt uelut Ros pratorum.
3. Concionatur de breuitate ærumnarum hu-
ius uitæ. Nam addit abscondere modicum ad
momentum.
4. Recenset pœnas impiorum his uerbis: Dis-
sipabit iniquitatem habitantium terram.

Esaie 65. Ecce ego creo Cœlos nouos &
Terram nouam & c. Testatur & hic lo-
cus.

1. De resurrectione & instauratione integræ
naturæ. Non audietur in ea ultra uox fletus.

2. De leticia & uita aeterna: Infantes & senes perpetuo uiuent.
3. De pœnis impiorum: Peccator centum annorum morietur.
4. De afflictionibus Ecclesiæ ante resurrectionem, quæ afflictiones sunt testimonia, quod Ecclesia post resurrectionem habitura sit gloriam sine Cruce.

Esaiæ 66. Sicut Cœli noui & Terra noua dicit Dominus, sic stabit Semen uestram &c. Concionatur hoc loco Propheta de tribus grauissimis rebus.

1. De aeterna leticia piorum, Nam inquit, Stabit semen uestrum & nomen uestrum coram me.
2. Qualis sit illa leticia, Nempe perpetua Sabati celebratio, hoc est, perpetuus cultus & agnitio Dei.
3. De pœna impiorum concionatur cum inquit Vermis eorum non morietur, id est, sustinebunt perpetuos cruciatus.

Esaiæ 25. Et deuorabitur in monte hoc facies inuolutorum &c: id est, Resuscitabit mortuos & liberabit electos suos ab omnibus persecutionibus, à peccato & morte aeterna. In hoc testimonio, Facies inuolutorum ipsam mortem corporalem notat per Metonymiam seu, Metalepsin. Iob

19. Scio quod Redemptor meus uiuit & in nouissimo die etc. Continet hic locus amplissimam doctrinam scilicet, quod recepturi simus idem corpus sed clarificatum, & quod uita aeterna sit noticia Dei, huc & Argumenta pertinent.

I.

Deus est Deus uiuorum,
Deus est Deus Abrahae,
Ergo Abraham uiuit, & in nouissimo die
resurrecturus est.

II.

Pij in hac uita affliguntur,
Deus promittit praemium pijs,
Ergo illa praemia expectanda sunt non in
hac, sed in altera uita.

III.

Impossibile est praestantissimam naturam
conditam esse ad interitum,
Sed in hac uita praestantissima natura con-
dita est ad interitum,
Ergo restat alia uita, in qua pij accepturi
sunt premia, Sicut in Psal: 21. Edent
pauperes & saturabuntur, & laudabunt Domi-
num qui requirunt eum, uiuent corda eorum in
seculum seculi.

Recense & exempla resusci-
tatorum.

I-3 Enoch

Enoch & Helias uiui translati sunt ad Deum ut expresse legitur in textu, Item Christus resuscitauit Lazarum, & filium Viduae, ac alios quosdam. Imo etiam cum ipso Christo multi resuscitati, collocti sunt quadraginta diebus cum ipsis Apostolis.

Quare colloquium Christi & resuscitatorum tot diebus cum Apostolis durauit?

1. Vt Apostoli statuerent, & nos quoque statuamus Christum & resuscitados non fuisse fugacia spectra, sed reuera differuisse de re-
stauracione humani generis, & de inchoatione eterne uitae.
2. Vt his exemplis Fides seu assensus de futura resurrectione in nobis stabiliatur.
3. Vt facilius aerumnas huius fugacissimae uitae feramus, cogitantes de iucundissimo et eterno sodalicio Christi & resuscitatorum.

DE SPIRITV ET LL
tera.

Quod est discrimen inter Literam & Spiritum?

Litera est qualiscumque cogitatio, assuefactio, disciplina

disciplina & bona intentio absq; ueris motibus cora-
dis, seu absq; uera agnitione Dei, timore & fide.
Econtra Spiritus significat præter disciplinam
& assuefactionem externam, ardentem motum in
pectore, id est, ueram agnitionem, dilectionem,
timorem & fiduciam Dei, ut Saul Hypocrita &
Dauid simili modo conantur facere externa opera
sue Ceremonialia, siue Politica. Quod igitur ad
literam spectat, id est, ad externam disciplinam
seu assuefactionem, nullum est discrimen inter
Hypocritam Saulem & Dauidem. Sed si de Spi-
ritu cogitamus magnum est inter eos discrimen.
Saul enim nihil præter externam disciplinam &
assuefactionem præstat. At in mente Dauidis
præter opera externa, lucet uera agnitio & in-
uocatio Dei, afficitur præterea uero sensu timo-
ris, & erigit sese in difficultatibus fiducia præsen-
tis & æterni auxiliij.

Recte igitur Litera est tantum umbra, quæ
in difficultatibus aut periculis euanescit, nec est
firma consolatio, ut tandem Saul oppressus est.

Spiritus uero significat Spirituales motus
rectos & firmos, qui à Spiritu sancto oriuntur
& in cordibus piorum ardentes sunt.

Dic Testimonia &

I 4

Psalm

Psal. 5 1. Cor mundum crea in me Deus &c.
Hi uersiculi illustres sunt, in quibus David qua-
tuor res grauisimas petit.

1. Firmam agnitionem Dei,
 2. Regenerationem seu uerum sensum timo-
ris Dei aduersus peccata & ueram fiduci-
am, qua mens agnitione misericordiae Dei se
erigit & sustentat.
 3. Gubernationem in actionibus.
 4. Constantiam in afflictionibus.
- Iohel 2. Effundam de spiritu meo super
domum David.*

Obseruetur in hoc testimonio *Emphasis parti-
culæ Meo*, significat enim spiritum sanctum effice-
re in nobis societatem diuinæ naturæ, & accendere
in mentibus nostris ueros & ardentis motus con-
gruentes cum uoluntate Dei.

*Zach: 1 2. Effundam super domum David Spi-
ritum gratiæ & precum, id est, talem spiritum,*
qui in cordibus nostris testificabitur, quod simus
recepti in gratiam, & qui simul accendet nouos
motus inuocationis & obedientiæ. *Paul. 2. ad
Corinth: 3. Vocat legem Literam & ministe-
rium mortis. Quia Lex absq; consolatione Eu-
angelij efficit in hac corrupta natura tantum Phi-
losophicam disciplinam, & adfert terrores non
uitam. Euangelium uero appellat idem Paulus*
ministe-

ministerium Spiritus. Audita enim Euangelij promissione mittitur in corda credentium Spiritus sanctus, qui testatur peccata propter Christum nobis remissa esse, & qui simul accendit novos & ardentis motus inuocationis, dilectionis & obedientiae.

Ad quid conducunt hæc Testimonia ?

Primum, Ut sciamus Spiritum sanctum efficere per Euangelij uocem novos motus in credentibus & assentientibus uerbo. Nam in Hypocritis & impœnitentibus, Euangelij doctrina est tantum litera seu fugax umbra. At in credentibus est ministerium Spiritus accendentis ueram lucem in mente & novos motus in corde.

Secundo, ut acquiescamus promissionibus Euangelij, nec expectemus novos Enthusiasmos aut reuelationes extra Euangelium. Non enim alio modo Spiritus sanctus datur & efficax est, quam per uocem Euangelij.

Obiectio I.

Origenes affirmat Literam significare grammaticum sensum historiarum, Spiritum uero Allegoricam interpretationem,

Ergo superius discrimen non recte traditur.

Resp:

15

Ineruo

Inerudite hanc distinctionem finxit Origenes
& refutatur a proprietate linguarum, qua per-
petuus consensus Ecclesiae usus est. Etsi enim in-
terdum allegorice imagines in Historijs propo-
nuntur, tamen illae ipse imagines quoque sunt lite-
rae seu umbra mortua, sine motibus Spiritus
sancti.

Obiectio II.

Paulus nominat legem literam,

Quare igitur ad Rom: 7. dicit, Legem esse
spiritualem?

Duplex est usus legis, Politicus & Spiritua-
lis. Si de Politico loquuntur, hoc est, de conser-
uatione externae disciplinae, Paulus supra recte
affirmauit Legem esse literam seu fugacem um-
bram, Si uero de spiritali usu cogitamus, id est,
de perterrefactione conscientiarum, Spirituality
dicitur. Illam enim agnitionem iudicij & irae Dei
aduersus peccata efficit Spiritus sanctus.

Porro, Etsi externa disciplina legis est tan-
tum litera in impoenitentibus, tamen homines pro-
pter quatuor causas assuefaciendi sunt ad disci-
plinam obedire.

1. Quia necesse est Deo praecipienti disci-
plinam.

2. Ut uitemus poenas.

3. Quia reliquis hominibus opus est tran-
quillitate.

4. Quia

igitur postremam tantum ex superioribus tribus Philosophicis causis ueram esse de uoluntarijs malis.

αὐτὸματα uero mala, prorsus ignorarunt Philosophi. De his enim duntaxat ex doctrina Ecclesiae iudicandum est.

Quot sunt itaq; causae calamitatum iuxta doctrinam Ecclesiae?

Respondeo, Tres.

Prima seu principalis est peccatum, seu lapsus primorum parentum, post quem praestantissima natura hominis suam dignitatem amisit & in hac corrupta uita subinde languidior facta ac infinitis aerumnis subiecta est.

Secunda causa est ira Dei certa lege puniens scelera,

Tertia. Tertio accedit aliunde causa, rabies uidelicet Diaboli, qui in hanc imbecillem naturam seuit, ac multipliciter furores ac calamitates Humani generis auget. Sed hoc loco obserua, Etsi ἐκδοια mala oriuntur uel ex errore iudicij, uel ex contumacia uoluntatis, tamen & horum malorum Fons seu Origo est peccatum. Nam errores & prauae cupiditates, quales fuerunt in Cain, Esau, Absalon, Antonio &c. sequuntur ipsam naturae corruptionem.

Dixisti

Dixisti peccatum esse causam calamitatum, Cur igitur multo magis Ecclesia Dei, in qua minus est peccati onerata est miseris, quam impia multitudo, Cur etiam impij Principes magis florent opibus dignitate & Autoritate, quam Pij?

Octo recensentur cause, quæ nos de hac questione commonesciant.

Prima causa est lapsus primorum parentum & horribilis corruptio nature humanæ.

2. Interior immundities, quam extra afflictiones non intelligimus, Huius cause finis est poenitentia. Ierem: 30. Castigabo te in iudicio, ne tibi uidearis innocens.
3. Est rabies Diaboli, qui ardet magno odio Christi & Ecclesie. Rabiose enim insidiatur pijs ut irretitos multis malis adigat tandem ad desperationem: 1. Petri ult. Circumit tanquam Leo rugiens &c.
4. Causa sunt certa delicta propter quæ punimur. Huius cause finis est etiam poenitentia, & ut alij commonesciant de Timore Dei, plerumq; enim Deus certa delicta certis poen-

tis pœnis punit iuxta regulam. Quo quisq;
modo peccat, eo punitur.

5. Est testimonium doctrine.

2. Thim: 3. Omnes qui pie uolunt uiuere
in Christo persecutionem patientur.

6. Est testimonium immortalitatis.

Deus ornat præmijs bonos,

In hac uita boni non ornantur præmijs.

Ergo restat alia uita in qua boni recepturi
sunt præmia.

7. Ut efficiamur similes imaginis filij Dei.

8. Ut uideamus Ecclesiam non humanis con-
silijs, sed Diuinitus regi, & ut in nostris
periculis agnoscamus præsentiam Christi.

Vfus harum causarum.

Primo, ut flectamus animos ad timorem Dei
& præmuniamus nos aduersus scandala.

Secundo, Ne deficiamus à Deo propter æ-
rumnas Ecclesiæ, sed ut in ipsis calamitatibus ex
uerbo Dei queramus consolationes. Sicut enim re-
media non possunt adhiberi non explorata causa,
Ita consolationes absq; agnitione causarum pro-
poni nequeunt.

Recita nunc econtra præcipua
capita consolationum &

1. Scien-

Primo, Sciendum est nos non affligi casu, sed sciente Deo. Vfus huius primæ consolationis est, ut Epicureas opiniones ex animis extirpemus. Non enim casu nascuntur aut pereunt homines. Sed affliguntur p̄i bono Dei consilio, 1. Reg: 2 Dominus mortificat & uiuificat, deducit ad inferos & reducit &c.

Secundo, Permittit Deus afflictiones non ut perdat, sed ut agnoscamus eius iram aduersus peccata, & ut retrahantur ad pœnitentiam. Continet hoc secundum caput consolationis causam finalem, propter quam punimur. Psal: 138: Bonum est mihi Domine quod humiliasti me, ut discerem iustificationes tuas. Esaia 26: Domine in tribulatione uisitant te, angustia in qua clamitant disciplina est eis.

Tertio est promissio auxilij, Est uero hæc doctrina à Philosophicis opinionibus plane aliena, statuimus enim humano iudicio oppressos ærumnis negligi à Deo.

Econtra, Euangelij doctrina testatur homines affligi propter peccata, non ut pereant, sed ut reuocentur ad pœnitentiam, Eademq; doctrina in ipsis ærumnis promittit liberationem & auxilium Dei: alioqui enim magnitudinem iræ Dei sustinere nemo possit, Vt inquit Psal: 129, Si iniquita-

quitates obseruaueris Domine, quis sustinebit.
Mitigatio uero ærumnarū est, quod Deus iuuat, sustentat & corroborat nos in afflictionibus.

Quarto, Est spes & expectatio futuri auxiliij, etiamsi in hac uita affligimur. Usus huius capituli est, ut reuocemus animum ab externa ope & defensione ad futuram liberationem. Interea tamen licet quoq; uti rebus à Deo ordinatis, sed ita, ut magis confidamus Deo, quam externis rebus.

Quinto, Est mandatum Dei requirentis à nobis obedientiam in afflictionibus, ut uidelicet cogitemus nos iuste puniri, utq; inter puniendum à Deo firma fide petamus auxilium & mitigationem. 1. Petri ult: Humiliamini sub potenti manu Dei, id est, Humiliamini sub ipsa potentia Dei, quæ euertit superbos & erigit afflictos.

Ex his capitibus facile cernitur discrimen Philosophicæ & Christianæ patientiæ. Philosophica neq; causas ærumnarum nouit, neq; consolationes firmas proponit. Consolatur enim tantum à necessitate, Item à Virtutis dignitate & exemplis. Quæ etsi aliquo modo uera sunt, firmam tamen & integram consolationem nequaquam docent. Christianæ uero consolationes recitant causas calamitatum efficientes & finales,

nales, & monstrant simul mitigationem
tionem harum calamitatum.

Ut uero breuiter cause ærumnarum & con-
solationes in conspectu sint, teneantur hæc perspi-
cua & nota uocabula.

Primum genus est τιμωρία, id est, Pœna
propter certa delicta, quæ nos admonet de iustis-
sima ira Dei punientis certa delicta, certis pœnis.

Secundum genus est δοκιμασία, id est, ex-
ercitium Fidei & inuocationis.

Tertium genus est μαρτυρία, id est, Te-
stimonium doctrine.

Quartum est λυτρός, id est mors filij Dei,
cuius imaginis oportet nos similes fieri.

DE INVOCAZIONE Dei, seu de Precatione.

Inter omnes uirtutes Inuocatio est prestan-
tissima propter tres causas.

1. Quia exuscitat Fidem, & immediate ce-
lebrat Deum.
2. Nos admonet de discrimine promissionis
gratie & bonorum corporalium.
3. Hæc ipsa Virtus est unicum & firmum pro-
pugnaculum Ecclesie.

Ergo utile est recte erudiri homines de hac

K prestan-

prestantissima uirtute, quæ solius Ecclesiæ
propria est.

Sunt autem duæ species huius uirtutis:

Oratio. &

Gratiarumactio.

Oratio seu peticio est quando aliquid à Deo
petimus.

Gratiarumactio, qua Deo agimus Gratiarum
pro accepto beneficio, & testamur uere nos
à Deo adiutos esse, ut celebratione huius be-
neficij nos & alios ad timorem Dei, ad fidem
& inuocationem inuitemus.

Contra.

Si inuocatio solius Ecclesiæ
est propria, Cur etiam
Iudæi, Ethnici &
Turcæ precantur ?

Ethnicorum & Turcarum precatio est in-
anis Battologia, Neq; enim essentiam Dei, neq;
uoluntatem agnoscunt. Ideo semper dubitant, quem
Deum inuocent, Item an exaudiat & adiuuet in-
uocantes, Sicut statua Iouis in Creta, quæ nec
aures nec oculos habuit, significauit nullam esse
prouidentiam, nec recipi preces hominum.

Quot sunt in uera inuocatio,
ne cogitanda ?

Quinq;

Quinq; 1. Quem Deum inuoces, de hac
quaestione ex solo uerbo iudicandum est, ueluti
in primo loco de Deo audiuius.

2. Præceptum de precando, Quia non est li-
berum orare uel non orare, sed Deus se uere
hunc cultum a nobis exigit, Sicut multa testi-
monia testantur Luc. 18. Oportet semper
orare & non defatigari. 1. Thess. 5. Semper
gaudete, incessanter orate, in omnibus gratias
agite etc.

3. Cogitanda sunt promissiones, nostras preces
non irritas esse. Sed hoc loco semper sit
in conspectu promissio de gratuita remissi-
one, quæ in omni precatione præluere
debet. Hebr: 4. Habentes talem Pontificem
accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ.
Matth: 7. Petite & dabitur uobis. Psal: 144.
Prope est Dominus omnibus inuocantibus
eum, omnibus inuocantibus eum in ueritate. Et
præclare dixit Taulerus: Nunquam esse
humanam mentem tam auidam ad peten-
dum, quin Deus sit multo auidior ad dan-
dum.

4. Quod necesse sit in omni petitione accendi
Fidem. Versatur autem Fides, uel circa
Spiritualia bona, uel circa corpora-
lia. In petendis Spiritualibus bonis

K 2

Fides

Fides nullam admittit conditionem. Promisit enim Deus bona spiritalia absq; ulla exceptione omnibus, qui uera fide ea amplectuntur, At in petendis corporalibus bonis certæ conditiones obseruandæ sunt. Etsi enim Deus dat quoq; corporalia bona, tamē ea expectari debēt non ut nos cupimus, sed iuxta uoluntatem Dei, Nec Deo prescribendum est tempus & modus. Hac ratione leprosus orat: Domine si uis potes me mundare. Et Christus ipse inquit: Pater, Si possibile est transeat a me Calix iste, Sed non quod ego uolo, sed quod tu uis, fiat. Item Dan: 3. Deus noster quem nos colimus, potest nos eripere, quod si noluerit, notum sit tibi Rex, quod Deos tuos non colimus. Hæc autem Fides specialis, quæ uersatur circa bona corporalia, confirmanda est ipso usu, quando cor in periculis discit inuocare & confidere Deo, Exemplum habemus in Dauide, qui pulsus a filio petit & expectat reductionem in Regnum, sed ita ut offerat Deo obedientiam suam si eum nolit reducere. Dicit itaq; 2 Reg: 15. Si inuenero gratiam in oculis Domini reducet me. Sin autem dixerit mihi, non places, præsto sum. Faciat quod bonum uidetur ipsi.

5. Postremo cogitandæ sunt res petendæ, quæ uidelicet non sunt prohibita mandato Dei. Obseruandus est & ordo in hisce rebus petendis.

Primum

Primum enim est querenda reconciliatio & inchoatio regni Dei iuxta petitiones, quæ congruunt cum prima tabula.

Deinceps petendæ sunt res corporales. Est enim ingens infirmitas nostra, quod ad animam et corpus attinet. Ideo incrementum Fidei & incolumitas totius vitæ a Deo expectari debet, cuius auxilio nobis in omnibus rebus opus est. Ac etsi nostra diligentia aliquo modo externa delicta vitare possumus, tamen homo non semper est uigilans, & accidere multa præter opinionem possunt. Ideo semper petendum est auxilium Dei.

Sunt ne petenda quoque bona corporalia?

Sunt petenda & quidem propter tres causas.

1. Ut certo statuamus non casu obijci nobis corporalia beneficia, sed quod horum beneficiorum sit dator ipse Deus.
2. Ut sint exercitium Fidei & inuocationis.
3. Ut sciamus Deum propter conseruationem doctrinæ præbere nobis hospicia, uictum & defensionem.

Ex his satis constat non audiendos esse eos

qui contendunt bona corporalia non esse petenda,
Sic autem argumentantur.

Deo gratis seruiendum est,

Ergo non licet petere talia præmia, qualia
sunt bona corporalia. Resp:

Negamus consequentiam, non enim princi-
paliter petimus bona corporalia, ut sint præmia
laborum, sed ut sint adminicula uocationis nostræ.
Nam sine uita, hospitij, uictu, defensione bona
ualetudine &c. Non possumus propagare doctri-
nam de Deo, aut alias res huic uitæ necessarias &
utiles.

Refutamus igitur hanc Stoicam obiectionem,
Primum a connexis, Deinceps a præceptis, quæ
nos hortantur ad petendum bona corporalia, Item
a promissionibus & exemplis Patrum & Pro-
phetarum.

**Estne utile tenere peculiarem
aliquam formam pre-
candi?**

Est utile, Melior autem forma non extat,
quam ea, quæ à Christo nobis in oratione Domi-
nica prescripta est. In qua consideranda requi-
ritur attentio. Etsi enim precari uidetur leue &
uulgare opus, tamen reuera nullum est difficilius
opus, quam dicere preces, ut quidam ex
Eremitis dixit. Et hæc ipsa animi attentio
in pre-

In precando exuscitat fidem, et nos de multis grauibus rebus docet. Nam per eiusmodi precatio-
tiones, quæ attente fiunt, Spiritus sanctus
est efficax, sicut Christus inquit, quanto magis
dabit Pater Spiritum sanctum petentibus. In ue-
teri Testamento quoq; usi sunt peculiari forma,
qua ueram inuocationem discernebant ab impio-
rum precationibus, ut Gene: 32. ait Iacob:
Deus patris mei Abraham et Deus patris mei
Isaac (Iehoua) qui dixisti mihi, benefaciam tibi
et c: Sic et in nouo Testamento ad Christum
inquit Thomas: Dominus meus et Deus meus
et c:

Expositio orationis Dominicæ discatur uel
ex Locis, uel ex Catechismo Lutheri.

Estne probanda inuocatio hominum mortuorum?

Non est probanda, propter tres grauissi-
mas causas.

1. Quia est Ethnica consuetudo, nullo man-
dato Dei aut testimonio diuino confirmata,
sed orta est a furore Diaboli. qui ueram Dei
agnitionem omnibus temporibus delere co-
natur.
2. Quia obscurat Mediatorem Christum.
3. Quia tribuit creaturis potentiam cognos-
cendi motus cordium, quod proprium est so-

lius omnipotentis naturæ. 1. Paral: 28 Omnium
corda scrutatur Dominus, & uniuersas mentium
cogitationes intelligit. Quod autem Sancti igno-
rent motus cordium clare testatur Esai: 63.
Abraham ignorat nos.

Cur igitur Sanctorum me-
moria celebratur, si non
sunt inuocandi San-
cti?

1. Ut agamus Deo gratias quod per eorum
ministerium se nobis patefecit.
2. Ut imitemur eorum diligentiam in propa-
ganda doctrina & regenda tota uita.
3. Ut & hoc beneficium Dei consideremus,
quod in Sanctis proposuit exempla sue mi-
sericordiæ & bonitatis. Grauius enim lap-
sos, recepit, ut Dauidem, Manassen &
alios.

Obiectio.

Sicut in Forensi consuetudine Iudex civilis
interdum aliquid remittit de pœna propter
intercessionem alterius,

Ita quoq; Deus aliquid remittit de pœna
propter intercessionem sanctorum.

Ergo inuocandi sunt Sancti.

Resp. ad antecedens

Magna

Magna est dissimilitudo inter iudicium Diu-
num, & inter iudicia ciuilia. Igitur consequentia
propter hanc dissimilitudinem non ualet.

Quid de secunda specie In-
uocationis iudicandum
est, Nempe de Gra-
tiarum actione?

Quod non minus hac species sit necessaria
quam ipsa precatio, Huius uero necessitatis sunt
quinque rationes.

Prima, Ad uitandam ingratitude[m] erga
Deum, quæ ingratitude est atrox crimen. Negat
enim Deum beneficij autorem esse, & fingit ca-
su pericula depelli, non diuina protectione.

Secunda, Ut beneuolentiam Dei retineamus.
Sæpe enim homines amittunt ingentia dona pro-
pter ingratitude[m]. Cum itaq; nobis quotidie
multa bona diuinitus exhibeantur, decet nos pro
hac Dei bonitate esse gratos. Neq; Deus ipse alium
honorem a nobis requirit, quam gratiarum acti-
onem & obedientiam in regenda uita nostra iuxta
uerbum Dei.

Tertia, Ut hæc nostra confessio sit testi-
monium apud cæteros homines de prouidentia.
Vult enim Deus confirmari alios, ut uere credant
Deo res humanas esse curæ. K 5 Quar-

Quarta, Vt uera inuocatio & gratiarum actio faciant discrimen Ecclesiae ab alijs gentibus. Ceterae enim gentes extra Ecclesiam non uere inuocant & celebrant Deum, Sed sola Ecclesia hunc omnium bonorum autorem cognoscit ac predicat, ut in Psalm: 149. Laus eius in Ecclesia Sanctorum.

Forma gratiarumactionis discatur ex Locis.

DE MAGISTRATIBUS Ciuilibus & dignitate rerum Politicarum.

Propositio.

Politiae prebent hospitium Ecclesiae. Ergo in doctrina Coelesti aliquid etiam de dignitate ordinis Politici & de officio Magistratum est dicendum. Habet uero haec doctrina triplicem utilitatem.

Prima est, ut refutentur falsae opiniones Marcionis & Manichaeorum, qui ordinem Politicum impugnarunt.

Secunda, Vt de pace & disciplina honorifice sentiamus, quae statim labefactatur sublata potestate & officio Magistratum.

Tertia, Vt discernamus iusticiam Euangelicam à Ciuili.

Iusticia

Iusticia Euangelij est interior lux in corde, quæ
fide et agnitione Christi mētēs accēdit ad uerā Dei
inuocationem, & alios pios motus Legi Dei con-
gruentes, & inchoat uitam æternam. Foris uero
subijcit Politijs & imperijs unumquēq; suo loco.

At iusticia Ciuilis est externa gubernatrix
corporum continens certas formas legum, iu-
diciorum & pœnarum, sic tamen, ut hæ formæ
non pugnent cum Lege naturæ.

Cur igitur sunt tantæ cōfusio-
nes, ærumnæ & errata
in gubernatione, si
a Deo ordinata
est?

Id ostendit nobis consideratio huius discrimi-
nis, quando ipsum ordinem Politicum discerni-
mus a personis gubernantibus & miserijs humanis.
Ipse ordo per se est res bona placens Deo, & pror-
sus congruens cum uirtutibus, quæ sunt precepta
in altera parte legis, Est enim Magistratus custos
legis.

Personæ uero differunt, Aliæ enim excitantur
& adiuuantur Diuinitus, ac sunt salutare gu-
bernatores, ut Dauid, Iosaphat, Cyrus, Constan-
tinus &c: Aliæ repugnant uoluntati Dei, et magis
turbant ordinem diuinum, quam tuentur aut or-
nant, ut Nero, Caligula &c. Obser-

Obscura.

Etsi igitur Politia magis florent, cum res
et persona iuvantur a Deo, tamen et in salutari
gubernatione multae calamitates et uicia nascen-
tur propter miseras humanas.

Causae uero harum miseriarum sunt,

1. Rabies diaboli uarie turbantis Politias.
2. Magna hominum infirmitas, quae in guber-
natione sese errat.
3. Poenae fatales quae sunt exempla iustae irae
Dei aduersus scelera. Imo etiam crescentibus
peccatis, crescunt quoque poenae, ac imperia sub-
inde in deterius conuertuntur. Igitur in statua
Danielis prima Monarchia pingitur aurea,
Secunda argentea, Tertia aenea, Quarta
ferrea. Commonefacit etiam nos de confu-
sionibus omnium aetatum, praesertim uero de
effoeta senecta mundi, erudita distributio
temporum, quae sumpta est a praecipuis par-
tibus corporis humani.

Nam primum regnauit τὸ κρημονικόν, id est
ratio gubernatrix, in qua aetate artes inuenta
sunt, et homines magis Sapientia, quam ui rege-
bantur.

Deinceps successit τὸ θυμικόν seu Bellan-
trix aetas, in qua imperia armis constituta sunt.
Secuta

Secuta est postrema aetas seu *ἑπιβουλιανή*,
in qua natura languida neq; sapientiæ studet, neq;
militiæ labores perfert, sed magna ex parte uo-
luptatibus indulget.

At nihilominus, dum aliqui nerui Politici
manent, ipse ordo tanquam beneficium Dei am-
plectendus est propter quinque rationes.

Prima ratio sumitur ex testimonijs scri-
turae. Est enim ordo Politicus uoce Dei constitu-
tus, nempe in secunda tabula Decalogi. Estq; huius
ordinis neruus & Caput præcipuum Lex de pu-
niendis cædibus quæ extat Genesis 9. Quicumq;
fuderit humanum sanguinem, eius sanguis fundetur
per hominem, id est, per Magistratum. Idem diuus
Paulus docet ad Rom. 13. Omnis anima &c:
In quo dicto Pauli tria obseruanda sunt.

1. Nominat potestatem ordinationem Dei,
Ergo, discernit eam a peccato quod est de-
structio ordinis diuini.
2. Docet imperia esse ordinem, id est, seriem
personarum congruentem ad regulam mentis
Diuinæ, iuxta legem naturæ.
3. Monet non uni tantum regimini, sed omni-
um temporum imperijs obtemperandum esse,
inquit enim, Quæ sunt potestates, id est, quæ
quolibet tempore regnant. Huc referatur
etiam

Etiam concio Baptista, quæ extat Luca 3. in qua
uniuersaliter Baptista approbat functionem Poli-
ticam, approbat stipendia & militiam.

Secunda ratio sumitur ab exemplis. Quia om-
nibus temporibus homines aliqui recte colentes
Deum, fuerunt politici gubernatores, Et Melchi-
sedech expresse nominatur Rex. Sic Abraham
quoq; rexit suos & præliatus est. Ita & Ioseph
non modo gubernauit, sed etiam nouis legibus Re-
gnum Aegyptium constituit. Ac leguntur multa
eiusmodi exempla in Scriptura de Dauide, de Io-
saphat, de Cyro & similibus.

Tertia ratio ducta est à præsentia Dei in im-
perijs. Est enim manifestum, non tantum in Eccle-
sia, sed etiam apud Ethnicos diuinitus adiutos esse
Magistratus in conseruanda pace & disciplina,
Econtra manifestis sceleribus pollutos, & turba-
tores huius ordinis grauius punitos esse ut ex-
empla Astyagis, Neronis & similiarum mon-
strant. Nec refert quod interdum Deus differt
pœnas, & (ueluti in tempestatibus) aliquid ex-
tra regulam facit, ac recte dixit Isocrates, Sce-
ratos plerumq; dare pœnas etsi non semper pu-
niantur.

Quarta

Quarta ratio sumitur ab effectu orationis
seu ab officio precandi pro Magistratibus, quod of-
ficiū precandi ipse Deus præcepit Ieremie 19.
Orate pro regno Babylonico, quia in pace illius &
uobis pax erit. Sic pro rege Abimelech præcatur
Abraham, & Iacob benedixit regi Aegyptio qui a
Ioseph acceperat doctrinam de uera Dei inuoca-
tione. Extat etiam 1. Thimo: 2. Præceptum ple-
num eruditionis: Hortor ut petitiones & Gratia-
rumactiones fiant pro omnib. hominibus, pro Re-
gibus & omnibus qui præsunt &c.

Præcipit autem Deus preces pro Magi-
stratibus idcirco, ut gubernatio firma & incon-
cussa maneat. Ex quo manifestum est ordinem
Magistratum esse rem bonam & placentem Deo.

Quinta ratio sumitur a necessitate obediendi.
Deus precipit ut obediamus Magistratibus, Ergo
Magistratus est res placens Deo. Hoc loco non
tantum de mandato obediendi cogitandum est,
Verumetiam de præcepto, ut Magistratum honore
afficiamus, Quod sane plus est quam externa so-
lummodo officia prestare.

Porro quousq; obtemperandū sit Magistrati-
bus, docet Petrus in Actis: Oportet Deo magis obe-
dire

dire quam hominibus, Ergo necessitas cogit nos,
ut Magistratibus tantisper obediamus, donec nihil
contra mandata Dei precipiunt.

Obiectio I.

Vox diuina inquit, Mihi uindictam & ego
retribuam, Item Nolite iudicare ne iudicemini.
Item, Si quis impegerit tibi alapam in dexteram
maxillam, porrige ei & alteram. Ergo uindicta
est, in uniuersam prohibita. Resp:

Nego consequentiam, quia est fallacia equi-
uocationis. Nam Vindicta duplex est, Publica &
Priuata. Publicam iuxta leges exercet Magistra-
tus, qui sceleratos propter mandatum Dei punit.
Subiecit enim Deus genus humanum certis iudi-
cibus, quos uult esse scelerum uindices. Hanc uin-
dictam superiora testimonia non tollunt, sed pro-
hibent tantum priuatam cupiditatem ulciscendi,
quæ fit contra leges.

Obiectio II.

In imperijs est magna confusio, & sepe
à sceleratis administrantur.

Ergo imperia sunt res malæ & damnatæ à
Deo. Odit enim Deus confusionem sui or-
dinis, & sceleratos nequaquam probat.

Respondeo.

Non

Non est uera & firma ratiocinatio a dicto secundum quid ad dictum simpliciter, siue est fallacia accidentis. Scimus enim ex superioribus testimoniis ordinem ipsum imperiorum & totius status Politici placere Deo. Quod uero personæ gubernatrices, ab ordine interdum dissentiunt, Hæc ordinis turbatio aliunde accedit, malitia Diaboli, & communi infirmitate hominum. Sic & de Ecclesiastica gubernatione, de Coniugio, de procreatione sentiendum est, quibus omnibus etsi multæ confusiones admiscantur, tamen piæ mentes statuere oportet, substantiam seu naturam harum rerum per se esse bonam, & placere Deo, licet aliunde multa uitia accedant.

Tertia Obiectio, quæ
est Struthij, Mustelæ,
& Mone-
tarij.

Leges Romanæ et aliarum gentium non conueniunt cum forma legum Mosaicarum, quas Deus ipse sanxit,

Ergo neq; diuinitus ordinatæ sunt, neq; placent Deo.

Respondetur per instantiam. Etsi forma gubernationis Mosaicæ optima est, tamen non de-
L sunt

Sunt testimonia & exempla, quæ nos iubent præ-
sentibus Magistratibus & legibus obtemperare, si
modo non pugnant cum lege naturæ. Ad Rom: 13
Omnis anima potestati subdita sit quæ præest, hoc
est, præsentī potestati obediat. Sic Dan: obtempe-
rauit legibus Persarū, et Ioseph legibus Aegyptijs.

Quarta obiectio.

Odisse ciuem est peccatum,
Litigans in foro odit ciuem,
Ergo litigare est prohibitum, Et per conse-
quens non licet exercere iudicia ac alia offi-
cia Magistratum &c. Resp:

Est etiam fallacia accidentis. Plana uero &
perspicua solutio huius obiectionis extat in Dia-
lecticis. Statuamus igitur econtra Magistratus de-
bere necessario iuxta uocationem exercere iudicia,
militare, accusare nocentem, in foro dicere cau-
sam, legitimo supplicio adficere iuste condemna-
tos.

De hac necessitate perspicua testimonia con-
cionantur.

Esaie 1. Querite iudicium, iudicate pupil-
lo, defendite uiduam.

Psal: 82. Iudicate egeno & pupillo &c.

Item, Ad Rom: 13. capite dicitur, Necessē
est obedire, non solum propter iram,
sed

sed etiam propter conscientiam. Probatur idem a
fine hominis: Homo conditus est ad celebrationem
nominis Dei, & ad civilem societatem: Sed ut ce-
lebretur nomen Dei, necesse est Magistratus exci-
pere & fouere pios doctores. Ac manifestum est
potestatem politicam esse uinculum humane soci-
etatis. hinc ergo sequitur, Deum approbare Ma-
gistratum. Est & hoc loco utile considerare cau-
sas obedientie erga Magistratus.

αἰτιον, seu Efficiens principalis est, ipse De-
us, mandans obedientiam in munere Politico.

συναιτιον, Est fides petens gubernationem
in laboribus & periculis.

Causa finalis ut obediamus Deo, Item ut ser-
uiatur proximo & defendatur propagatio doctri-
nae caelestis.

Effectus sunt testimonia praesentiae Dei, quae
augent timorem & Fidem.

Verum cum haectenus recitatae sint firmae ra-
tiones & testimonia de sanctitate & dignitate
politici ordinis, iam uicissim aliquid adden-

L 2 dum

dum est de officio Magistratum erga subditos. Præsunt enim Magistratus non suæ commoditatis gratia, sed ut communi utilitati consulant. Tradidit uero Aristoteles erudite definitionem et officium Magistratus paucissimis uerbis, ubi inquit: Magistratus est Custos legis. Legis autem uoce complectimur utramq; tabulam Decalogi.

Primum igitur officium Magistratus est, ut ipse obtemperet utriq; tabulæ Decalogi.

Secundum ut earundem auctoritatem fortiter defendat. Ex quo cernere est, Magistratum non oportere tantum custodem esse pacis ciuilibis, sed etiam seruire gloriæ Dei, quod ad externam disciplinã attinet, iuxta uocem Diuinam, Fugite idola.

Item, Leuit: 24. Qui blasphemauerit nomen Domini, morte morietur.

Deut: 12. Euertite aras idolorum.

Item Psal. 2. Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram, seruite Domino.

Nec desunt huius rei exempla, Nam ad hunc modum Reges pij in Iuda & aliarum gentium Principes, postquam didicere ueram de Deo doctrinam, prohibuerunt contumelias aduersus uerum Deum ut Nabuchodonosor, Darius, Medus, Constantinus, Theodosius & similes. Hoc

Hoc loco non ualet cauillatio quorundam,
qui clamitant Magistratum prophanum ad inspe=
ctionem Ecclesiarum. Cum enim Magistratus sit
membrum Ecclesiae, & custos totius legis, necesse
est, ut & ipse recte sentiat & iudicet de doctrina.
Ac mandatum Dei uniuersale est, de audiendo
filio, & fugienda idolatria.

Tertium officium, Magistratus est defensio
pacis, & cura tuendi praetorij muneris ac uerita=
tis, de quibus omnibus in libris Iuris consultorum
copiose dicitur. Sed hic utilis admonitio recitatur.
Non licere Magistratibus facere contra ius diui=
num & contra ius naturae. Igitur & distinctio do=
miniorum defendi debet, nec ciuibus propriae fa=
cultates eripiendae sunt, quemadmodum Achab co=
egit Naboth ad uenditionem Vineae, cuius iniuriae
postea memorabili exemplo Rex Achab poenas
dedit

Vicissim subditorum est, iusta collatione tri=
butorum opitulari Ecclesiis & patriae. Ad eundem
modum aequalitas in contractibus seruanda est.
Sicut enim contractus pars politici ordinis, in qui=
bus exercendis admonemur de aequalitate, quae in
Deo summa est. Regula autem aequalitatis in
Deo haec est, quod uere irascitur peccato, in om=
nibus, ac rursus certo recipit omnes confugien=
tes ad

Res ad Mediatorem Christum Iesum.

Postremum officium Magistratum est suscipere curam iuuandarum scholarum, in quibus litteræ & artes Ecclesiæ necessariae traduntur, & fouere doctores & discipulos doctrinæ de Deo & ceterarum artium, quæ utilitati huius uitæ inserviunt, iuxta dictum Esaie 49. Et erunt Reges nutritores tui, & Reginae nutrices tuæ. Pro hoc officio magna premia proposita sunt Matth: 10. Qui aquæ potum dabit uni ex minimis istis, iuuan-
dæ doctrinæ causa, non perdet mercedem suam.

DE CEREMONIIS humanis in Ecclesia.

Explicata doctrina de precipuis locis scripturæ & de dignitate ordinis Politici, iam etiam aliquid de ceremonijs dicendum est. Etsi enim ceremoniæ ad fundamentum doctrinæ & salutis non spectant, tamen humana autoritate non sine graui deliberatione institutæ sunt, uidelicet, propter conseruationem boni ordinis, quem diuus Paulus requirit. Corinth: 14. Omnia decenter & ordine fiant. Sed quia uaria sunt discrimina ceremoniarum, cum humana κακοζυλια, omnibus
etatibus

Etatibus præter has utiles ceremonias, quæ inseruiunt bono ordini, alias supersticiosas & non necessarias affinixerit, necesse est eas à superioribus discerni & grauius taxari propter duas causas.

Primum enim extinguunt lucem Euangelij de Mediatore Christo, & de Fide. Plus enim homines fascinati admiratione horum rituum, confidunt ficticijs cultibus, quam Christi merito.

Deinceps gignunt magnas discordias & turbant Ecclesias. Ac licet politici uiri tragice queruntur hac reprehensione ceremoniarum, labefactari legum auctoritatem, & laxari disciplinam tamen puritas doctrinæ, et conscientie integritas his quærelis anteferenda est. Non enim taxamus utiles ceremonias et leges politicas, quæ ad defensionem communis pacis & tranquillitatis latæ sunt, sed reprehendimus tantum supersticiosos & impios ritus, Vt uero tota doctrina de ceremonijs dilucidior fiat, tres regulæ obseruentur.

Prima Regula.

Sicut Heua peccauit, postquam sua uoluntate se auertit a mandato Dei, obtemperans Diabolo hortanti, Ita grauius peccant omnes qui multorum hominum imbecillitatem eo impellunt ut magis admi-

L 4 rentur

ventur leges aut edicta, quæ iubent contra uerbum
Dei facere, quam ipsum uerbum & mandata Dei,
siue leges illæ ab Episcopis, siue à Regibus siue ab
alijs Magistratibus propositæ sint. Vera est enim
uox Apostolorum: Oportet Deo magis obedire
quam hominibus, sicut tres Israelitæ fecerunt, no-
lentes adorare auream statuam. Sic & Apostoli
Acto: 5. Contra mandatum summi Sacerdotis
docent Euangelium, & palam testantur antese-
rendum esse Dei mandatum. Hæc regula repre-
hendit potissimum idolatricas ceremonias de inuo-
catione mortuorum, de Missa priuata, de abusu
Sacramenti in spectaculis, de prohibitione con-
iugij, ac impio cœlibatu &c.

Secunda Regula.

Etsi in Ecclesia quedam opera sua natura
sunt Adiaphora, quæ nec præcepta sunt lege Dei,
nec prohibita, ut non uesti carnibus, uti ueste com-
muni, aut ueste Monachorum. Tamen in casu ne-
cessitatis legibus de Adiaphoris docendo aduersan-
dum, est ut uitentur absurdi aliquot errores, quo-
rum hi precipui sunt.

Primus error obscurat beneficium Christi,
transferendo causam remissionis culpæ & pœna-
rum in obseruationem horum rituum & puerilium
exerci-

exercitiorum, cum (ut Iohannes inquit) Solius
Christi sanguis nos ab omnibus peccatis, culpa &
pœnis emundet. Igitur propter hanc causam Pau-
lus tam acriter dimicat de abrogatione circumcisi-
onis & aliarum ceremoniarum legis Mosaicæ.

Secundus error minus est conspicuus, attamen aequè perniciosus. Non enim aperte oppugnat beneficium Christi, sed defendit & pingit traditiones humanas Nazareorum exemplo, quod extat Nume: 6. Reuera autem tribuit hic error his operibus hunc honorem, quod sint cultus Dei, nec de his Adiaphoris dimicat, sed alios tetros abusus stabilire conatur.

Hoc loco nõ ualet cauillatio ducta ab exemplo:
In ueteri Testamento Deus uarias ceremonias
prescripsit Israclitis,
Ergo licet & nobis excogitare nouos ritus.

Est enim ingens discrimen inter opera a Deo instituta & ordinata (quæ tamen ad certum tantummodo tempus durauerunt) & inter hæc quæ homines excogitant, nec mandata nec ordinata à Deo.

Tertius error extenuat legem Dei, quia præfert legi Diuinæ humanas traditiones, quas Monachi affirmant meliores esse & magis placere

Deo, quam ea opera, quæ in Decalogo precepta sunt.

Quartus error gignit atroces discordias. Quapropter non est ferenda necessitas seruandarum ceremoniarum in Ecclesijs, iuxta dictum Pauli Coloss: 2. Nemo uos iudicet in cibo aut potu, id est, nemo obliget hos ritus. Eodem capite appellat omnes ceremonias humanas, Elementa mundi, quæ nõ ad remissionem delictorum, sed tantum ad ordinem bonum absq; necessitate tamen & stulta carnificina conscientia, referenda sunt. Item ad Gala: 5. In libertate qua Christus uos liberauit, stete, ne rursus iugo seruitutis implicemini.

Sunt etiam multa exempla ueterum defendentium libertatem Christianam contra traditiones humanas.

Ideo enim Paulus noluit Titum circumcidi, ut libertatis exemplum ostenderet, & Petrum arguit confirmantem Pertinaciam eorum, qui Mosaicos ritus seruari uolebant.

Recitatur & historia de Spiridone Cyprio Episcopo digna memoria, quæ extat in locis.

Tertia Regula.

Postea

Posteaquam perspicue dictum est: Ceremonias non spectare ad fundamentum salutis, necesse est erudire impericiores eas ceremonias seruandas esse, quæ iuuandi ordinis causa bono consilio in Ecclesia sunt institutæ, sed ita ne addatur opinio iusticiæ aut necessitatis, sicut enim in scolis distribuuntur horæ & materiae lectionum, ut discipuli facilius in studijs honestarum artium progrediantur, ita & in Publicis congressibus oportet aliquem esse ordinem, iuxta quem & celebratur Deus pijs hymnis, & puritas doctrinæ dextrè & fideliter proponitur.

Hunc ordinem absq; graui causa turbare Cyclopicū est. Ideo et seriem dierum festorū pie et sapienter in primitiua Ecclesia distribuerunt.

Non enim omnes historiæ uno die recitari & explicari possunt, sed aliam partem alio tempore proponi commodius est. Et cum distributio temporum congruit cum euentibus, non solum gratior est, sed etiam memoriam adiuuat.

Est & hoc iterum notandum, Etsi hi ritus ordinis causa excogitati sunt, iuxta dictum Pauli surpa recitatum, tamen extra casum scandali sine peccato propter certas circumstantias mutari aut negligi possunt.

De

DESCANDALO.

ἔτυμον.

Vocabulum Græcum σκανδαλον, factum est à σκόζω, id est, claudico. Significat enim offendiculum, id est, quiddam ad quod impingens labitur seu trepidat. Et est Metaphora. Sicut enim impingens in lapidem seu lignum claudicat, Ita mens impingens in tetros errores, seu turpia exempla grauitur offenditur.

Quid est Scandalum ?

Scandalum est dictum aut exemplum, quo alius fit deterior, seu quia error in eo confirmatur, seu quia imitatur malum exemplum, seu quia flammæ maiores odij aduersus Euangelium concipit. Est igitur scandalum in prædicamento Relationis. Fundamentum, est ipsum dictum aut exemplum. Terminus, est offensio.

Duplex est scandalum.

Acceptum ☞

Datum.

Scandalum Acceptum est offensio Pharisaica, cum impij irascuntur ueræ doctrinæ Euangelij aut honestis ac necessarijs factis, ut cum nolunt proponi ueram doctrinam ☞ taxari errores ☞ c.

Causæ huius scandali sunt

I Auaritia

1 Auaricia & questus Pontificum ac Sacrificulo-
rum.

2 Autoritas eorundem quam labefactari nolunt.

3 Falsa persuasio pietatis.

Regula de scandalo accepto.

Necesse est confiteri ueram doctrinam & fu-
gere idola & facere opera mandata a Deo, etiamsi
fremunt ac repugnant impij ac concipiunt maiores
flammis odij aduersus Euangelium, & quanquam
dissidia tristia oriuntur ex impiorum pertinacia.
Confirmatur hæc Regula multis testimonijs. Esaiæ
51. Ne timete probra hominum. Matth: 4. Do-
minum Deum tuum adorabis & illi soli seruies. 1-
Corinth: 10. Fugite cultum idolorum. Ad Galas:
1. Si quis aliud Euangelium docebit, Anathema sit

Alterum scandalum quod datum appellant,
est aut falsa doctrina, aut malum exemplum, quod
alijs nocet uel quia alios ad imitationem inuitat,
uel quia deterret aliquos ab Euangelio, uel quia
præbet occasionem maledicendi Christo aut Eccle-
siae Dei, uel quia ferit alia plura peccata.

Causa huius scandali est Diabolus, studens de-
formare humanum genus & illaqueare falsa do-
ctrina

Strina & turpibus exemplis conscientias.

Effectus sunt multe calamitates & tristissima confusio in genere humano.

Testatur hoc exemplum Davidis ex cuius adulterio magna moles scelerum & calamitatum orta est.

Vsus huius exempli est, ut cognitio tantorum malorum, metum iræ Dei in nobis excitet, & ut sua quisq; scandala mente intueatur & caueat.

Regula Prima.

Hæc scandala, id est, falsa doctrina & prava exempla, uere peccata sunt, damnata hæc uoce Christi: Væ homini per quem uenit scandalum. Sunt itaq; hæc scandala magna cura & uigilantia uitanda.

Regula Secunda.

Doctrinæ scandala plerunq; plus nocent, quam morum delicta. Fugienda est igitur idolatria in inuocatione mortuorum, in prophanatione cœnæ Domini, & in impia lege de coelibatu. Cauenda sunt & Anabaptistarum tetra opiniones, & aliorum furores, qui Ecclesias falsis dogmatibus turbant.

Regula Tertia,

De

De Adiaphorís.

Etsi Adiaphora sua natura neq; præcepta, neq; prohibita sunt uoce Diuina, tamen nõ est tutũ ea uiolare, quando conscientie nondum recte uerbo Dei edoctæ, de necessitate eorum adhuc dubitatione anguntur. In hoc igitur casu necesse est animos dubitantes non esse cogendos ad mutandam consuetudinem, Priusquam causam libertatis in Adiaphoris didicerunt.

Huius rei sunt duæ rationes.

1. Quia dubitatio impedit inuocationem.
2. Quia offenduntur alij præcipiti temeritate eius mutationis, cuius causa nondum intelligitur. Adhibenda est igitur à pijs Ministris prudentia ne petulanter abrogasse Adiaphora uideantur.

Econtra, si qui recte instituti sunt de libertate, non est laudanda eorum pertinacia in seruandis omnibus traditionibus. Interdum enim exempli causa inutiles ritus abiiciendi sunt.

Hæc pertinacia adfert triplex scandalum.

1. Confirmat hostes ueræ doctrine.
2. Adducit imbecilliores in dubitationem, dum metuunt usum libertatis non probari illis, qui doctrina uel autoritate antecellunt.

3. Con

3. *Contristatur quoq; Spiritus sanctus in imbecillioribus, cum dolent se accusari leuitatis.*

Huc pertinet historia de nobilibus coniugibus Attalo, & Blandina, quæ extat in quinto libro Eusebij.

Grauius etiam ij peccant, qui dum imitantur Ciuilem consuetudinem, neutri parti addicti, sumunt sibi licentiam iudicandi de utraq; parte, significando se alium statum Ecclesie desiderare & expectare. Horum censura pugnat cum dicto Christi: Qui non colligit mecum, dispergit. Nam ut sepe diximus, Vniuersale mandatum est Dei patris de audiendo filio. Et uult Deus singulos pios amplecti & profiteri uera, iuxta illud: Si quis aliud Euangelium docet, Anathema sit. Cum igitur beneficio Dei in nostris Ecclesijs idolorum cultus remoti sint, & tota doctrina consentiat cum Prophetis & Apostolicis scriptis, impie faciunt quicumq; arte premunt recte docentes, & cum hostibus Euangelij colludunt, cum deberent potius conferre labores ad communem Veritatis conseruationem.

DE LIBERTATE Christiana.

Quottuplex est Libertas ?

Duplex

Duplex. Ciuilis & Spiritualis, seu
Christiana.

De Ciuili libertate in doctrina Ecclesiae nihil dicitur. Necessse est enim unumquemq; suo loco subijci Magistratibus, ut supra dictum est, Videmus etiam Ecclesiam non frui ciuili libertate, cum omnibus temporibus seruitute oppressa, & multis periculis subiecta fuerit, & adhuc à Diabolo, morte & alijs calamitatibus excrucietur. Seditiose igitur Struthius & alij fanatici Doctores, Libertatem de non pendendis tributis, miseræ & imperitæ multitudini inculcarunt.

Quid uocas Christianam Libertatem ?

Qua à peccato, à morte aeterna & potestate Diaboli liberi sumus.

Hæc Libertas adfert pijs magnam consolationem etiam in medijs ærumnis, & media morte, nec sinit Iosephum, Dauidem, Ionathan, Ezechiam, Ieremiam, Baptistam, Paulum & c. succumbere, sicut Hercules, Priamus, Agamemnon, Palamedes, Cato, Cicero, Brutus, & alij innumerabiles ærumnis succubuerunt.

Distribuitur autem hæc libertas Spiritualis in quatuor Gradus.

Primus Gradus est liberatio à summis malis, à

M

peccato

peccato & ira Dei, Nempe quod nobis gratis propter filium Dei, donantur remissio peccatorum, reconciliatio, imputatio iusticiae et hereditas uitae aeternae. De hoc gradu inquit Christus Iohan. 8. Si Filius uos liberauerit, uere liberi eritis.

Secundus Gradus est donatio Spiritus sancti, qui nouam lucem in mente & nouos motus in uoluntate & corde accendit, & in nobis inchoat nouam obedientiam & uitam aeternam. Est autem utile conferre hos duos Gradus, sunt .n. coniuncti. In superiori Gradu continetur integra Libertas à peccato et ira Dei. Vere enim nos filius Dei ab his summis malis liberauit. Sed quia haec integra libertas in hac uita inchoatur tantum, cum propter reliquias peccati adhuc simus subiecti ærumnis & morti corporali, ac à Diabolo quotidie oppugnemur, & simul turbemur accusatione Legis, promittitur in secundo gradu auxilium Spiritus sancti, qui primum erigit & consolatur mentes subiectas calamitatibus & perterrefactas agnitione irae Dei aduersus peccata, Deinceps accendit quoque in nobis fidem, & nouos motus congruentes cum lege Dei. Ergo in explicatione dicti: Liberati sumus à lege, utrumque beneficium coniungendum est, Primum, quod nos Christus uere liberauerit à maledictione legis, id est, à peccato, ab ira Dei & morte aeterna, Deinceps auxilium Spiritus sancti in seruandis operibus lege Dei preceptis.

preceptis. Augustinus in explicatione huius sententiae tantum auxilij meminit, non dicit de priore beneficio.

Vsus huius doctrinae precipuus est, ut agamus gratias Deo pro liberatione à summis malis, & ut consideremus nostram infirmitatem & pericula, ac petamus auxilium & gubernationem Spiritus sancti. Hinc igitur facile est cernere discrimen inter Politicam libertatem & beneficia, quae nobis in hac doctrina monstrantur. Politica libertas spectat ad bona corporis, Spiritualis uero libertas ad bona animae, quae aeterna sunt.

Tertius Gradus est, Libertas in omittendis ceremonijs & legibus Forensibus ueteris Testamenti, quibus non obligamur, sumus quidem subiecti Magistratibus & legibus praesentibus, quibus singulis locis parere debemus, si modo non pugnant cum lege naturae aut mandato Dei, Sed ad Politiam Moysi alligati non sumus. Est enim illa Politia deleta ante annos 1480. Audiuius autem supra, leges Mosaiicas esse triplices, Ceremoniales, Forenses, & Morales, ex quibus duae priores abolitae sunt. Lex uero Moralis immutabilis est, & obligat omnes homines propter duas rationes, quarum una est, quod sit aeterna & immota Regula in mente diuina, Altera quod in creaturas rationales transfusa est, quibus manentibus aboleri non potest.

M 2

Hoc

Hoc loco recensetur Regula: Omnis Lex uel obligat ad obedientiam, uel ad poenam. Quare cum perfecte obedire legi Dei non possimus, Christus in se deriuauit poenam factus pro nobis Maledictum, seu $\lambda\upsilon\tau\epsilon\sigma\omicron\upsilon$. Nam Deus non mitigauit legem sine compensatione. Ideo oportuit filium Dei fieri uictimam, & placare iram Dei aduersus inobedientiam generis humani, Liberati itaq; sumus à lege, nō quod ad obedientiam. Manet enim ordo Dei aternus & immutabilis, ut creatura Deo obtemperet, Sed quod ad maledictionem attinet, poena in Christum translata est.

Conducit hæc Regula ad intelligendum dictum Pauli ad Rom: 6. Non estis sub Lege, sed sub Gratia, id est, Lex non accusat credentes, cum poena translata sit in filium Dei, Item ad intelligendum alterum dictum, quod extat 1. ad Timo: 1. Lex est iniustis posita, id est, Lex coerccet externa disciplina contumaces, Loquitur enim de pædagogico usu legis, quo iusti seu renati non sunt coercendi, cum regantur à Spiritu sancto &c.

Quartus Gradus Libertatis est, in omittendis Adiaphoris extra casum scandali, Et quod non sint seruanda Adiaphora, quando opinio necessitatis accedit, ut supra de Ceremonijs dictum est. Hoc loco rursus obseruetur non ualere $\omega\iota\delta\alpha\nu\omicron\lambda\omicron\gamma\iota\alpha\varsigma$ à sapientibus politicis excogitatas, qui uociferantur, propter publicam tranquillitatem non esse dimicandum de

dum de esu carniū aut ouorum, & de alijs minutis rebus. Nam aduersarij in stabiliendis eiusmodi Cere-
monijs, quæ in specie exiguæ uidentur, non dimicant de paruis rebus, sed de multis magnis rebus, de uera agnitione & inuocatione, Item de uoluntate Dei, quam traditionibus humanis obscurant.

Excogitant enim subinde superstitiosos ritus pugnantes cum uerbo Dei, atq; affingunt exercicia horum rituum non tantum conducere ad tranquillitatem firmandam, sed etiam ad consequendam remissionem culpæ & pœnarum. Estq; eadem ratio superstitiosorum rituum in Romana Ecclesia, quæ olim fuit apud Ethnicos in colendis ficticijs numinib. Baccho, Marte, Cerere, Vult autem Deus non aliter inuocari & coli, quam ut se in uerbo patefecit, à quo cum discessum est, sequuntur infinita deliria & idola. Porro de inuocatione mortuorum, de abusu Sacramenti in Missa priuata, de impia lege cœlibatus supra diximus.

Obiectio prima.

Potestati necessario obediendum est.

Potestas Ecclesiastica instituit ritus, tum de rebus Adiaphoris, tum de alijs.

Necesse est igitur seruare ritus præsertim in rebus Adiaphoris.

Respondemus ad maiorem, Potestati necessario obediendum est eousq; donec nihil præcipit contra

mandata Dei. Tum enim Deo magis obediendum est, quam hominibus. Sed constat traditiones Romanae Ecclesiae pugnare cum uerbo Dei. Ideo sequitur eas fugiendas esse. Deinceps Respondemus ad Minorem quoque; Etsi potestas Ecclesiastica in Adiaphoribus, ritus quosdam instituit, qui neque precepti, neque prohibiti sunt mandato Dei, tamen sunt impij, cum additur opinio cultus aut necessitatis.

Soluitur & alio modo Argumentum, Maior uera est de obedientia, qualem docet Euangelium, uidelicet, ut seruemus Adiaphora tantum ordinis causa sine opinione iusticiae, aut necessitatis.

Obiectio Secunda.

Christus inquit Matth. 23. Super Cathedram Moysi sedent Scribae & Pharisei, Omnia quae dicunt uobis, facite. Igitur necesse est obtemperare potestati Ecclesiasticae in omnibus, quae praecipunt.

Respondeo, Dictum Christi non loquitur de uniuersis traditionibus & figmentis humanis, quae in Ecclesia Pharisei & Pontifices commenti sunt, sed iubet obedire omnibus ijs, quae sunt tradita uerbo Dei, Testantur id aliae sententiae. Nam Matth. 15. expresse reijciuntur traditiones, ubi inquit Christus, Cauete a fermento Phariseorum.

Interea uero magnificanda est ipsa dignitas Ministerij.

Ministerij, in quo retinetur puritas doctrinae & ordo congruens mandato & uerbo Dei, ut scandala caueantur. Huius rei sunt multae causae.

Primum enim Deus singulari bonitate Ministerium instituit, ut suam uoluntatem patefaceret hominibus, & colligeret sibi Ecclesiam aeternam uoce Euangelij, & non aliter.

Deinde haec ipsa dignitas & conseruatio Ministerij, est testimonium confessionis, quam Deus ab unoquoque requirit. Matth. 10. Si quis me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre caelesti &c.

Tertio, In hoc ipso coetu homines subinde commonefiunt de praesentia Dei et redemptione generis humani, ac cogitatione tantarum rerum, unusquisque exuscitat fidem amplectentem promissionem.

Postremo, Ministerij autoritas hinc maxime conspicitur, quod per uerbum Spiritus sanctus efficax est, & accendit in nobis nouos & arduos motus, atque adest Consolator & deducit tandem nos ex hac misera uita in aeternam Ecclesiam & scho-

lam, ubi cum beatis Angelis et omnibus ele-

ctis uidebimus Deum a facie ad faciem,

& eius iusticiam, bonitatem & misericordiam in omnem

aeternitatem celebra-

bimus, Amen.

DE ORDINATIONE
MAGISTRATVS ET SVB=
ditorum Ecloga Stigelij.

Vnde sacerdotū genus, et genus unde potentū,
Quòd deceatq; frequens istud, et illud, opus.
Tum genus unde rudis populi, & seruilia corda
Mobile qua uulgus debeat arte regi.
Sic ego iam pridem non docto carmine ludo,
Dum per agro populos terra Britanna tuos.
Qui legis aut sordes Bauij, aut mendacia Mœui,
Iactura exigua forsā & ista legas.
Iam noua principijs facies concreuerat orbis,
Inq; suis florens gratia rebus erat.
Ipsi sua mundus sub pubertate uigebat,
Omneq; læticia luxuriabat opus.
Progeniesq; suas animantia producebant,
Fœmina nec sterilis, mas erat ullus iners.
Nec cessarat Adam proli superaddere prolem,
Inq; suo miles munere fortis erat,
Iam noua quærebat subeunti nomina proli,
Iam natos numero rettulit Eua suos.
Iam quantum sobolem, tantum increbescere curas,
Ingemuit tristi plena dolore parens.
Vix tria lustra ierant puerilia tempora mundi,
Orta bis octauis tempora ueris erant.
Infandum memori uersans sub pectore lapsum,
Sæpe uiro inuito tristis Adamis erat.

Sæpe

Sæpe auibus circum, brutisq; dolentibus unâ,
Audita est misera talia uoce queri.
Nata mori, longæ quid adhuc traho tædia uitæ?
Lenta trahunt aliquam cur mea fata moram?
Tam temere æternam quæ amisi stulta salutem,
Supplicij æterni digna dolore fui.
Cur ueniam merui? cur post errata nephanda,
Me non extinctam prima recepit humus?
Sic ne ego luce fruor, pariam ut mea pignora morti?
Heu potius nulli flebilis opto mori.
Cum subit illius mihi deceptoris imago,
Præbuit infesto qui mihi poma dolo.
Incidit horrendi quoties mihi mentio lapsus,
Perdita tunc dubito, sospes an esse uelim.
Aspicio quoties numerosi germina partus,
Omnia sunt oculis plena dolore meis.
Heu mihi qualis erit facies post secula rerum?
Acceptum seruant uix tria lustra decus.
Tota perhorresco quoties mea fata reuoluens,
Cogito de sobolis posteritate meæ.
Quis dabit huic certas animorum uincula leges,
Quis morum censor, quis reprehensor erit?
Iam discunt simulata loqui, iam nectere fraudes,
Nec modice monitus pignora nostra ferunt.
Et tanquam nequeant satis hæc adferre doloris,
Accedit curis maxima cura Cain.
Euentu careant, fallantq; ea somnia sensus,
Quæ soleo media sæpe uidere die,

M 5

Fallar,

Fallax, & hoc omen celeres labatur in auras,
Impinget generi dedecus ille suo.
Omnia quæ tamen hæc moneat superanda ferendò,
Ponitur in solo spes mea fixa Deo.
Tu Deus hanc nobis uitam, mentemq; dedisti,
Munera quæ mentis sunt simulacra tua.
Tu mihi promisso releuabis semine culpam,
Et pietate tua crimina nostra premes.
Tu dabis imperij formam, sanctumq; senatum,
Tu facies populis iura ducesq; tuis.
Hæc etenim memini te nomina dicere nobis,
Cum tua dixisset, crescite, lingua potens.
Crescimus, ipse tamen uires crescentibus addas,
Ne cessante tua deficiamus ope.
Talibus orabat, uotis operata pudicis,
Confirmans sola pectora mœsta fide.
Audiſt iſta Deus, nec se immemor eſſe parentem,
Ah ubi non meminit se Deus eſſe patrem?
Subiectas ſtatuit cœlis inuiſere terras,
Cordaq; ſollicito mœſta leuare metu.
Feſtus erat celebris uentura luce futurus,
Qui ſolet à ſexto ſeptimus eſſe die.
Cræſtina fixurus montanas prandia Damas,
Alta pharetratus teſqua petebat Adam.
Eua domi interea ſua pignora peſcit & ornat,
Ad ſacra placando rite ferenda Deo.
Iam labente die, nec enim dum lauerat omnes,
Vicini ut peteret gurgitis, ibat aquas.

Cum

Cum Deus ingrediens medijs per devia campi,
Tendit ad herbosæ tegmina parua case.
Hospitis aduentu turbata recessit Adamis,
Causa q̄; letitiæ mista timore fuit.
Nec mora uerso intro quos lauerat ordine sistit,
Qua q̄; Deum excipiant relligione docet.
At reliquum uulgus quod adhuc squalebat, & ora
Horrebat multo puluerulenta situ.
In scæno, & sparsæ stipulis abscondit auenæ,
Et iubet ad uultum delituisse Dei.
Iam Deus ingreditur fumosi limina tecti,
Angelus huic comites unus & alter erant.
Excipit amplexu uultu testata pudorem,
Et præsentè Deo pulchrior Eua fuit.
Pone ut erant iussi, subeuntes ordine nati,
Excipiunt flexo poplite quisq; Deum.
Ille dat, & dextram teneris, dat & oscula natis,
Et placido humanum consecrat ore genus.
Adsidet hinc matri, lacrimis ea squalida fufis,
Effari potuit nil nisi parce Deus.
Parcere se retulit, nec quenquam perdere uelle,
Pectore qui ueniam non dubitante petat.
Et licet ipsorum meritis hoc accidat ipsum,
Ut minus ex animo cedere fata uelint.
Se tamen ærumnas, omnesq; leuare dolores,
Et mitem miseris omnibus esse patrem.
Talibus adflicta memorans solatia matri,
Impubem placido conuocat ore gregem.

Stare

Stare iubet grandes, rudiores excipit ulnis,
Plena erat angelicis concio tota choris.
Stabat Abel uultu cœli testatus amorem,
Diuinumq; oculis se genus esse probat.
Huic Deus ut recitet, mandat præcepta parentum,
Incipit hic, linguis cetera turba fauent.
Esse Deum credo, rerum super omnia magnum,
Qui merito nomen mite parentis habet.
A quo principium, natiuaq; semina ducunt,
Omnia, quæ mundi lux spaciola uidet.
Omnia perpetua qui maiestate gubernat,
Quæ rerum tanta machina mole tenet.
Miraq; proponens nobis discrimina rerum,
Omnia qui possit se docet esse Deum.
Flumina qui cursu procedere, sidera motu,
Omnia qui certis legibus ire iubet.
Qui sua temporibus dedit interualla, uicesq;
Omnibus incolumis rebus ut usus eat.
Qui uarias uires diuersis inserit herbis,
Et uarios letos frugibus ornat agros.
Qui nostris animis uitales indidit ignes,
Exemplum mentis noticiamq; suæ.
Tanta quibus ducibus per dona agnoscimus illum,
Perpetuum immensi numen habere Dei.
Hei mihi cur nostri uiolata lege parentes,
Vindictæ irato caussa fucere Deo?
Paruerint illi, quàm nunc pulcerrimus esset,
Humani generis lugubris iste status.

Aeternæ

Aeternæ fuerat fiducia quanta salutis,
Quiq; Deum cupiat noscere, quantus amor?
Ante Deum læti uita fruere mur, & omnis,
Conscijs à puido cederet ore pudor.
Non aliqua adfectus fraudaret iniqua uoluptas,
Expers uita omnis criminis ista foret.
Verum, labe carent quæ sunt diuinitus orta,
Ipse Satan structor criminis huius erat.
Illius ab quanta est, quamq; inuidiosa tyrannis,
Sæuiciæ finem non habet ille suæ.
Sæuiat usq; licet, certe est robustior illa,
Et finem pietas nescit habere Dei.
In solo defixa Deo spes nostra quiescit,
Sponte sua miseris ille recepit opem.
Quos queat æternum meritis adfligere pœnis,
Hos olim immunes maluit esse Deus.
Seminis ille dedit nostræ promissa parenti,
Triste quod à nobis auferat omne scelus.
Hoc se non meritis cruciatibus offeret ultro,
Ut pœnas nostra pro leuitate luat,
Et mortem nostram rediuiua morte domabit,
Proq; fide mercem cœlica regna dabit.
Afficiet pœna, longoq; dolore draconem,
Quo suasore parens est mea facta nocens.
Ille fremens, frustra q; furens ingentibus iris,
Insidias odij ponet ubiq; sui.
Et licet insidias uariasq; excogitet artes,
Non animos aliqua supprimet arte pios.

Ergo

Ergo furens odio sænaq; tyrannide rumpat,
Nos erimus summo turba redempta Deo.
Acceptoq; Dei coalescent pectora uerbo,
Inq; hostem unanimi fœdere bella gerent.
His Deus inspirans diuini numinis auram,
Victrices uires, armaq; iusta dabit.
Et licet hic aliquo mutantur corpora casu,
Et pereant fato membra soluta suo.
Certe animi æternæ lucrantes gaudia uitæ,
Militiæ tantæ præmia iusta ferent.
Talia sic iussus memorat formosus Abelus,
Ipse Deus nutu singula uerba probat.
Hæc eadem fratres, eadem retulere sorores,
Ordinis & sensus totius unus erat.
Tum Deus à numero quos norat abesse requirens,
Turba quid à numero cætera dixit, abest?
Eua petens ueniam, subito confessa rubore,
Sordibus his, inquit, splendide parce Deus.
Atq; ita straminibus quantum licet, expedit illos,
Et properat laceras composuisse comas.
Increpat & fraudes, & curam obiurgat inanem,
Et Deus, ad uultus, inquit, adeste meos.
Stans Cain impexos fœno impediante capillos,
Præsentem intorto suspicit ore Deum.
Lacte rigent manicæ, liuent quoq; sordibus ungues,
Immunda gliscunt ora peruncta manu.
Quem Deus aspiciens age tu quoq; rustice dixit,
Imbiberis fidei quæ documenta, refer.

ille,

Ille diu torquens titubantia guttura, tandem,
Non contexta tamen, sed mutilata; refert.
Esse Deum credo, qui mundi conditor huius,
A nobis certa uult ratione coli.
Oblatoq; aris placatur munere, curat
Quos amat, & punit quæ malefacta putat.
Ille quidem in segetes foecundos depluit umbres,
Et liquido cultus rore serenat agros.
An tamen errores, delictaq; nostra remittat,
An facili nostras hauriat aure preces,
Vix scio, perpetua posthanc de luce uidebo,
Extremum cogar claudere quando diem.
Increpat obliquam fidei, temereq; loquentem,
Et iubet hæc certa discere mente Deus.
Tum uerò uestra, quoniam de stemmate mundus
Impleri, populus debet & esse frequens,
Est opus ut populos ratio discernat, & ordo,
Quisquis ut officium norit agatq; suum.
Vt bene diuini seruentur dogmata cultus,
Quæq; mihi iustos uos facit esse, fides.
Est opus in uobis ut sint qui dogmata tractent,
Et doceant animos de pietate rudes.
Vt sua diuersis constet concordia rebus,
Vt placido semper foedere mundus eat.
Est opus ingenuos ut sint qui tradere mores,
Et leges alijs iuraq; sancta queant.
Sic ait, & Setho cum fratre adpellat Abelum,
Et nudum teneras sistit utrumq; comas.
Imponensq;

Imponensq; manus illis, uos consecro reges,
Et sanctum uobis infero numen ait.
Vestrum erit acceptum fidei illustrare nitorem,
Et uerum cultum notitiamq; Dei.
Iura dare, ac leges, patriæ defendere fines,
Pœna arcere malos, pace fouere bonos.
At Cain impatiens, & qui nascentur ab illo,
Agnatæ hæredes rusticitatis erunt.
Horum munus erit parere, ac iura timere,
Et uestras leges seruitiumq; pati.
Atq; opera uestra diuinum agnoscere uerbum,
Præcipue hoc illos, uos decet istud opus.
Sic ait, Angelicis concentibus annuit æer,
Harmonicis resonant terra polusq; sonis.
Inde salutata placido sermone parente
Cœlesti repetit lucidus astra choro.
Historiam ex illo seri meminere nepotes,
Forsan erit uersu nunc quoq; nota meo.

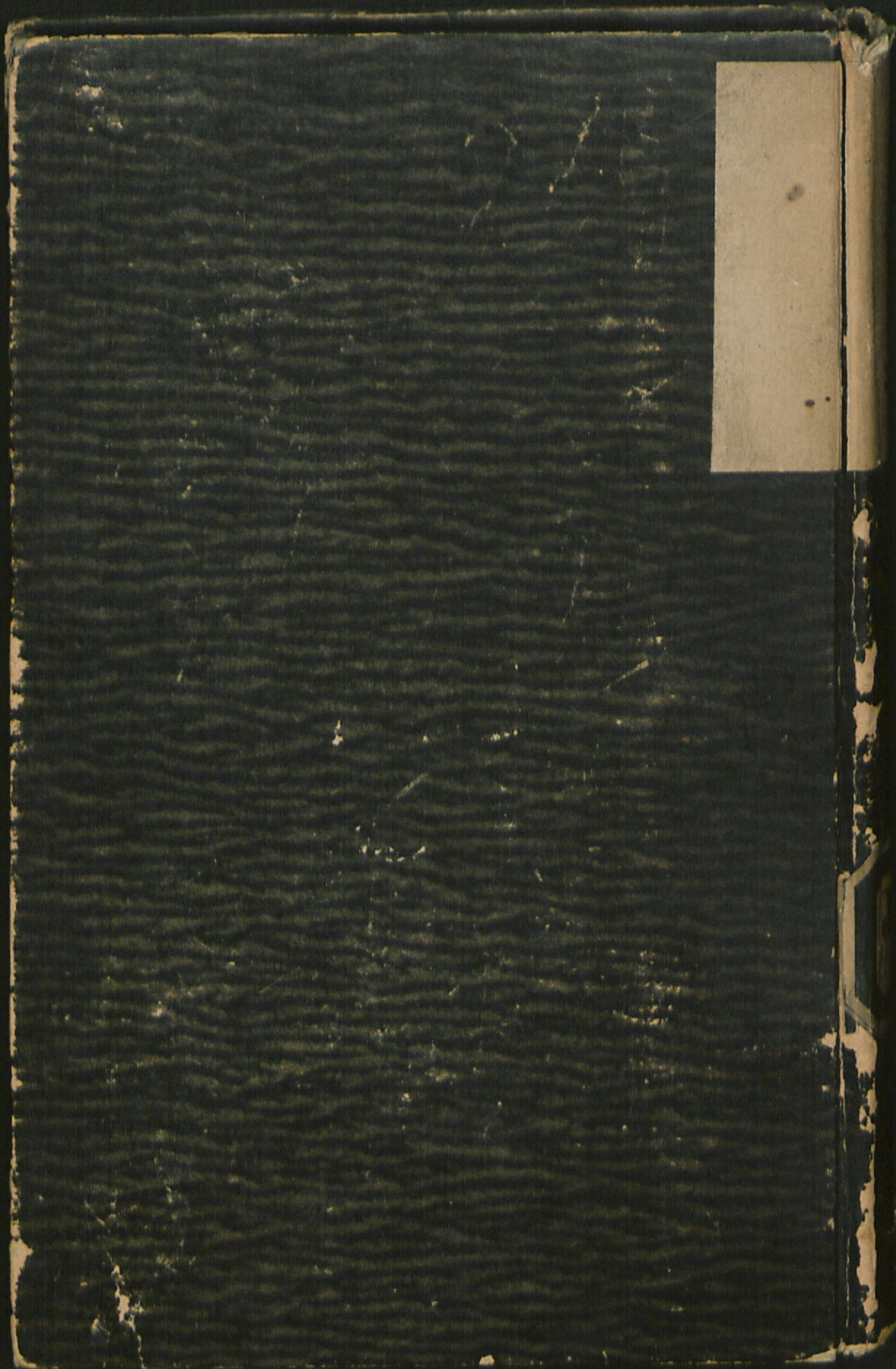
FINIS.

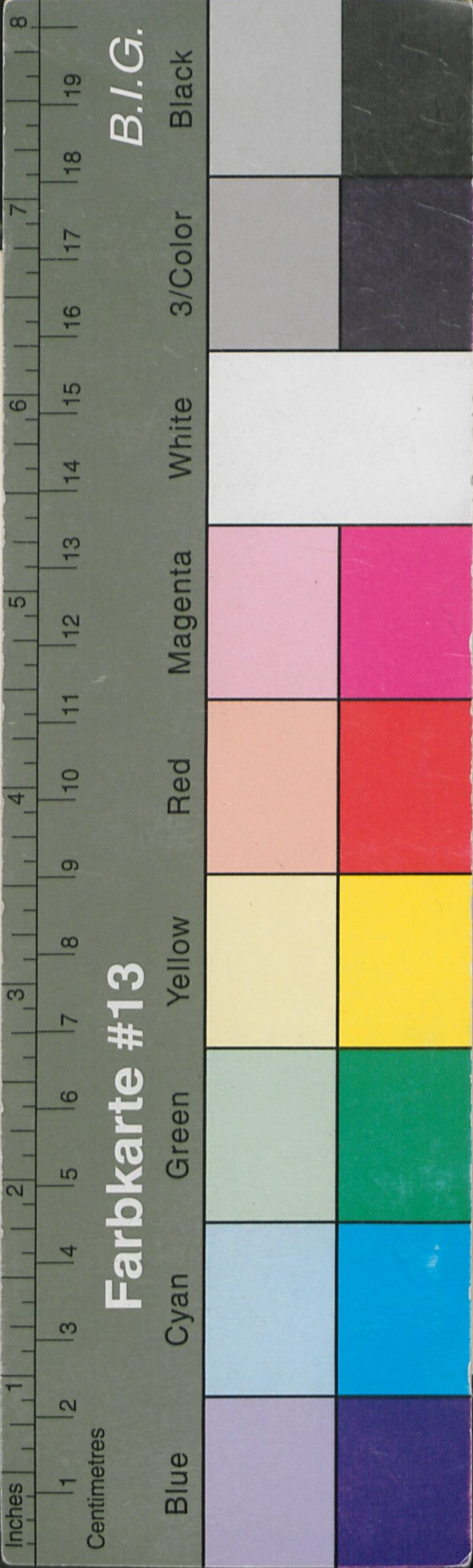
VVITEBERGAE,
Ex officina typographica
Viti Creutzer.

Fb 4341

X2210037

M

EPITOME
BREVIS ET UTILIS
PRAECIPVAE DOCTRINÆ,
quæ in Locis Theologi-
cis Domini Philippi Me-
lanthonis de singulis Arti-
culis traditur.

Edita Vuitebergæ

In officina Typographica
Viti Creutzeri.

ANNO, 1561.